

OŚRODEK BADAŃ NAD MIGRACJAMI
FUNDACJA

IMIGRANCY Z UKRAINY W AGLOMERACJI WARSZAWSKIEJ W CZASIE PANDEMII COVID-19. WYNIKI BADANIA PANELOWEGO

Opracowanie: Zespół Fundacji Ośrodka Badań nad Migracjami

Agata Górny (Wydział Nauk Ekonomicznych UW)
Katarzyna Porwit (Ośrodek Badań nad Migracjami UW)
Karolina Madej (Ośrodek Badań nad Migracjami UW)

Warszawa, lipiec 2021

SŁOWO WSTĘPNE

Niniejszy raport stanowi podsumowanie projektu badawczego, który został zlecony i sfinansowany przez Narodowy Bank Polski i był realizowany przez Fundację Ośrodek Badań nad Migracjami z udziałem Ośrodka Badań nad Migracjami UW. Była to już kolejna próba (po badaniach w latach 2012, 2015 i 2019) analizy zmian jakie dokonują się we wzorcach migracji z Ukrainy do najważniejszego obszaru docelowego w Polsce jakim jest aglomeracja warszawska. Biorąc pod uwagę dynamicznie zmieniającą się rzeczywistość imigracyjną Polski w ostatnim roku, także za sprawą pandemii COVID-19, po raz pierwszy zdecydowaliśmy się na zastosowanie badania panelowego. Pozwoliło ono określić zmiany jakie zaszły w sytuacji migrantów w okresie 2019-2020 (czyli od momentu poprzedniego badania w roku 2019).

Pragniemy serdecznie podziękować pracownikom Narodowego Banku Polskiego, w szczególności Grzegorzowi Dobroczkowi, Adamowi Panuciakowi i Pawłowi Strzeleckiemu z Departamentu Statystyki. Dzięki ich wsparciu to badanie mogło dojść do skutku, a ich komentarze stanowiły nieocenione wsparcie w trakcie przygotowania i realizacji badania.

Zespół OBMF

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	11
1 OPIS PRZEBIEGU BADANIA	14
1.1 Ogólne informacje na temat badania - metoda i grupa badana	14
1.2 Szczegółowe rozwiązania przyjęte w badaniu i działania przygotowawcze.....	17
1.3 Przebieg badania.....	19
1.4 Analiza weryfikacji bazy kontaktów	21
2 SELEKTYWNOŚĆ MIGRANTÓW W POLSCE W CZASIE PANDEMII – ANALIZA SPECYFIKI PRÓBY PANELOWEJ	24
2.1 Uwagi wprowadzające	24
2.2 Miejsce przebywania migrantów w czasie badania.....	25
2.3 Cechy społeczno-demograficzne migrantów przebywających w Polsce.....	26
2.4 Wzorce migracyjne migrantów przebywających w Polsce.....	30
2.5 Pozycja na polskim rynku pracy migrantów przebywających w Polsce	35
2.6 Zarobki, oszczędności i transfery środków finansowych z Polski (<i>remittances</i>) migrantów przebywających w Polsce	39
2.7 Podsumowanie	42
3 SYTUACJA MIGRANTÓW W OKRESIE 2019-2020: WYNIKI BADANIA PANELOWEGO	44
3.1 Uwagi wprowadzające	44
3.2 Wzorce migracyjne	45
3.3 Plany migracyjne.....	50
3.4 Pozycja na polskim rynku pracy.....	55
3.5 Dochody i transfery środków finansowych z Polski	63
3.6 Podsumowanie	72
4 KOMENTARZ METODOLOGICZNY – WYZWANIA BADAŃ PANELOWYCH MIGRANTÓW CZASOWYCH	73
BIBLIOGRAFIA	75

SPIS TABEL

Tabela 1.1. Statystyki podejmowanych prób kontaktów z migrantami w badaniu CATI w 2020 roku. ..22	22
Tabela 1.2. Statusy kontaktów do migrantów w przypadku wywiadów niezrealizowanych w badaniu CATI w 2020 roku.22	22
Tabela 2.1. Migranci przebywający w Polsce i na Ukrainie według różnych szacunków26	26
Tabela 2.2. Migranci w Warszawie w 2019 roku według regionu pochodzenia na Ukrainie – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów27	27
Tabela 2.3. Migranci w Warszawie w 2019 roku według wielkości miejscowości zamieszkania w kraju pochodzenia – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów27	27
Tabela 2.4. Migranci w Warszawie w 2019 roku według płci – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów28	28
Tabela 2.5. Migranci w Warszawie w 2019 roku według wieku – podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów28	28
Tabela 2.6. Migranci w Warszawie w 2019 roku według stanu cywilnego – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów29	29
Tabela 2.7. Migranci w Warszawie w 2019 roku według wykształcenia – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów29	29
Tabela 2.8. Migranci w Warszawie w 2019 roku według głównego powodu przyjazdu do Polski – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów31	31
Tabela 2.9. Migranci w Warszawie w 2019 roku według roku pierwszego przyjazdu do Polski – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów31	31
Tabela 2.10. Migranci w Warszawie w 2019 roku według długości doświadczenia migracyjnego ¹ w Polsce – podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów32	32
Tabela 2.11. Migranci w Warszawie w 2019 roku według łącznego czasu spędzonego w Polsce - podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów32	32
Tabela 2.12. Migranci w Warszawie w 2019 roku według liczby pobytów ¹ w Polsce – podstawowe statystyki opisowe - porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów33	33
Tabela 2.13. Migranci w Warszawie w 2019 roku według średniego czasu jednego pobytu w Polsce - podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów33	33
Tabela 2.14. Migranci w Warszawie w 2019 roku według dokumentów pobytowych – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów34	34
Tabela 2.15. Migranci w Warszawie w 2019 roku według sytuacji na polskim rynku pracy – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów36	36

Tabela 2.16. Migranci w Warszawie w 2019 roku według podstawy prawnej wykonywanej pracy – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów	36
Tabela 2.17. Migranci w Warszawie w 2019 roku według deklaracji o zgodności aktualnej pracy z posiadanymi kwalifikacjami zawodowymi – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów	39
Tabela 2.18. Migranci w Warszawie w 2019 roku według miesięcznych zarobków netto – podstawowe statystyki opisowe - porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów	39
Tabela 2.19. Migranci w Warszawie w 2019 roku według gromadzenia oszczędności w trakcie pobytu w Polsce – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów	40
Tabela 2.20. Migranci w Warszawie w 2019 roku według wielkości zgromadzonych oszczędności – podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów	40
Tabela 2.21. Migranci w Warszawie w 2019 roku według planowanego miejsca wykorzystania oszczędności – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów	40
Tabela 2.22. Migranci w Warszawie w 2019 roku według deklaracji przekazywania zarobionych pieniędzy za granicę w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów	41
Tabela 2.23. Migranci w Warszawie w 2019 roku według kwoty przetransferowanej w minionych 12 miesiącach – podstawowe statystyki opisowe - porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów	41
Tabela 2.24. Migranci w Warszawie w 2019 roku według planów transferu zarobionych pieniędzy za granicę w ciągu najbliższych 12 miesięcy – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów	42
Tabela 3.1. Migranci według roku obecnego przyjazdu do Polski w roku 2020.....	45
Tabela 3.2. Migranci, którzy wyjeżdżali z Polski w okresie między badaniami, według udziału czas spędzonego w Polsce, na Ukrainie i innych krajach	46
Tabela 3.3. Migranci, którzy wyjeżdżali na Ukrainę w okresie między badaniami według powodów wyjazdów na Ukrainę	47
Tabela 3.4. Migranci, którzy opuszczali Polskę według deklaracji odnośnie do uciążliwości wjazdów do Polski w związku z regulacjami związanymi z COVID-19	48
Tabela 3.5. Migranci według dokumentów pobytowych w latach 2019 i 2020	49
Tabela 3.6. Migranci pozostający w Polsce po upływie terminu ważności dokumentu pobytowego (w związku z epidemią Covid-19) według czasu od upłynięcia ważności tego dokumentu w roku 2020 ..	49
Tabela 3.7. Migranci, na których plany wpłynęła pandemia COVID-19 według charakteru tego wpływu w roku 2020	50
Tabela 3.8. Migranci według planowanej dalszej długości bieżącego pobytu w latach 2019 i 2020	51

Tabela 3.9. Migranci według planów migracyjnych w okresie 3 lat od momentu badania w latach 2019 i 2020 – macierz przepływów	53
Tabela 3.10. Migranci według opinii co do tego jakie trudności napotykają Ukraińcy, którzy chcieliby zamieszkać w Polsce w latach 2019 i 2020	54
Tabela 3.11. Migranci w Warszawie według sytuacji na polskim rynku pracy w latach 2019 i 2020	56
Tabela 3.12. Migranci w Warszawie w roku 2020 według deklaracji dotyczącej zmian w zatrudnieniu od momentu poprzedniego badania w roku 2019	56
Tabela 3.13. Migranci w Warszawie według deklaracji dotyczącej oceny zmian sytuacji ich głównego pracodawcy w związku z COVID w roku 2020	57
Tabela 3.14. Migranci w Warszawie według głównego źródła utrzymania w latach 2019 i 2020	57
Tabela 3.15. Migranci w Warszawie według podstawy prawnej wykonywanej pracy w latach 2019 i 2020	58
Tabela 3.16. Migranci według posiadanych dokumentów uprawniających do pracy na terenie Polski w latach 2019 i 2020 – macierz przepływów	59
Tabela 3.17. Migranci w Warszawie według aktualnej pozycji zawodowej w latach 2019 i 2020	62
Tabela 3.18. Migranci w Warszawie według deklaracji o zgodności aktualnej pracy z posiadanymi kwalifikacjami zawodowymi w latach 2019 i 2020	62
Tabela 3.19. Migranci w Warszawie według miesięcznych zarobków netto w latach 2019 i 2020 – podstawowe statystyki opisowe	64
Tabela 3.20. Migranci w Warszawie według deklaracji przekazywania zarobionych pieniędzy za granicę w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w latach 2019 i 2020	66
Tabela 3.21. Migranci według deklaracji nt. przekazywania zarobionych pieniędzy za granicę w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w 2019 i 2020 roku – macierz przepływów.....	67
Tabela 3.22. Migranci w Warszawie według kwoty przetransferowanej w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w latach 2019 i 2020 – podstawowe statystyki opisowe.....	67
Tabela 3.23. Migranci w Warszawie według częstotliwości transferów w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w latach 2019 i 2020	69
Tabela 3.24. Migranci w Warszawie według kwoty ostatniego przekazu w latach 2019 i 2020 – podstawowe statystyki opisowe	70
Tabela 3.25. Migranci w Warszawie według wykorzystywanego sposobu transferu w latach 2019 i 2020	71
Tabela 3.26. Wpływ pandemii COVID-19 na sposób przesyłania pieniędzy w roku 2020	72

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1.1 Schemat nawiązania kontaktu z respondentem	16
Rysunek 1.2. Liczba zrealizowanych wywiadów CATI z migrantami w kolejnych dniach badania w 2020 roku.....	20
Rysunek 2.1. Migranci w Warszawie w 2019 roku według ich przewidywań co do swojej przyszłości po 3 latach- porównanie próby panelowej i wybranych kategorii migrantów	34
Rysunek 2.2. Migranci w Warszawie w 2019 roku według dokumentów pobytowych - porównanie próby panelowej i wybranych kategorii migrantów	35
Rysunek 2.3. Migranci w Warszawie w 2019 roku według podstawy prawnej wykonywanej pracy - porównanie próby panelowej i wybranych kategorii migrantów	37
Rysunek 2.4. Migranci w Warszawie w 2019 roku według aktualnej pozycji zawodowej / charakteru aktualnej pracy - porównanie próby panelowej i wybranych kategorii migrantów	38
Rysunek 3.1. Migranci według planów migracyjnych w okresie 3 lat od momentu badania w latach 2019 i 2020	52
Rysunek 3.2. Migranci w Warszawie według sektora zatrudnienia w latach 2019 i 2020 (dane w %) ..	60
Rysunek 3.3. Migranci w Warszawie według sektora zatrudnienia i płci w latach 2019 i 2020.....	61
Rysunek 3.4. Migranci według przeciętnej deklarowanej liczby godzin pracy w tygodniu w latach 2019 i 2020	63
Rysunek 3.5. Rozkład miesięcznych zarobków netto migrantów w latach 2019 i 2020	65
Rysunek 3.6. Migranci w Warszawie według stopnia wykorzystania aktualnych zarobków na bieżące wydatki na życie w Polsce w latach 2019 i 2020	66
Rysunek 3.7. Migranci w Warszawie według sumy transferów w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w latach 2019 i 2020	68
Rysunek 3.8. Migranci w Warszawie według liczby transferów w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w roku 2020.....	69
Rysunek 3.9. Migranci w Warszawie według kwoty ostatniego przekazu w latach 2019 i 2020	70

WPROWADZENIE

Raport, który Państwu przedstawiamy stanowi podsumowanie kolejnego już przedsięwzięcia metodologicznego zrealizowanego przez zespół badaczy Fundacji Ośrodka Badań nad Migracjami na zlecenie Narodowego Banku Polskiego. Sformułowanie „kolejnego” ma tutaj kluczowe znaczenie, bowiem proces rozszerzania skali badań i ich zakresu tematycznego bardzo dobrze odzwierciedla ewolucję przemian imigracji z Ukrainy do Polski obserwowaną w ostatnich latach.

Badanie zrealizowane w 2012 roku było jedną z pierwszych tak metodologicznie ugruntowanych prób spojrzenia w sposób ilościowy na proces napływu do Polski imigrantów z krajów byłego ZSRR. Dynamicznie zmieniająca się sytuacja migracyjna Polski, a zwłaszcza gwałtowny wzrost imigracji z Ukrainy, sprawiła, że kolejne badania – zrealizowane w latach 2015, 2016, 2018 i 2019 – poświęcono już wyłącznie imigrantom z Ukrainy. Badania zrealizowane w roku 2016 były pierwszą próbą ilościowego pomiaru imigracji z Ukrainy poza aglomeracją warszawską obejmując badanie w mazowieckim rolnictwie oraz sondaż migrantów z Ukrainy w aglomeracji lubelskiej. W roku 2018 przeprowadzono natomiast badania w dwóch odmiennych pod wieloma względami aglomeracjach – bydgoskiej i wrocławskiej – wyróżniających się na tle polskich miast pod względem dużej liczebności ukraińskich migrantów na ich lokalnych rynkach pracy. W roku 2020 zrealizowano we Wrocławiu badanie porównawcze wobec tego z roku 2018 stosując taką samą metodę badawczą i bardzo podobne narzędzia badawcze (Górny, Madej i Porwit 2021). Pozwoliło to na określenie zmian jakie zaszły w strategiach i sytuacji migracyjnej obywateli Ukrainy na przestrzeni dwóch lat oraz w czasie trwania pandemii COVID-19.

Niniejszy raport podsumowuje wyniki badania w aglomeracji warszawskiej z roku 2020, które wpisuje się w próby monitorowania zmian jakie zachodzą w migracji z Ukrainy do Polski. Po raz pierwszy zostało jednak zastosowane podejście wzdłużne z wykorzystaniem metody panelowej. Grupą badaną byli respondenci, którzy wzięli wcześniej udział w badaniu w aglomeracji warszawskiej w roku 2019 (Górny, Madej i Porwit 2020). Celem badania było zatem nie tylko określenie zmian jakie zaszły w migracji z Ukrainy do Warszawy, ale także dokładniejsze przyjrzenie się wybranym aspektom trajektorii mobilności migrantów ukraińskich w okresie około półtora roku jaki upłynął od poprzedniego badania. Badanie zostało zrealizowane w czasie trwania pandemii COVID-19, dlatego też, poza walorem porównawczym wobec wcześniejszego badania, dostarcza ono ważnych informacji na temat tego jak pandemia wpłynęła i ciągle wpływa na zachowania i strategie migrantów ukraińskich.

Początek roku 2020, w którym Polskę i świat zaskoczył wybuch pandemii, był okresem wciąż nasilonego napływu z Ukrainy do Polski, jako głównej składowej imigracji do naszego kraju, choć dynamika jego wzrostu była już niższa niż w latach poprzednich (Górny *et al.* 2019). Po przełomowym roku 2014, który zapoczątkował okres gwałtownego wzrostu imigracji z Ukrainy do Polski (por. np. Górny *et al.* 2018; Górny i Kaczmarczyk 2018), można było mówić o stopniowej stabilizacji tego trendu. Wybuch pandemii COVID-19 w znacznie mierze przededefiniował konstelację czynników popytowych i podażowych odpowiedzialnych za rozwój migracji do Polski (Górny, Madej, i Porwit 2021). Dość oczywisty jest jego

negatywny wpływ na stronę popytową procesu migracji. Kolejne „zamknięcia” gospodarki mające spowolnić rozwój pandemii niekorzystnie wpłynęły na wyniki wielu jej sektorów. Według wskaźnika ogólnego klimatu koniunktury opracowywanego przez GUS (GUS 2021a), w IV kwartale 2020 roku, najsilniej dotkniętym w okresie pandemii sektorem było zakwaterowanie i gastronomia, za nimi budownictwo, a w dalszej kolejności handel detaliczny i przetwórstwo przemysłowe. Liczba wolnych miejsc pracy na polskim rynku była w IV kwartale 2020 roku o ponad 30% mniejsza niż w analogicznym okresie 2019 roku (GUS 2021b). Sektory, które najsilniej odczuły wpływ pandemii, to jednocześnie branże, gdzie często znajdują zatrudnienia migranci z Ukrainy (Górny, Madej, Porwit 2020; Górny *et al.* 2019; GUS 2021c).

Najtrudniej ocenić wpływ pandemii COVID-19 na stronę podażową migracji z Ukrainy. Nie ulega wątpliwości, że migracja zagraniczna, w tym do Polski, stała się opcją mniej dostępną dla obywateli Ukrainy niż miało to miejsce przed wybuchem pandemii. Jednym z utrudnień dla swobody mobilności była likwidacja możliwości przekraczania polskiej granicy na podstawie wyłącznie paszportu biometrycznego, z której to możliwości korzystali nierzadko migranci ukraińscy (Górny, Madej, Porwit 2020). Grupę cudzoziemców uprawnionych do przekraczania polskiej granicy ograniczono do osób posiadających w Polsce uprawnienia do pobytu z wybranych powodów: rodzinnych, edukacyjnych i związanych z pracą w Polsce. Ostatnia grupa obejmuje osoby posiadające ważne zezwolenie na pracę lub pracę sezonową (głównie w rolnictwie). To ostatnie umożliwia pracę w Polsce przez okres 9 miesięcy w ciągu roku. Trzecim, wciąż najbardziej popularnym wśród obywateli Ukrainy dokumentem jest oświadczenie o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi. Uprawnia ono obywateli sześciu krajów, w tym Ukrainy, do świadczenia pracy w Polsce przez okres 6 miesięcy w ciągu roku.

Dla dynamiki migracji z Ukrainy do Polski znaczenie mają także tymczasowe regulacje w zakresie uprawnień do pobytu i pracy w Polsce wynikające z pandemii COVID-19. Umożliwiają one migrantom pozostanie w Polsce nawet po wygaśnięciu ważności ich dokumentów pobytowych oraz tych uprawniających do pracy w Polsce¹. Dotyczy to następujących wybranych rozwiązań wprowadzonych po wybuchu epidemii COVID-19:

- przedłużenie z mocy prawa legalnego pobytu cudzoziemca do 30 dni po odwołaniu stanu zagrożenia lub stanu epidemii,
- przedłużenie z mocy prawa możliwości legalnego zatrudnienia cudzoziemca do 30 dni po odwołaniu stanu zagrożenia lub stanu epidemii,
- brak konieczności uzyskania zezwolenia na pracę sezonową w czasie stanu zagrożenia epidemicznego, stanu epidemii i 30 dni po ich odwołaniu dla niektórych grup cudzoziemców (np. pracowników rolnych),
- brak konieczności zmiany zezwolenia na pracę, zezwolenia na pobyt czasowy związanego z pracą czy oświadczenia o powierzeniu pracy cudzoziemcowi, gdy warunki pracy cudzoziemca uległy zmianie zgodnie z określonymi przepisami ustawy.

Powyższe rozwiązania zapewne ograniczają wyjazdy obywateli Ukrainy z Polski, gdyż dopóki przebywają oni w Polsce mogą korzystać z uprawnień uzyskanych w przeszłości. Po wyjeździe z Polski konieczne jest natomiast uzyskanie nowych dokumentów (np. nowego zezwolenia na pracę)

¹ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, Dz.U. 2020, poz. 1847 ze zm., art. 15zd.

stanowiących konieczną podstawę prawną wjazdu do Polski. Co więcej, powyższe regulacje mają wpływ na dynamikę wydawanych w Polsce cudzoziemcom dokumentów pobytowych i dotyczących prawa do pracy. Część przebywających w Polsce obcokrajowców nie musi się bowiem starać o odnowienie / uzyskanie nowych dokumentów korzystając z uprawnień uzyskanych przed pandemią lub w czasie jej trwania. Z jednej strony utrudnia to ocenę rozwoju dynamiki procesu migracyjnego – napływu i odpływu - na podstawie danych rejestrowych. Z drugiej strony, można przypuszczać, że część migrantów ukraińskich, którzy wcześniej przyjeżdżali na podstawie wyłącznie paszportu biometrycznego do Polski, obecnie jest zmuszona do pozyskania przed wyjazdem do Polski odpowiednich dokumentów np. uprawniających do pracy w Polsce. Zatem osoby, które wcześniej były niewidoczne w polskich rejestrach, na skutek pandemii „ujawniły się”. Można przypuszczać, że grupa ta obejmuje przede wszystkim najmniej doświadczonych migrantów z najbardziej niestabilną sytuacją na polskim rynku pracy. Przed pandemią był to potencjalnie najbardziej zmienny i płynny komponent imigracji z Ukrainy do Polski.

Według cytowanych w marcu 2020 roku w mediach szacunków Straży Granicznej, w okresie od 15 marca do 30 kwietnia 2020 roku Polskę opuściło prawie 200 tys. obywateli Ukrainy, a przyjechało 50 tys. (Portal Onet.pl 2020). Czyli „strata” netto na początku pandemii wyniosła około 150 tys. osób. To szacunkowo 10% grupy obywateli Ukrainy w Polsce. Ambasada Ukraińska deklarowała natomiast, że w ciągu 10 marcowych dni Polskę opuściło 12% Ukraińców (Kośka 2020). Co ciekawe, zestawienie dokumentów wydanych w związku z pracą w latach 2019 i 2020 prowadzi do zbliżonych wniosków. Biorąc pod uwagę łączną liczbę wydanych zezwoleń na pracę, zezwoleń na pracę sezonową i oświadczeń odnotowano w tym okresie spadek o 7%. Jednocześnie choć sytuacja pandemii najprawdopodobniej „zatrzymała” w Polsce część cudzoziemców, według danych o wydanych kartach pobytu okoliczności te nie sprzyjają stabilizacji sytuacji pobytowej cudzoziemców w Polsce, bowiem dynamika wydawania kart pobytu spadła w roku 2020 w porównaniu do roku poprzedniego. Trudno ocenić, na ile jest to wynik spadku efektywności działania urzędów wydających odpowiednie dokumenty w czasie pandemii, a na ile efekt spowolnienia procesu przekształcania się mobilności czasowej do Polski w bardziej trwałe i osiadłe jej formy (Górny, Madej, Porwit 2020).

Niniejszy raport ma następującą strukturę. Rozdział pierwszy opisuje szczegółowo metodę badawczą i przebieg realizacji badania w aglomeracji warszawskiej. Rozdział drugi poświęcony jest natomiast omówieniu charakterystyk próby respondentów z naciskiem na znaczenie procesów selektywności ze względu na wybrane cechy, wzorce migracyjne i ekonomiczne zachowania. Rozdział trzeci przedstawia analizę i interpretację najważniejszych wymiarów obecności imigrantów z Ukrainy w Polsce (zachowania i strategie migracyjne, pozycja na rynku pracy, dochody i transfery środków finansowych za granicę) skupiając się na porównaniu sytuacji w latach 2019 i 2020 w Warszawie i okolicach. Rozdział czwarty zawiera komentarz metodologiczny odnośnie do wyzwań badań panelowych migrantów czasowych.

1 OPIS PRZEBIEGU BADANIA

1.1 Ogólne informacje na temat badania - metoda i grupa badana

Badanie imigrantów z Ukrainy obejmowało sondaż telefoniczny zrealizowany między 26. listopada a 18. grudnia 2020 roku. Celem badania było uzyskanie informacji o strukturalnych charakterystykach napływu z Ukrainy do Polski i porównanie ich z wynikami uzyskanymi wcześniej dla tej samej grupy badanych (Górny, Madej, Porwit 2020). Analizie zostały poddane: cechy społeczno-ekonomiczne migrantów, wzorce migracji i integracji ekonomicznej, wzorce przekazywania i wielkości transferów oraz inne. Kwestionariusz wykorzystany w badaniu znajduje się w Załączniku 1 do niniejszego raportu.

Badaniem objęci zostali migranci z Ukrainy, którzy w roku 2019 przebywali w Polsce, niezależnie od miejsca ich pobytu w momencie opisywanego w tym raporcie badania. Były to osoby, które wzięły udział w badaniu sondażowym Fundacji Ośrodek Badań nad Migracjami zrealizowanym metodą Respondent Driven Sampling (RDS) w 2019 roku i wyraziły zgodę na ponowny kontakt. Respondenci badania RDS mogli zostawić do siebie kontakt telefoniczny lub mailowy anonimowo albo z podaniem imienia i nazwiska. Decyzji migranta zostawiono, w jaki sposób chce, by się z nim kontaktować. Dzięki zastosowanemu trzystopniowemu kodowaniu dane uzyskane w sondażu telefonicznym można było połączyć z danymi z badania RDS. Operat próby badania panelowego składał się z 779 unikatowych kontaktów do migrantów zarobkowych. Dodatkowym celem badania była weryfikacja bazy kontaktów i ocena jej przydatności do badań panelowych. Zaplanowany schemat działania przedstawia Rysunek 1.1.

W badaniu RDS w 2019 roku grupa badana została zdefiniowana jako

- obywatele ukraińscy,
- powyżej 18 roku życia,
- którzy przyjechali po raz pierwszy do Polski co najmniej trzy miesiące przed realizacją badania,
- przebywali w Warszawie lub okolicach,
- oraz przyjechali do Polski w celu innym niż: turystyczny, leczenie, odwiedziny czy nauka na studiach dziennych.

Czas trwania wywiadu zaplanowano na 20-30 minut. Wywiad obejmował około 50 różnego rodzaju pytań: jedno- i wielokrotnego wyboru, a także otwartych. Przygotowano 18 wersji narzędzia. Po pierwsze kwestionariusz miał trzy (porównywalne) wersje dla respondentów przebywających w momencie badania w różnych krajach. Po drugie mając na uwadze komfort badanych, umożliwiono im wybór języka, w jakim chcą udzielić wywiadu i każda z wyżej wymienionych wersji występowała w tłumaczeniu na ukraiński, rosyjski i polski. Po trzecie badanie zrealizowano za pomocą dwóch technik

wywiadu – głównie wspomaganego komputerowo wywiadu telefonicznego (CATI), ale dodatkowo przygotowano też komplet dziewięciu uproszczonych wersji formularza do samodzielnego wypełniania przez osobę badaną jako wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony www (CAWI), gdyby taka formuła została wybrana przez respondenta.

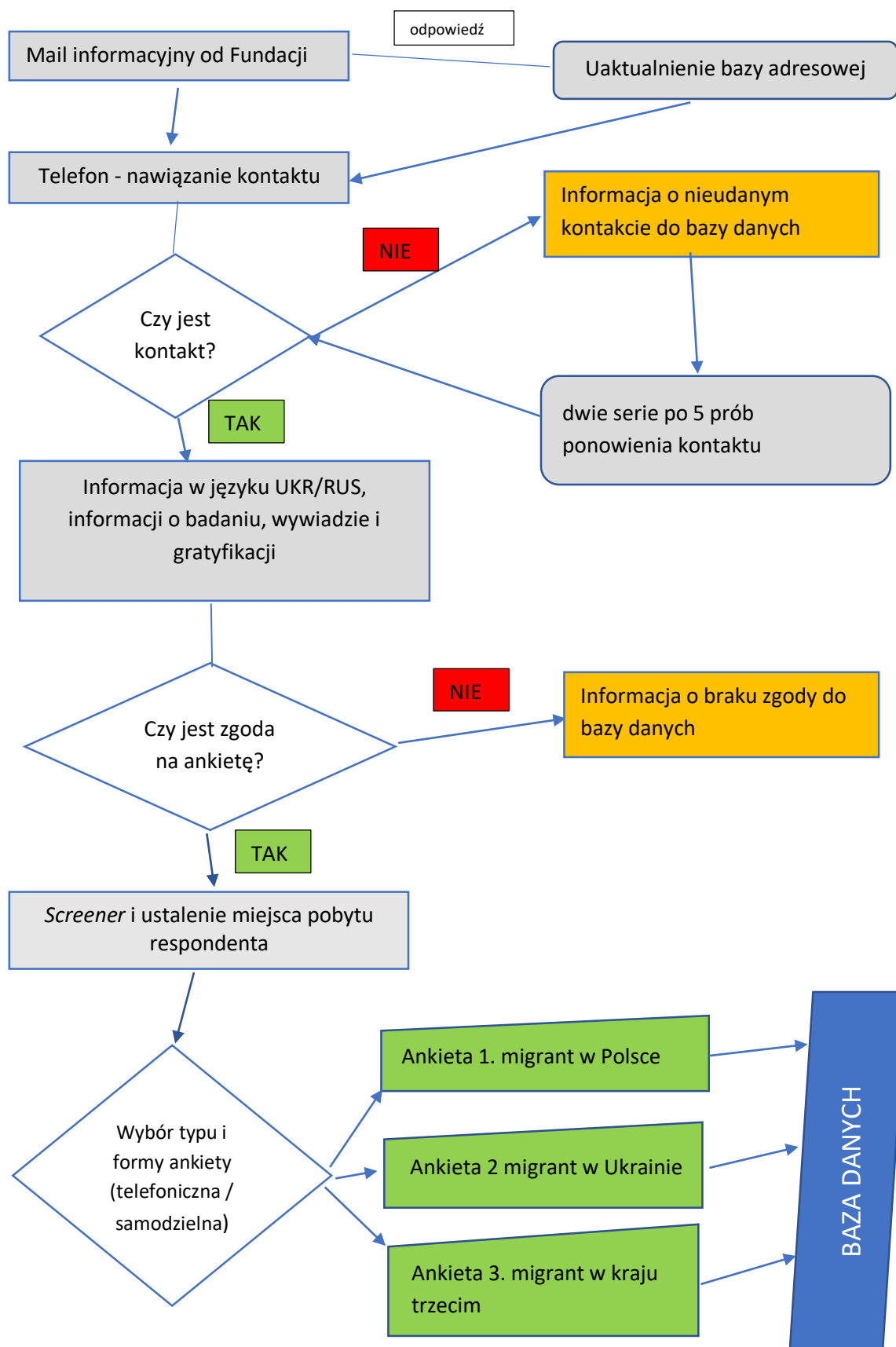
Ankieterzy kontaktując się z respondentami korzystali z połączeń telefonicznych i aplikacji mobilnych tj. komunikatorów popularnych wśród obywateli ukraińskich (np. Viber) oraz poczty elektronicznej. Ze względu na obostrzenia związane z pandemią COVID-19, zamiast w siedzibie Fundacji, ankieterzy pracowali samodzielnie w trybie zdalnym. Było to możliwe dzięki udostępnieniu kwestionariusza w formie elektronicznego formularza, który ankieterzy wypełniali w czasie wywiadu z respondentem. Na wypadek okoliczności, w których byłoby łatwiej zapisywać im odpowiedzi na papierze (np. w przypadku problemów z łączem internetowym), dla każdego ankietera przygotowano wydruki kwestionariuszy. W takim przypadku ankieter niezwłocznie po zakończeniu wywiadu był zobowiązany przenieść odpowiedzi do formularza i zapisać na platformie on-line. W przypadku niemożności ustalenia dogodnego terminu realizacji wywiadu z ankieterem, respondent mógł otrzymać spersonalizowane zaproszenie do udziału w badaniu z linkiem do indywidualnego formularza, który wypełniał w dogodnym dla siebie czasie. Ankieterzy kontaktowali się z takimi respondentami przypominając o wypełnieniu ankiety CAWI oraz udzielając im wszelkiej niezbędnej pomocy.

Za czas poświęcony na wywiad respondenci otrzymywali rekompensatę pieniężną w wysokości 30 złotych lub jej ekwiwalent. Warunkiem otrzymania wynagrodzenia było podanie koordynatorom indywidualnego kodu przekazanego przez ankietera po zakończeniu wywiadu. Respondent mógł wybrać jedną z czterech form rekompensaty:

- wypłata przelewem po podaniu numeru rachunku,
- odbiór gotówki w siedzibie Fundacji,
- nagroda rzeczowa (odbiór osobisty lub przesyłka pocztowa),
- przekazanie wynagrodzenia na cel charytatywny (do wyboru były cztery organizacje pozarządowe wspierające migrantów, dzieci, chorych lub ochronę przyrody).

Założenia badania przewidywały realizację 250 wywiadów lub sprawdzenie wszystkich posiadanych kontaktów. Ostatecznie przeprowadzono 296 wywiady – z tego 286 można było połączyć z bazą z 2019 roku.

Rysunek 1.1 Schemat nawiązania kontaktu z respondentem

1.2 Szczegółowe rozwiązania przyjęte w badaniu i działania przygotowawcze

Przygotowania do badania objęły następujące działania: opracowanie narzędzia, przygotowanie bazy kontaktów oraz rekrutacja i szkolenie zespołu ankieterów.

Opracowanie narzędzia

We współpracy z ekspertami Departamentu Statystyki Narodowego Banku Polskiego badacze Fundacji Ośrodek Badań nad Migracjami przygotowali kwestionariusz w wersji polskojęzycznej. Tematyka wywiadu obejmowała kwestie społeczno-ekonomiczne, a w szczególności dotyczyła zmian, jakie zaszły w sytuacji społeczno-ekonomicznej respondenta od momentu badania sondażowego z marca-lipca 2019. Przygotowano trzy wersje kwestionariusza uzależnione od aktualnego miejsca pobytu respondenta:

1. dla respondentów przebywających w momencie badania w Polsce,
2. dla respondentów przebywających w momencie badania w Ukrainie,
3. dla respondentów przebywających w momencie badania w innym kraju.

Każdy kwestionariusz podzielono na działy dotyczące:

- A. zmian w ostatnim roku,
- B. obecnej sytuacji migranta,
- C. aktywności zawodowej w Polsce,
- D. przekazów pieniężnych z Polski,
- E. planów migracyjnych.

Kwestionariusze CATI zawierały dodatkowe informacje i instrukcje dla ankietera, których pozbawione były formularze CAWI. Polskojęzyczne wersje trzech kwestionariuszy CATI i trzech kwestionariuszy CAWI przetłumaczono na język ukraiński i rosyjski. Umożliwienie badanym odpowiedzi na pytania kwestionariusza w swoim ojczystym języku istotnie zwiększa szanse na satysfakcjonującą realizację badania oraz na pozyskanie danych wysokiej jakości. Kilkustopniowy proces tłumaczenia był też ważnym uzupełnieniem weryfikacji poprawności narzędzia badawczego i spójności wszystkich wersji językowych.

Mając narzędzie przetestowano trzy platformy on-line i dokonano wyboru najbardziej funkcjonalnego serwisu. Ze względu na liczbę formularzy i przejścia między nimi (od wyboru wersji językowej poprzez screener kwalifikujący do badania i prowadzący do kwestionariusza właściwego dla miejsca pobytu migranta) oraz złożone filtry wewnątrz kwestionariusza najbardziej odpowiedni okazał się serwis webankieta.pl. Platforma ta pozwala na śledzenia na bieżąco postępów badania, w tym stopnia realizacji próby i kontrolę pracy ankieterów w formie wykresów lub zbiorczych zestawień. Generuje bazy częściowe i zbiorcze w formie plików xls, csv lub sav. Serwis zapewnia wsparcie informatyków w kodowaniu formularzy.

Kolejnym etapem weryfikującym trafność narzędzia badawczego było badanie pilotażowe. W pierwszym etapie badania pilotażowego trzej badacze - współpracownicy Fundacji - skontrolowali poprawność kodowania polskiej wersji kwestionariusza na platformie ze szczególnym naciskiem na działanie filtrów wewnątrz kwestionariusza. Następnie trzy doświadczone osoby, pełniące wcześniej

funkcje koordynatora badań RDS skontrolowały zgodność ukraińskich i rosyjskich formularzy on-line z wersjami papierowymi. Ostatnim etapem była realizacja próbnych wywiadów przez ankieterów w ramach części praktycznej szkolenia. Wywiady te ankieterzy realizowali między sobą lub ze swoimi znajomymi.

Przygotowanie bazy kontaktów.

Adresy i numery telefonów podane przez respondentów badania RDS z 2019 roku zostały przeniesione z dokumentacji papierowej do pliku xls. Początkowa baza składała się z 933 kontaktów do migrantów zarobkowych, spośród których:

- 787 kontakty powiązane z bazą 2019, w tym
 - ✓ 277 nr telefonu i adres e-mail
 - ✓ 458 tylko numer telefonu
 - ✓ 52 tylko adres e-mail.
- 146 kontakty bez powiązania z bazą z 2019 roku.

W toku badania pozyskano trzy dodatkowe kontakty. Były to osoby z rodziny badanych, co do których respondenci zapewniali, że też brały udział w badaniu RDS w 2019 roku, ale nie zostawiły zgody a teraz bardzo chciałyby udzielić wywiadu i otrzymać nagrodę. W ostateczności doszło do dwóch z tych trzech wywiadów i oba przypadki udało się połączyć z rekordem starej bazy.

W pierwszym kroku usunięto z bazy kontakty zdublowane oraz bez powiązania ze starą bazą, uzyskując ostatecznie bazę z 779 unikatowymi kontaktami. Gdyby nie udało się osiągnąć założonej liczby wywiadów, tj. 250, zamierzano skorzystać z puli 146 kontaktów do migrantów ekonomicznych, które nie miały powiązania z bazą z 2019 roku i potem podjąć próbę ich połączenia po odpowiedziach na pytania kontrolne. W ostateczności planowano użyć drugiej bazy zawierającej 144 kontakty do studentów ukraińskich z mniejszego badania RDS studentów w 2019 roku.

Przygotowano bazę do rejestracji podejmowanych prób kontaktu z respondentami, ich wyniku i ostatecznego statusu wywiadu (zrealizowany/niezrealizowany). Chroniona hasłem baza zawierała dane kontaktowe podane przez migranta oraz informację o języku, w którym udzielił wywiadu w 2019, co pozwalało ankieterom zacząć rozmowę we właściwym języku.

Zadaniem ankietera było przypisanie kontaktom jednego z poniższych statusów:

1. Wywiad zrealizowany
2. Odmowa realizacji wywiadu
3. Kontakt nieaktualny (np. respondent zmienił numer, adres mailowy itd.)
4. Adres mailowy lub numer telefoniczny nie istnieje
5. Brak możliwości nawiązania kontaktu z innych powodów
6. Inna sytuacja (jaka?)

W trakcie realizacji badania (sprawdzania bazy) ankieterzy posługiwali się także dodatkowym statusem:

7. W trakcie sprawdzania - który odnosił do przypadków, kiedy nie udało się nawiązać połączenia z respondentem, ale istniała na to szansa. Odnosił się także do innych sytuacji, które nie

zakończyły się wywiadem, ale kontakt z respondentem nie został zerwany (np. kiedy respondent poprosi o telefon w terminie późniejszym).

Przy każdym rekordzie ankieterzy byli zobowiązani do podjęcia pięciu prób kontaktu o różnych porach dnia i tygodnia. Wszystkie podejścia rejestrowano zapisując ich datę oraz status. W bazie ankieterzy mogli też aktualizować dane kontaktowe respondenta i umieszczać notatki uzupełniające np. na temat przyczyn niepowodzenia podejmowanych prób.

Zespół badawczy

Współpracownicy Fundacja Ośrodek Badań Nad Migracjami posiadają duże doświadczenie w realizacji projektów badawczych, w szczególności w zakresie sondaży migrantów z Ukrainy i innych republik byłego Związku Radzieckiego. W projekcie zatrudniono czterech badaczy nadzorujących badanie merytorycznie i organizacyjnie oraz ankieterów.

Fundacja Ośrodek Badań nad Migracjami dysponuje sprawdzonym zespołem zaufanych ankieterów, którzy od lat pracują w realizowanych przez Fundację badaniach RDS, co ułatwiło rekrutację zespołu w okresie pandemii. Spośród 60 ankieterów pracujących przy badaniu RDS migrantów i studentów ukraińskich realizowanych na zlecenie Narodowego banku Polskiego w Warszawie w 2019, po dodatkowej rozmowie kwalifikacyjnej, wyselekcjonowano grupę 13 osób. Byli to najbardziej rzetelni ankieterzy, którzy zrealizowali największą liczbę wywiadów w badaniu RDS w 2019 roku (średnio 41 na osobę, w tym 3 osoby zrealizowały maksymalną dopuszczalną liczbę wywiadów tj. 50) i uzyskali pozytywną opinię koordynatora badania RDS. Wszyscy pracujący przy badaniu ankieterzy posiadali wyższe wykształcenie a każdy z nich biegle władał językiem ukraińskim, rosyjskim i polskim. Ankieterami zaangażowanymi w badanie były osoby pochodzące z Ukrainy i Białorusi z różnorodnym doświadczeniem, co do długości pobytu w Polsce. Ankieterom założono skrzynki mailowe w domenie Fundacji, aby mogli oficjalnie kontaktować się z respondentami ze służbowego adresu.

1.3 Przebieg badania

Przed rozpoczęciem prac terenowych, w dniu 17.11.2020 roku zespół badawczy Fundacji wysłał zaproszenie do badania do respondentów, którzy pozostawili swój adres e-mail. W zaproszeniu zamieszczono informacje na temat planowanego badania i prośbę o aktualizację danych kontaktowych (w szczególności numeru telefonicznego). Na wypadek gdyby respondenci chcieli pozyskać dodatkowe informacje na temat badania, zostali poinformowani o możliwości kontaktu z Fundacją za pośrednictwem poczty elektronicznej lub bezpośrednio przez kontakt telefoniczny.

Wywiady realizowano przez 22 dni. Pierwsze wywiady przeprowadzono 26. listopada 2020 roku, ostatni 18. grudnia 2020. Dane kontaktowe były rozdzielane pomiędzy ankieterów stopniowo. Każdy ankieter otrzymał trzy zahasłowane pliki z kontaktami:

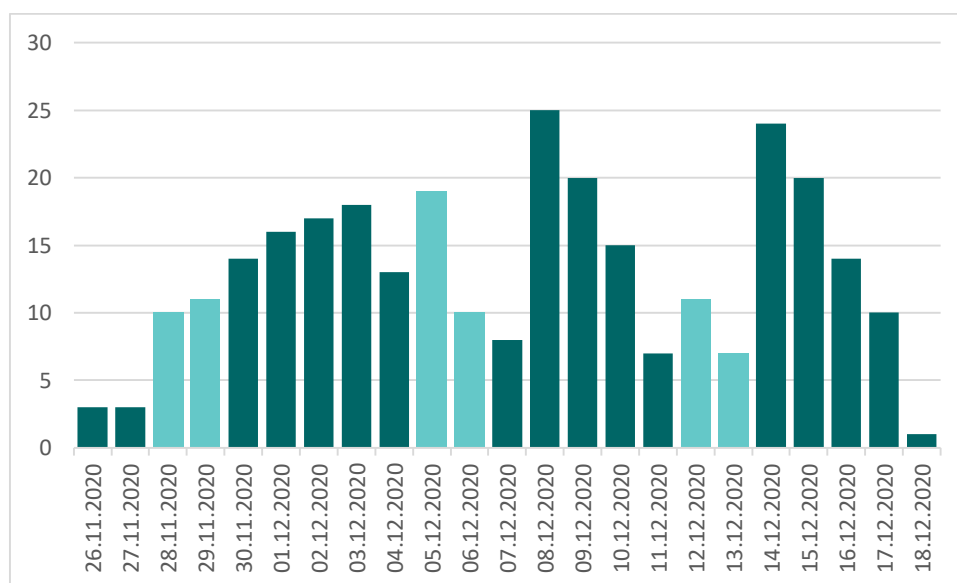
- 25.11.2020 - 20 kontaktów
- 7.12.2020 - 20 kontaktów
- 14.12.2020 - 10 kontaktów.

Zespół badaczy i ankieterów spotykał się co tydzień w celu podsumowania przebiegu badania i omówienia kwestii bieżących związanych z realizacją.

Większość wywiadów była rejestrowana na bieżąco w systemie webankieta.pl. Na cotygodniowych spotkaniach roboczych ankieterzy zgłaszali jedynie pojedyncze przypadki problemów z łączem i konieczność rejestracji wywiadu na przekazanych wydrukach kwestionariuszy. Wywiady były wprowadzane do bazy w dniu ich realizacji. Dynamikę badania przedstawia Rysunek 1.2, na którym widać, że najwięcej wywiadów realizowano po wydaniu nowej puli kontaktów. Przeprowadzano przeciętnie 14 wywiadów dziennie, najwyższa zrealizowana w jednym dniu liczba wywiadów to 25, najniższa – 1. Ankieterzy zrealizowali średnio 23 wywiady na osobę, najwięcej – 30, a najmniej 14. Najkrótszy wywiad trwał 5² minut, najdłuższy 2 godziny 20 minut, średnio 28 minut.

Na 296 wywiadów 184 zrealizowano po ukraińsku (w tym jeden samodzielny CAWI), 108 po rosyjsku, a 4 po polsku. Zrealizowano 281 wywiadów z obywatelami ukraińskimi przebywającymi na terenie Polski i 15 z przebywającymi na Ukrainie. Nie udało się dodzwonić do żadnego respondenta, który przebywałby w kraju trzecim.

Rysunek 1.2. Liczba zrealizowanych wywiadów CATI z migrantami w kolejnych dniach badania w 2020 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CATI Warszawa 2020.

Zastosowane do wypełniania formularzy oprogramowanie dawało możliwość śledzenia na bieżąco postępu realizacji badania i pracy każdego z ankieterów. Poza rejestracją wywiadu w systemie, potwierdzeniem realizacji wywiadu przez ankietera było zgłoszenie się respondenta do koordynatora po wypłatę wynagrodzenia z indywidualnym kodem otrzymanym od ankietera. Zgłoszenia przyjmowano osobiście, mailowo i telefoniczne poprzez wiadomości tekstowe.

Ostatnim etapem badania była dodatkowa kontrola 12.5% losowo wybranych wywiadów. Kontrolą objęto pracę wszystkich ankieterów (po 2-4 wywiady na ankietera). Kontrola polegała na ponownym

² Jest to w praktyce czas wprowadzania ankiety do systemu. Respondent oddzwonił do ankietera w innym terminie niż umówiony, kiedy ankieter nie miał dostępu do internetu. W związku z tym wywiad zarejestrowano w formie PAPI i wprowadzono do systemu po uzyskaniu dostępu do internetu.

kontakcie z respondentem (w miarę możliwości telefonicznym) oraz zadaniu mu kilku wybranych pytań sprawdzających. Zdecydowana większość wylosowanych osób reagowała pozytywnie na ponowny kontakt. Respondenci zgadzali się na wywiad kontrolny nawet w czasie pracy. Ich odpowiedzi były zgodne z tymi udzielonymi ankietom. Jedynie w przypadku pytań dotyczących planów migracyjnych respondenta kilka osób miało problem z przypomnieniem sobie swojej wcześniejszej odpowiedzi. Osobna kontrola potwierdziła również, że numery zweryfikowane negatywnie (wylosowano po dwa takie kontakty na ankietę) zostały sklasyfikowane prawidłowo. W związku z powyższym nie stwierdzono poważnych uchybień w pracy ankietów.

Przed przystąpieniem do analizy danych porównano odpowiedzi respondentów w 2019 i 2020 roku na pytania o wiek, płeć, oraz rok i miesiąc pierwszego przyjazdu do Polski. W przypadku 10 rekordów uznano, że odpowiedzi w pytaniach kontrolnych są na tyle rozbieżne z udzielonymi w 2019 roku, że nie można przyjąć iż jest to ta sama osoba, dlatego do dalszych analiz w raporcie wzięto 271 przypadków migrantów przebywających w czasie badania w Polsce. Grupa 15 osób przebywających na Ukrainie była na tyle mała liczna, że nie można na jej podstawie przeprowadzić wnioskowania statystycznego.

1.4 Analiza weryfikacji bazy kontaktów

Jednym z celów badania była weryfikacja posiadanych danych kontaktowych do migrantów ukraińskich, którzy wyrazili zgodę na ponowny udział w badaniach Fundacji. Ponieważ szybkie tempo realizacji badania przerosło oczekiwania badaczy i założoną liczbę 250 wywiadów osiągnięto bardzo szybko, nie przeprowadzono weryfikacji wszystkich 779 wytypowanych kontaktów. Ostatecznie ze względów finansowych zatrzymano badanie po zrealizowaniu 296 wywiadów. Do dnia zakończenia badania sprawdzono 633 kontakty z bazy (w tym 3 kontakty pozyskane w trakcie badania).

Na list intencyjny wysłany do 329 kontaktów odpowiedziało wiadomością jedynie 28 osób. Od 164 adresów powróciły automatyczne wiadomości o braku możliwości dostarczenia listu. Aby wyeliminować błędy w przenoszeniu numerów do bazy wynikające z nieczytelnego zapisu, w przypadku stwierdzenia, że numer telefonu w bazie jest za długi, za krótki, nie odpowiada, ankietę prosili koordynatora (mailowo lub telefonicznie) o ponowną weryfikację numeru z formularzem wypełnionym przez respondenta.

Statystyki podejmowanych prób prezentuje Tabela 1.1. Nieco ponad jedną trzecią wywiadów zrealizowano już przy pierwszej próbie kontaktu z respondentem, a kolejne 44% wywiadów za drugim podejściem. Po nieudanym trzecim podejściu, szansa na zrealizowanie wywiadu z takim kontaktem znacząco malała. Do dnia zakończenia badania nie wszystkie kontakty przeszły pełną procedurę pięciu podejść. Przy 296 wywiadach i 122 kontaktach sprawdzonych pięciokrotnie pełną weryfikację przeszło 411 rekordów z bazy kontaktów. Część rekordów została zweryfikowana negatywnie przed piątą próbą kontaktu np. z powodu odmowy lub wadliwego numeru, co zostanie omówione poniżej.

Tabela 1.1. Statystyki podejmowanych prób kontaktów z migrantami w badaniu CATI w 2020 roku.

Zakończenie weryfikacji po:	Kontakty z bazy	Zrealizowane wywiady		
	N	N	%	% podjętych kontaktów
1. podejściu	235	107	36%	17%
2. podejściu	195	131	44%	21%
3. podejściu	62	40	14%	6%
4. podejściu	19	11	4%	2%
5. podejściu	122	7	2%	1%
<i>Ogółem</i>	<i>633</i>	<i>296</i>	<i>100%</i>	<i>47%</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CATI Warszawa 2020.

O ile Tabela 1.1 prezentuje pozytywne wyniki sprawdzania kontaktów, o tyle Tabela 1.2 przedstawia szczegóły dotyczące ich negatywnej weryfikacji³. Odmowy stanowiły 9% podjętych kontaktów z bazy (18% negatywnie zweryfikowanych kontaktów), przy czym za odmowę uznano również sytuacje, w których migrant, który odebrał telefon, poprosił o kontakt w późniejszym terminie, po czym odrzucał połączenia od ankietera lub nie odpowiadał na wiadomości tekstowe. Dodatkowe 3% stanowiły przypadki, kiedy telefon odebrał ktoś inny niż migrant. Najwięcej kontaktów (20% ogółu) sklasyfikowano jako nieistniejące np. pojawiał się komunikat „nie ma takiego numeru”. Porównywalną grupę (15% bazy) stanowiły kontakty, które można by określić mianem „nieaktywnych”, w których włączała się poczta głosowa (5%) lub komunikat „wybrany abonent nie odpowiada” (10%). Trudno określić na ile są to numery, z których migranci przestali korzystać na zawsze, a na ile numery nieużywane tymczasowo. Można przypuszczać, że część tych numerów należy do osób przebywających czasowo na Ukrainie. Być może z częścią cyrkulacyjnych migrantów udałoby się połączyć po upływie jakiegoś czasu i uzyskać wyższy wskaźnik odpowiedzi.

Tabela 1.2. Statusy kontaktów do migrantów w przypadku wywiadów niezrealizowanych w badaniu CATI w 2020 roku.

Kategoria	N	% niezrealizowanych	% próby
Odmowa	62	18%	9%
Nieaktualny	17	5%	3%
Nie istnieje	121	35%	20%
Poczta głosowa	32	10%	5%
Nie odpowiada	66	20%	10%
Inna sytuacja	39	12%	6%
<i>Ogółem</i>	<i>337</i>	<i>100</i>	<i>53%</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CATI Warszawa 2020.

³ W trakcie badania pierwotna kategoria statusu kontaktu „inna sytuacja” została przyporządkowana do 46.0% negatywnie zweryfikowanych kontaktów. Po przeanalizowaniu notatek ankieterów utworzono w ramach niej dwa dodatkowe statusy „poczta głosowa”, „nie odpowiada”. Na podstawie notatek części rekordów z tą kategorią nadano status „nie istnieje”.

Należy podkreślić, że relacja 296 wywiadów do liczby uczestników badania (633), dała wysoki wskaźnik odpowiedzi (response rate) na poziomie 47% (Tabela 1.1). Tak dobry wynik jest prawdopodobnie po części pochodną systemu gratyfikacji za czas poświęcony na wywiad. Gdyby nie szybkie tempo realizacji i osiągnięcie założonej liczby wywiadów, zespół ankierów podjąłby drugą serię prób kontaktów z numerami zweryfikowanymi negatywnie w czasie pierwszej rundy sprawdzania. Należy się spodziewać, że wtedy współczynnik realizacji byłby jeszcze wyższy.

2 SELEKTYWNOŚĆ MIGRANTÓW W POLSCE W CZASIE PANDEMII – ANALIZA SPECYFIKI PRÓBY PANELOWEJ

2.1 Uwagi wprowadzające

Niniejszy rozdział poświęcony jest określeniu wymiarów selektywności próby migrantów, którzy w roku 2020 wzięli udział w badaniu Fundacji. Podejmujemy w nim próbę oceny, jak duża grupa migrantów opuściła Polskę od czasu badania w roku 2019. Największa uwaga poświęcona jest jednak osobom, które w momencie badania panelowego przebywały w Polsce, stanowiącym najistotniejszą grupę z perspektywy polityki migracyjnej oraz polskiej gospodarki. Analizy dotyczące tej grupy polegają na zestawieniu cech próby uwzględnionej w badaniu panelowym z charakterystykami całej próby z sondażu z roku 2019. W przypadku cech, które mogą się zmieniać w czasie, takich jak np. pozycja na rynku pracy, analiza odwołuje się do sytuacji migrantów z roku 2019. Innymi słowy rozdział odpowiada na pytanie o to, w jakim stopniu w roku 2019 respondenci, którzy wzięli udział w badaniu panelowym, różnili się od ogółu migrantów zbadanych w tamtym roku w Warszawie. Rozdział zamyka dyskusja na temat sposobów redukcji selektywności otrzymanej próby w celu uzyskania możliwie reprezentatywnego obrazu na temat populacji migrantów, którzy uczestniczyli w badaniu w roku 2019.

W analizach w tym rozdziale uwzględnione są wagi RDS zastosowane w sondażu z roku 2019 (Górny, Madej, Porwit 2020) w celu odwołania się do skorygowanych, i przez to w większym stopniu reprezentatywnych, charakterystyk badanej populacji z roku 2019. Rozkłady dla danych surowych prezentowane są tylko jako dodatkowy materiał i pewien punkt odniesienia. Poprzez wykorzystanie wag RDS próba panelowa traktowana jest jako pod-grupa badanej w roku 2019 populacji. W związku z tym jej wielkość jest również skorygowana za pomocą wag. Należy jednak podkreślić, że zastosowanie wag nie pozwala na traktowanie analizowanej próby panelowej jako reprezentatywnej dla populacji obywateli Ukrainy w Polsce w roku 2020. Badana populacja to bowiem osoby spełniające pewne warunki: przebywały w roku 2019 w Warszawie i okolicach oraz były obecne w Polsce w roku 2020. Dlatego analiza wzorców selektywności w tej grupie jest kluczowa z punktu widzenia generalizacji wyników otrzymanych w badaniu panelowym.

Analizowane wymiary selektywności migrantów obejmują cechy społeczno-demograficzne, takie jak region pochodzenia na Ukrainie, wielkość miejscowości zamieszkania, płeć, wiek i wykształcenie, a także stan cywilny. Są to zatem stosunkowo stabilne cechy migrantów i za wyjątkiem stanu cywilnego można zakładać, że nie uległy one zmianie w okresie między badaniami. Ta część analizy przedstawia zatem nie tylko selektywność migrantów ze względu na te cechy, ale również charakterystyki próby z badania panelowego w ujęciu skorygowanym za pomocą wag RDS. Inne wymiary selektywności uwzględnione w niniejszym rozdziale obejmują wzorce migracji – podstawowe parametry migracji,

prawny wymiar sytuacji pobytowej migrantów w Polsce a także plany migracyjne respondentów – oraz pozycję migrantów na rynku pracy, z uwzględnieniem sytuacji prawnej pracy, a także zarobki, oszczędności i przekazy pieniędzy migrantów z Polski.

2.2 Miejsce przebywania migrantów w czasie badania

Według różnych źródeł, na skutek pandemii wyjechało z Polski około 7-12% migrantów z Ukrainy (Kośka 2020; Górny, Madej i Porwit 2020). Bardzo trudno ocenić na ile jest to odpływ trwały, a na ile związany z krótkoterminowym szokiem, nie tylko w wymiarze ekonomicznym, wywołanym pandemią. Podobne wnioski można wyciągnąć z opisywanego w tym raporcie badania panelowego. Jego wyniki wskazują na to, że w czasie badania na Ukrainie przebywało 11.0% populacji badanej w Warszawie w roku 2019 (Tabela 2.1).

Mając jednak na uwadze, że obserwacje z badania sugerują, że dotarcie do migrantów na Ukrainie było bardziej utrudnione niż w przypadku osób przebywających w Polsce warto spojrzeć na ten szacunek z nieco szerszej perspektywy. Wielu respondentów pozostawiając badaczom swoje dane kontaktowe ograniczyło się do podania polskiego numeru telefonicznego, a odzew na korespondencję mailową był ograniczony. Dlatego też można przyjąć, że w przypadku części respondentów, z którymi nie udało się zrealizować wywiadu, powodem takiej sytuacji była ich nieobecność w Polsce. Migranci ukraińscy mają różne strategie „zawieszania” swoich polskich numerów telefonicznych na czas nieobecności w Polsce i jest to kwestia zasługująca na osobne badanie. Jedną z takich strategii jest po prostu wyłączenie polskiego telefonu do momentu ponownego przyjazdu. W takiej sytuacji osoba dzwoniąca usłyszy pocztę głosową. Jeżeli dodamy takie sytuacje (por. Tabela 1.2 w rozdz. 1.4) do podstawy procentowania oraz potraktujemy je jako dotyczące osób przebywających w momencie badania na Ukrainie to szacunek udziału osób przebywających w momencie badania poza Polską zauważalnie wzrasta – do 19.7% (Tabela 2.1). Jeżeli pójdziemy o krok dalej i w analogiczny sposób zwiększymy dodatkowo analizowaną populację o osoby, które ankieteryzy określili jako „nie odpowiadające” na próbę kontaktu (por. Tabela 1.2 w rozdz. 1.4) to odsetek ten sięgnie aż 36.1%. Trzeba podkreślić, że obydwie „dodatkowe” kategorie uwzględnione w proponowanych szacunkach są stosunkowo szerokie i trudne do weryfikacji na poziomie analitycznym, jeżeli chodzi o miejsce przebywania respondenta. Zadania nie ułatwia fakt, że ankieteryzy natykając się na omawiane sytuacje podejmowali szereg prób nawiązania kontaktu szukając respondentów na internetowych komunikatorach, wysyłając SMSy z prośbą o kontakt itd. Działania te składają się na różnorodne ścieżki prób dotarcia. To co w przypadku obu kategorii powodów niezrealizowania wywiadu pojawia się dosyć często jako komentarz ankietera to informacja, że wybrany numer jest niedostępny, co jest jednak określeniem dosyć nieostrym.

Tabela 2.1. Migranci przebywający w Polsce i na Ukrainie według różnych szacunków (dane w %)

Populacja referencyjna	Dane ważone wagami RDS			Dane surowe		
	Miejsce pobytu		N	Miejsce pobytu		N
	Polska	Ukraina		Polska	Ukraina	
Badana próba (wywiady)	89.0	11.0	225	94.8	5.2	286
Badana próba wraz z wywiadami niezrealizowanymi (odpowiadająca poczta głosowa) ¹	80.3	19.7	250	85.2	14.8	318
Badana próba wraz z wywiadami niezrealizowanymi (odpowiadająca poczta głosowa lub brak odpowiedzi ze strony respondenta) ²	63.9	36.1	314	70.6	29.4	384

Uwagi. ¹Podstawę procentowania stanowi populacja osób, które udzieliły wywiadu powiększona o grupę osób, z którymi nie udało się zrealizować wywiadu, czego głównym powodem była sytuacja, że po uzyskaniu połączenia ankieterzy odsłuchiwali pocztę głosową. ²Podstawę procentowania stanowi populacja osób, która w odniesieniu do poprzedniej populacji została dodatkowo powiększona o grupę osób, które nie odpowiedziały na kontakt ze strony respondenta.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Powyższe szacunki mówią zatem o tym, że udział osób, które wzięły udział w badaniu w Warszawie w roku 2019, przebywających w czasie badania na Ukrainie (a bardziej precyzyjnie poza Polską) może wahać się od 10-35%. Z jednej strony górna granica tego szacunku opiera się na mocnym założeniu, że wszystkie przypadki, w których telefon wydawał się aktywny, ale nie udało się nawiązać kontaktu z respondentem związane są z pobytem poza Polską (co może skutkować jego przeszacowaniem). Z drugiej strony trzeba zwrócić uwagę, że osoby, które na trwałe opuściły Polskę prawdopodobnie dezaktywowały swoje polskie numery telefonów (kategorie powodu niezrealizowania wywiadu – numer nie istnieje lub jest nieaktualny). To z kolei może być źródłem niedoszacowania tego odsetka. Należy wreszcie podkreślić, że biorąc pod uwagę wciąż czasowy charakter migracji z Ukrainy do Polski wynik mówiący o tym, że nie jest wykluczone, że ponad jedna trzecia respondentów była nieobecna w Polsce w czasie badania może być związany z cyklami migracyjnymi poszczególnych osób. Innymi słowy ich nieobecność w Polsce jest tylko czasowa, a nie wynika z faktu trwałego wyjazdu z Polski na skutek pandemii.

2.3 Cechy społeczno-demograficzne migrantów przebywających w Polsce

Wśród migrantów, którzy byli obecni w Polsce w roku 2020 i wzięli udział w badaniu panelowym, przeważali mieszkańcy Ukrainy środkowej (46.9%), a drugą co do wielkości grupą były osoby pochodzące z Ukrainy zachodniej (34.3%) (Tabela 2.2). W porównaniu do ogółu migrantów z roku 2019 obserwujemy zatem pewną nadreprezentację osób z Ukrainy środkowej (różnica na poziomie 4.6 punktu procentowego), niedoreprezentowani są natomiast migranci z zachodu Ukrainy (różnica na poziomie 4.5 punktu procentowego). Tendencja ta jest o tyle ciekawa, że w czasie pandemii COVID-19, to nie dystans pomiędzy miejscowością pochodzenia i Warszawą wydaje się kluczową barierą dla mobilności, a ograniczenia w przekraczaniu granicy. Można jednak przypuszczać, że przed pandemią migracja ukraińska z zachodnich obszarów Ukrainy, z uwagi na mniejszy dystans, była bardziej elastyczna niż migracja z dalszych jej rejonów pod względem przekraczania granicy między krajami.

Pandemia COVID-19 ograniczyła bez wątpienia tę elastyczność, co mogło wiązać się z istotnymi dla migrantów zmianami kontekstu migracji, a w efekcie doprowadzić do silniejszego spadku wielkości populacji migrantów pochodzących z rejonów bliższych polskiej granicy. Jeżeli chodzi o migrantów ze wschodniej i południowej Ukrainy to migranci obecni w Polsce w roku 2020 nie różnili się znacząco od ogółu populacji migrantów z roku 2019.

Tabela 2.2. Migranci w Warszawie w 2019 roku według regionu pochodzenia na Ukrainie – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
zachodnia	38.8	34.3	36.0
centralna	42.3	46.9	41.2
wschodnia	12.6	13.3	15.0
południowa	6.3	5.4	7.9
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1303</i>	<i>199</i>	<i>267</i>

Uwagi. Informacje w tabeli dotyczą miejscowości, z której przyjechał respondent w związku z obecnym pobylem. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Jeżeli chodzi o wielkość miejscowości pochodzenia migrantów to wśród cudzoziemców przebywających w Warszawie w roku 2020 mniejszy był udział mieszkańców wsi (13.6%) niż w ogólnej populacji badanych z roku 2019 (Tabela 2.3). Różnica wyniosła 7.7 punktu procentowego. Wyższe były natomiast odsetki przybyszy z większych ukraińskich miast. Największe różnice tego rodzaju zaobserwowano w przypadku miast o liczbie mieszkańców 101-500 tys. mieszkańców (28.7% w porównaniu do 22.4% ogółu migrantów z roku 2019) oraz największych metropolii powyżej 1 miliona mieszkańców (15.9% w porównaniu do 11.5%). Można się zastanawiać na ile tendencje te są związane z tym, że mieszkańcy wsi częściej decydowali się na opuszczenie Polski, i dużego miasta jakim jest Warszawa. Pobyt w mieście w czasie pandemii był bowiem bardziej uciążliwy i ryzykowny pod względem zdrowotnym niż na obszarach wiejskich, gdzie zagęszczenie ludności jest mniejsze, a nakaz noszenia maseczek był nieco mniej dotkliwy (w obejściu można było poruszać się bez zakrytej twarzy).

Tabela 2.3. Migranci w Warszawie w 2019 roku według wielkości miejscowości zamieszkania w kraju pochodzenia – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Wieś	21.3	13.6	13.3
Miasto do 50 tys. mieszk.	22.4	20.4	22.1
Miasto 51-100 tys. mieszk.	9.4	10.9	13.3
Miasto 101-500 tys. mieszk.	22.4	28.7	21.4
Miasto 501 tys. – 1 mln mieszk.	13.0	10.5	12.5
Miasto powyżej 1 mln mieszk.	11.5	15.9	17.3
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1312</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Uwagi. Informacje w tabeli dotyczą miejscowości, z której przyjechał respondent w związku z **obecnym** pobylem. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Wyniki badania panelowego sugerują, że w czasie pandemii COVID-19 w Polsce nieco częściej pozostawały kobiety. Ich udział w badaniu panelowym wyniósł bowiem aż 66.3% w porównaniu do 55.4% wśród ogółu migrantów w roku 2019 (Tabela 2.4). Pewne znaczenie dla tej większej gotowości kobiet do pozostawania w Polsce może mieć to, że jak pokazały wcześniejsze badania (Górny 2017), ukraińskie migrantki charakteryzowały się nieco dłuższym doświadczeniem migracyjnym niż ukraińscy mężczyźni. To wiąże się zapewne z silniejszym ich osadzeniem w społeczeństwie polskim i mogło ułatwić codzienne życie w czasie pandemii w Polsce. Jednocześnie w bardzo niewielkim stopniu mamy do czynienia z selekcją migrantów przebywających w Polsce w roku 2020 w odniesieniu do wieku. W roku 2019 średnia ich wieku wynosiła 35.0 lat (mediana: 33.0 lata) w porównaniu do 34.5 lat (mediana: 32.0 lata) wśród wszystkich badanych w tym roku migrantów (Tabela 2.5).

Tabela 2.4. Migranci w Warszawie w 2019 roku według płci – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Mężczyzna	44.6	33.7	35.8
Kobieta	55.4	66.3	64.2
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1319</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Tabela 2.5. Migranci w Warszawie w 2019 roku według wieku – podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Średni wiek	34.5	35.0	36.4
Mediana wieku	32.0	33.0	34.0
Odchylenie standardowe wieku	11.6	11.5	11.3
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1319</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Jeżeli chodzi o stan cywilny migrantów w roku 2019 (Tabela 2.6), to pozostawanie w związku małżeńskim było jedynym jego wariantem, który był nieco częstszy w panelowej próbie migrantów niż w ogóle populacji z roku 2019: 46.2% w porównaniu do 41.8%. Najwyraźniej osoby zamężne i żonate częściej decydowały się na pozostanie w Polsce w czasie pandemii niż pozostali. Pozostałe warianty stanu cywilnego były równie lub mniej popularne w porównaniu do populacji migrantów z roku 2019. Widoczną różnicę zaobserwowano w przypadku kawalerów i panien, których odsetek w badaniu panelowym był o 4.2 punktu procentowego niższy niż w przypadku sondażu z roku 2019 i wyniósł 42.2%. Wydaje się zatem, że osoby samotne nieco częściej decydowały się na opuszczenie Polski lub zawieszenie migracji na czas pandemii. Może to się wiązać z większą elastycznością decyzji osób, które nie muszą w swoich decyzjach brać pod uwagę preferencji i zobowiązań małżonka. Niemniej selektywność pod względem stanu cywilnego migrantów pozostających w Polsce w roku 2020 była niewielka.

Tabela 2.6. Migranci w Warszawie w 2019 roku według stanu cywilnego – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Kawaler/panna	46.4	42.2	39.3
Pozostający w konkubinacie	14.5	14.2	17.8
Żonaty/zamężna	41.8	46.2	47.0
Rozwiedziony lub w separacji	16.9	17.0	17.8
Wdowiec/wdowa	2.5	0.8	1.5
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1315</i>	<i>199</i>	<i>270</i>

Uwagi. Możliwa była więcej niż jedna odpowiedź, stąd odsetki nie sumują się do 100.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Zauważalne są natomiast różnice w strukturze wykształcenia pomiędzy badanymi w panelu a ogółem migrantów z roku 2019. Przede wszystkim zwraca uwagę nadreprezentacja osób z wykształceniem wyższym wśród migrantów obecnych w Polsce w roku 2020: 56.4% w porównaniu do 42.1% ogółu migrantów w roku 2019 (Tabela 2.7). Z kolei migranci z wykształceniem średnim i zasadniczym zawodowym byli w tej grupie niedoreprezentowani: 31.8% w porównaniu do 38.7% ogółu migrantów z roku 2019. Podobnie ma się sytuacja z osobami z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, lecz w tym przypadku różnica pomiędzy grupami wynosi nieco mniej, bo 3.7 punktu procentowego. Wygląda zatem na to, że kapitał ludzki stanowił ważny czynnik kształtujący decyzje ukraińskich migrantów odnośnie do wyjazdu lub pozostania w Polsce. Wyższe wykształcenie było zapewne lepszym zabezpieczeniem przed utratą pracy w czasie spowolnienia gospodarczego niż wykształcenie zawodowe, którego siłą była względnie łatwa transferowalność kwalifikacji pomiędzy krajami, kluczowa w migracji czasowej i cyrkulacyjnej (Dustmann i Weiss 2007).

Tabela 2.7. Migranci w Warszawie w 2019 roku według wykształcenia – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Stopień naukowy doktora lub wyższy	0.0	0.1	0.4
Wyższe magisterskie lub lekarskie	32.6	42.2	40.2
Wyższe licencjackie lub inżynierskie	9.5	14.1	12.2
Pomaturalne/policealne	5.4	4.4	5.5
Średnie zawodowe	36.9	31.7	34.7
Średnie ogólnokształcące	8.9	5.2	5.5
Zasadnicze zawodowe	1.8	0.1	0.4
Podstawowe lub gimnazjalne	3.9	0.9	0.7
Nieukończone podstawowe	0.9	1.3	0.4
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1319</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

2.4 Wzorce migracyjne migrantów przebywających w Polsce

Pandemia bez wątpienia wpłynęła na wzorce migracji obywateli Ukrainy pod względem częstości i długości pobytów w Polsce. Jednak w tym rozdziale koncentrujemy się na wzorcach migracji jeszcze sprzed pandemii – odnoszących się do roku 2019 – w celu omówienia selektywności próby osób obecnych w Polsce w roku 2020 pod tym kątem. To co zwraca uwagę to różnice w zakresie głównych powodów przyjazdu do Polski (na bieżący pobyt według danych z roku 2019) pomiędzy ogółem migrantów a próbą panelową (Tabela 2.8). W ujęciu ogólnym wśród migrantów obecnych w Polsce w roku 2020 nieco częstsze niż w całej próbie migrantów z roku 2019 były przypadki osób, które przybyły do Polski (w roku 2019) z powodów nie *stricte* ekonomicznych. Dotyczy to takich powodów jak: przyjazd do rodziny lub znajomych (7.2% w porównaniu do 3.4% ogółu migrantów w roku 2019), sytuacja polityczna w kraju pochodzenia (9.8% w porównaniu do 4.8%), chęć podjęcia lub kontynuacji studiów (7.2%⁴ w porównaniu do 3.4%), a także niezadowolenie z pracy z powodów innych niż wynagrodzenie (5.3% w porównaniu do 2.8%). Przeciwna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do motywów ekonomicznych, które były względnie rzadkie wśród migrantów z panelu. Należały do nich: brak pracy w kraju pochodzenia (10.8% w porównaniu do 13.2%) oraz niezadowalający poziom wynagrodzenia w kraju pochodzenia (50.4% w porównaniu do 59.8%). Należy jednak podkreślić, że choć znaczenie ostatniego motywu migracyjnego był zauważalnie mniejsze w grupie migrantów przebywających w Polsce w 2020 roku niż w ogóle migrantów z roku 2019 (różnica na poziomie 9.4 punktu procentowego), to był to zdecydowanie najważniejszy motyw migracji niezależnie od analizowanej grupy.

⁴ W przypadku tej kategorii różnice pomiędzy wynikami przeważonymi i surowymi są znaczące i mogą prowadzić do różnych wniosków odnośnie do selektywności migrantów. Wynik ten należy zatem traktować z ostrożnością.

Tabela 2.8. Migranci w Warszawie w 2019 roku według głównego powodu przyjazdu do Polski – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Brak pracy w kraju pochodzenia	13.2	10.8	10.7
Niezadowolający poziom wynagrodzenia w kraju pochodzenia	59.8	50.4	54.2
Niezadowolający poziom świadczeń społecznych w kraju pochodzenia	2.4	1.3	1.5
Niezadowolenie z pracy w kraju pochodzenia	2.8	5.3	5.2
Chęć nauki języka polskiego	0.6	0.0	0.0
Chęć podjęcia lub kontynuacji studiów	3.4	7.2	2.6
Przyjazd do rodziny lub znajomych	4.8	9.8	7.0
Sytuacja polityczna w kraju pochodzenia	4.3	6.8	7.0
Bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia na Ukrainie	1.2	1.7	2.2
Inne	7.5	6.6	9.6
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1315</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Migranci, którzy wzięli udział w badaniu panelowym w roku 2020 różnili się też od ogółu badanych w roku 2019 pod względem momentu rozpoczęcia migracji do Polski. W szczególności niższy był wśród nich udział osób, które po raz pierwszy przyjechały do Polski w roku 2018 i 2019, czyli na krótko przed badaniem w roku 2019: 25.3% w porównaniu do 41.1% ogółu migrantów (Tabela 2.9). Jest to zapewne związane z tym, że migranci z najkrótszym doświadczeniem byli bardziej skłonni do opuszczenia Polski w obliczu pandemii COVID-19. W próbie panelowej nadreprezentowane były natomiast osoby, które przybyły po raz pierwszy do Polski w okresie 2014-2017, podczas gdy odsetki osób z jeszcze dłuższym doświadczeniem migracyjnych w próbie panelowej i sondażowej z roku 2019 były zbliżone.

Tabela 2.9. Migranci w Warszawie w 2019 roku według roku pierwszego przyjazdu do Polski – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
		Ważone	Surowe
1990-2003	3.0	3.0	5.9
2004-2008	2.2	6.0	2.6
2009-2013	7.1	5.5	6.3
2014	6.2	12.5	8.1
2015	7.0	10.8	14.8
2016	14.5	19.5	20.7
2017	18.9	20.2	20.7
2018	31.5	19.5	16.2
2019	9.6	5.8	4.8
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1319</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Różnice w terminie rozpoczęcia migracji do Polski przekładają się na różnice w długości doświadczenia migracyjnego (czas od pierwszego przyjazdu do Polski) migrantów obecnych w Polsce w roku 2020 i ogółu badanych z roku 2019. W pierwszej grupie przeciętna długość doświadczenia migracyjnego wyniosła w roku 2019 43.1 miesiąca (mediana: 32.0 miesiące), a w drugiej tylko 36.5 miesiąca

(mediana: 22.0 miesięcy) (Tabela 2.10). Średnia różnica pomiędzy analizowanymi grupami wynosi zatem ponad pół roku. Nie jest zaskakującym, że w dobie pandemii na pozostanie w Polsce zdecydowały się osoby bardziej doświadczone w migracji do Polski, gdyż dłuższy czas spędzony w Polsce przekładał się zapewne na wyższe kompetencje pozwalające funkcjonować w obcym środowisku poza krajem pochodzenia, silniejsze związki ze społeczeństwem polskim i stabilniejszą sytuację na polskim rynku pracy.

Tabela 2.10. Migranci w Warszawie w 2019 roku według długości doświadczenia migracyjnego¹ w Polsce – podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w miesiącach)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Średnia liczba miesięcy	36.5	43.1	48.6
Mediana liczby miesięcy	22.0	32.0	33.0
Odchylenie standardowe liczby miesięcy	46.4	46.9	54.9
Ogółem (N)	1319	201	271

Uwagi. ¹Doświadczenie migracyjne jest mierzone liczbą miesięcy do momentu pierwszego przyjazdu do Polski.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Jeszcze większe różnice pomiędzy migrantami, którzy wzięli udział w panelu i populacją cudzoziemców z badania w roku 2019 obserwujemy porównując przeciętny łączny czas pobytu w Polsce. Podczas gdy w pierwszej grupie wyniósł on 31.5 miesiąca w roku 2019, w przypadku ogółu populacji było to 22.4 miesiące (Tabela 2.11). Czyli różnica sięgnęła trzech kwartałów. Nie zaobserwowano natomiast znaczących różnic pomiędzy grupami, jeżeli chodzi o liczbę pobytów w Polsce, która wyniosła około 4.0 pobyty (Tabela 2.12). W konsekwencji średni czas pobytu był zauważalnie dłuższy w przypadku migrantów z pod-grupy panelowej: 13.3 miesiąca w porównaniu do 8.8 miesiąca w ogólnej populacji z roku 2019 (Tabela 2.13). Wyniki analizy podstawowych parametrów migracji ukraińskich respondentów wskazują zatem na selektywność grupy obecnej w Polsce w roku 2020 pod względem czasu spędzonego w Polsce do roku 2019. Był on dłuższy oraz składał się z przeciętnie dłuższych pobytów. Może to wskazywać na bardziej trwały charakter migracji tej grupy niż w przypadku pozostałych migrantów.

Tabela 2.11. Migranci w Warszawie w 2019 roku według łącznego czasu spędzonego w Polsce - podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w miesiącach)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Średni łączny czas pobytu	22.4	31.5	36.1
Mediana łącznego czasu pobytu	12.5	23.0	26.5
Odchylenie standardowe łącznego czasu pobytu	27.0	33.9	38.1
Ogółem (N)	1319	201	271

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019, RDS Warszawa 2015.

Tabela 2.12. Migranci w Warszawie w 2019 roku według liczby pobytów¹ w Polsce – podstawowe statystyki opisowe - porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Średnia liczba pobytów	3.7	4.0	5.6
Mediana liczby pobytów	2.0	2.0	3.0
Odchylenie standardowe liczby pobytów	6.2	6.5	11.3
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1319</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Uwagi. ¹Liczba pobytów została określona na podstawie subiektywnej oceny respondentów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

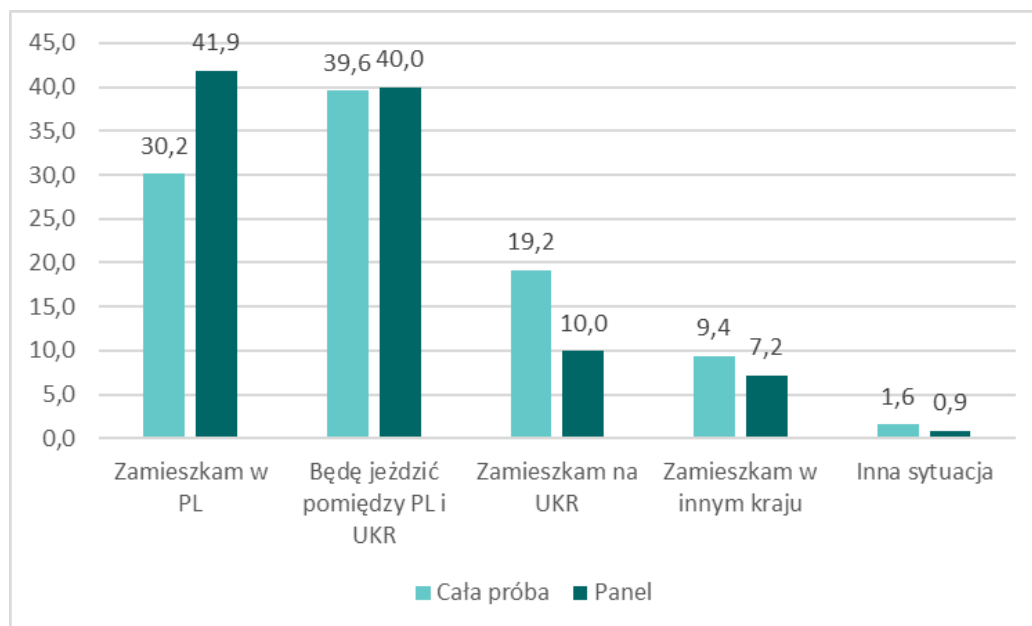
Tabela 2.13. Migranci w Warszawie w 2019 roku według średniego czasu jednego pobytu w Polsce - podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w miesiącach)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Średni czas jednego pobytu	8.8	13.3	12.9
Mediana czasu jednego pobytu	5.0	6.6	7.0
Odchylenie standardowe czasu jednego pobytu	12.4	16.1	15.8
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1319</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019, RDS Warszawa 2015.

W kwestii trwałości i tymczasowości migracji ważnych informacji dostarczają deklaracje respondentów odnoszące się do ich planów migracyjnych w ciągu 3 lat od momentu badania w roku 2019. Podobnie jak omówione wyżej parametry migracji, wskazują one na względną trwałość migracji osób, które wzięły udział w panelu. Przede wszystkim w grupie tej częstsze były deklaracje zamieszkania w Polsce – 41.9% w porównaniu do 30.2% w całej populacji migrantów w roku 2019 – a rzadsze te odnoszące się do zamieszkania na Ukrainie: 10.0% w porównaniu do 19.2% (Rysunek 2.1). Praktycznie nie różniły się natomiast pomiędzy grupami odsetki osób zamierzających cyrkulować pomiędzy Polską i Ukrainą sięgające około 40%. Opcja zamieszkania w innym kraju była nieco rzadziej wskazywana przez migrantów z panelu, jednak był to wariant wybierany przez niewielką część badanych, których odsetek nie przekraczał 10%.

Rysunek 2.1. Migranci w Warszawie w 2019 roku według ich przewidywań co do swojej przyszłości po 3 latach – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Omawiając selektywność pod względem wzorców migracji warto także przyjrzeć się dokumentom pobytowym migrantów z roku 2019, które są pewnym wyznacznikiem stabilności ich sytuacji w Polsce już w tamtym okresie. Przede wszystkim wśród migrantów obecnych w Polsce w roku 2020 częstsze było posiadanie bardziej stabilnych form dokumentów pobytowych, czyli zezwolenia na pobyt czasowy (29.1% w porównaniu do 15.4% populacji ogólnej z roku 2019) oraz zezwolenia na pobyt stały (8.4% w porównaniu do 3.4%) (Tabela 2.14). Rzadsze były natomiast przypadki posiadania wiz (36.7% w porównaniu do 54.0%) i paszportów biometrycznych (20.7% w porównaniu do 24.7%).

Tabela 2.14. Migranci w Warszawie w 2019 roku według dokumentów pobytowych – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

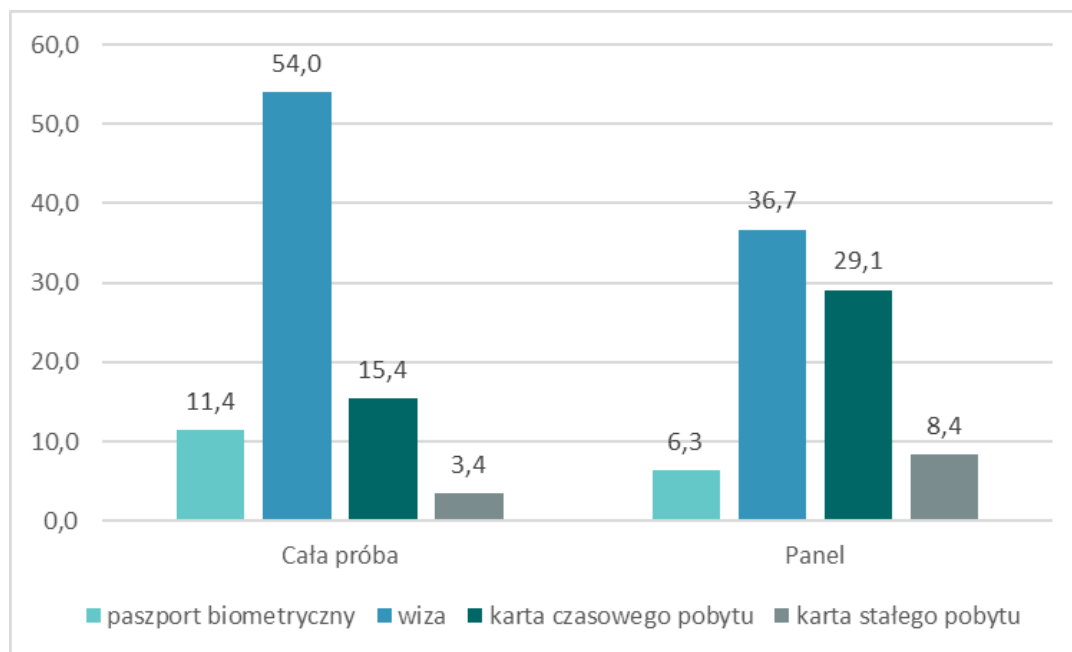
Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Wiza	54.0	36.7	37.8
Tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca	0.0	0.0	0.0
Status uchodźcy, ochrona uzupełniająca, zgoda na pobyt tolerowany lub pobyt humanitarny	0.6	0.4	1.5
Zezwolenie na pobyt czasowy	15.4	29.1	28.9
Zezwolenie na pobyt stały/osiedlenie się	3.4	8.4	7.8
Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE	0.2	0.3	0.7
Dokument pobytowy dla członka rodziny obywatela UE/EOG	0.0	0.0	0.0
Paszport biometryczny	24.7	20.7	18.9
Inny dokument	0.7	2.5	1.5
Oczekujący na decyzję w sprawie zezwolenia na pobyt	11.2	15.7	18.1
Nie ma obecnie żadnego dokumentu uprawniającego do pobytu w Polsce	0.2	0.0	0.0
Ogółem (N)	1319	200	270

Uwagi. Możliwa była więcej niż jedna odpowiedź, stąd odsetki nie sumują się do 100.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Względna stabilność, pod względem posiadanych już w roku 2019 dokumentów pobytowych w Polsce, grupy objętej panelem dobrze obrazuje Rysunek 2.2, na którym uwzględniono cztery główne rodzaje dokumentów: paszport biometryczny, wizę, zezwolenie na pobyt czasowy i na pobyt stały. W porównaniu do całej populacji z roku 2019 rozkład częstości występowania poszczególnych dokumentów pobytowych jest bowiem przesunięty w przypadku próby panelowej w prawo czyli w stronę typów dokumentów o bardziej stabilnym charakterze. Jest to zatem kolejny argument świadczący na rzecz selektywności tej grupy pod względem trwałości wzorców migracji.

Rysunek 2.2. Migranci w Warszawie w 2019 roku według dokumentów pobytowych – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

2.5 Pozycja na polskim rynku pracy migrantów przebywających w Polsce

Pod względem statusu zawodowego w roku 2019 roku grupa panelowa, w bardzo niewielkim stopniu różniła się od ogółu migrantów w tamtym okresie. Różnice w odsetkach osób charakteryzujących się poszczególnymi statusami w roku 2019 nie przekraczały 3-4 punktów procentowych, a dominująca kategoria pracy najemnej na podstawie pisemnej umowy miała niemal identyczny udział w obu grupach – około 75% (Tabela 2.15). W próbie panelowej nieco niższe były udziały osób świadczących pracę bez umowy na piśmie (różnica na poziomie 3.3 punktów procentowych) i migrantów samozatrudnionych (różnica na poziomie 2.9 punktu procentowego). Nieco wyższe były natomiast odsetki migrantów wykonujących prace dorywcze (różnica na poziomie 2.0 punktów procentowych) oraz osób bez pracy lecz aktywnie jej poszukujących (różnica na poziomie 2.9 punktów procentowych). Można zatem pokusić się stwierdzenie, że pod względem statusu zawodowego w roku 2019 próba panelowa charakteryzowała się bardzo niską selektywnością.

Tabela 2.15. Migranci w Warszawie w 2019 roku według sytuacji na polskim rynku pracy – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategorie	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Odpłatna praca najemna (umowa na piśmie) ¹	74.7	75.0	76.8
Odpłatna praca bez umowy na piśmie	11.3	8.0	9.2
Praca na własny rachunek (prowadzenie firmy zatrudniającej pracowników) ²	0.3	0.4	1.5
Praca na własny rachunek bez zatrudniania osób ²	3.3	1.4	2.2
Prace dorywcze na podstawie umowy zlecenia lub umowy o dzieło	4.6	6.6	4.8
Brak pracy (aktywnie poszukujący pracy)	4.4	7.3	3.3
Brak pracy (brak gotowości lub niemożność jej podjęcia)	1.4	1.3	2.2
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1317</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Większe różnice pomiędzy próbą panelową i ogółem migrantów zaobserwowano pod względem podstaw prawnych wykonywanej w roku 2019 pracy (Tabela 2.16). Przede wszystkim migranci obecni w Polsce w roku 2020 częściej, już w roku 2019, posiadali kartę pobytu umożliwiającą pracę bez zezwolenia (28.3% w porównaniu do 14.0% ogółu migrantów w 2019 roku) oraz zezwolenie na pracę (29.9% w porównaniu do 25.0%). Wskazuje to na względną stabilność zatrudnienia pod-grupy panelowej już w roku 2019. Zwłaszcza, że niższe w niej były odsetki migrantów pracujących na podstawie oświadczeń o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca (24.0% w porównaniu do 35.4% ogółu migrantów w 2019 roku) oraz pracujących nielegalnie w roku 2019 (9.4% w porównaniu do 16.7%).

Tabela 2.16. Migranci w Warszawie w 2019 roku według podstawy prawnej wykonywanej pracy – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

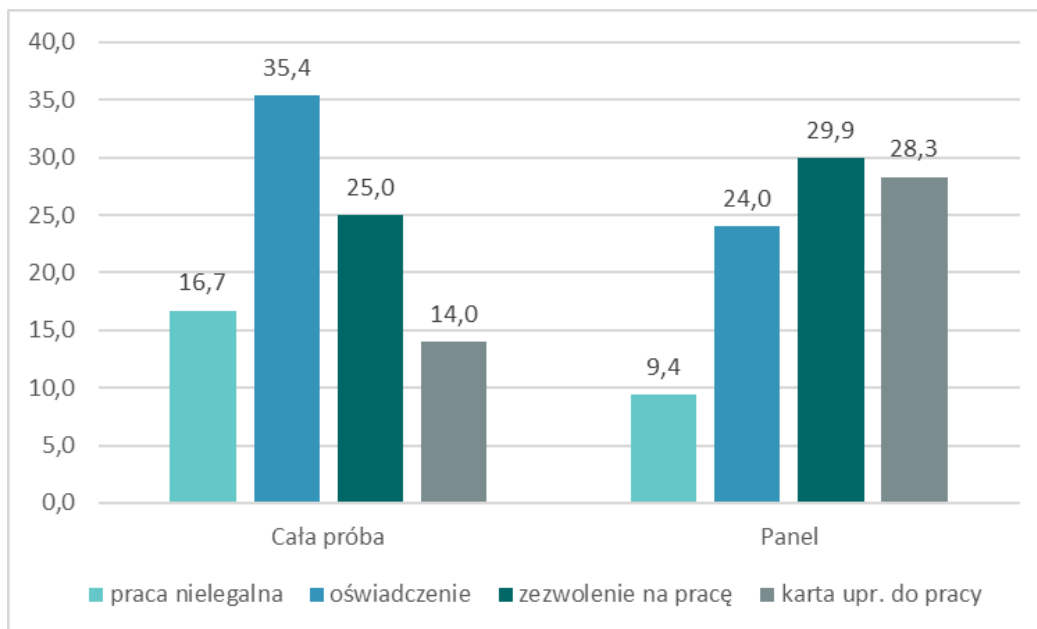
Kategorie	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Zezwolenie na pracę	25.0	29.9	34.6
Zezwolenie na pracę sezonową	1.1	0.0	0.0
Oświadczenie	35.4	24.0	23.7
Karta Polaka	1.7	3.5	2.7
Praca nie wymagająca zezwolenia	1.7	0.2	0.8
Karta pobytu umożliwiającą pracę bez zezwolenia	14.0	28.3	26.5
Praca nielegalna	16.7	9.4	7.8
Inna sytuacja	2.1	4.1	2.7
Trudno powiedzieć	2.3	0.6	1.2
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1239</i>	<i>184</i>	<i>257</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Fakt, że sytuacja migrantów obecnych w Polsce w roku 2020 była bardziej stabilna już w roku 2019 dobrze obrazuje Rysunek 2.3, gdzie przedstawiono rozkład dla czterech najbardziej popularnych podstaw prawnych pracy cudzoziemców w Polsce uszeregowanych od najmniej do najbardziej stabilnych: od pracy nielegalnej, przez oświadczenia i zezwolenia na pracę, po karty pobytu uprawniające do pracy w Polsce bez ograniczeń. Rozkład dla próby panelowej jest przesunięty w prawo

w porównaniu do rozkładu dla ogółu migrantów z roku 2019, czyli w stronę bardziej stabilnych statusów prawnych pracy.

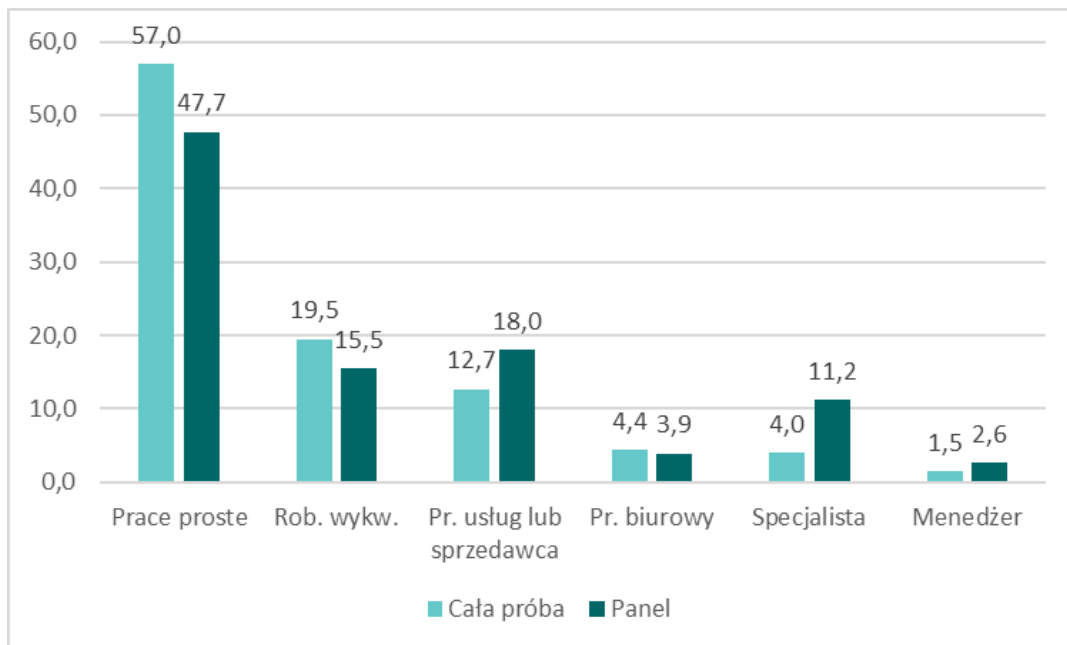
Rysunek 2.3. Migranci w Warszawie w 2019 roku według podstawy prawnej wykonywanej pracy – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Charakterystyki prac wykonywane przez migrantów w roku 2019 świadczą natomiast o tym, że migranci uczestniczący w badaniu panelowym, to grupa o nieco lepszej sytuacji na rynku pracy niż przeciętna dla migrantów w roku 2019 w Warszawie (Rysunek 2.4). Już w roku 2019 niższe były wśród nich odsetki osób wykonujących prace proste (47.7% w porównaniu do 57.0% ogółu migrantów w 2019 roku) oraz robotników wykwalifikowanych (15.5% w porównaniu do 19.5%). Wyższe były natomiast udziały pracowników usług i sprzedawców (18.0% w porównaniu z 12.7% ogółu migrantów w 2019 roku) i specjalistów (11.2% w porównaniu do 4.0%), a także menedżerów, choć w tym przypadku różnice były nieznaczne (2.6% w porównaniu do 1.5%).

Rysunek 2.4. Migranci w Warszawie w 2019 roku według aktualnej pozycji zawodowej / charakteru aktualnej pracy – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Niewielkie są natomiast różnice pomiędzy grupą badaną w roku 2020 i pełną próbą sondażową z roku 2019, jeżeli chodzi o ocenę tego, w jakim stopniu praca wykonywana przez migrantów w roku 2019 była zgodna z ich kwalifikacjami (Tabela 2.17). Niezależnie od grupy, wśród migrantów przeważała opinia, że praca świadczona w Polsce jest zdecydowanie poniżej (około 41%) lub raczej poniżej (około 19%) ich kwalifikacji. Osoby obecne w Polsce w roku 2020 odróżniały się od ogółu migrantów nieco niższym odsetkiem osób twierdzących, że wykonywana przez nie praca jest zgodna z ich kwalifikacjami (różnica na poziomie 1.8 punktów procentowych). Różnica tego rodzaju dotyczyła przede wszystkim deklaracji co do tego, że praca w Polsce jest zdecydowanie zgodna z kwalifikacjami migranta (12.9% w porównaniu do 17.6% ogółu migrantów w roku 2019). Wynik taki można wiązać z nieco wyższym niż przeciętnie kapitałem ludzkim migrantów uczestniczących w badaniu panelowym. Im wyższe kwalifikacje migrantów tym większe ich oczekiwania i tym trudniej o pracę, która by je spełniała, zwłaszcza biorąc pod uwagę trudności z uznawalnością kwalifikacji pomiędzy krajami.

Tabela 2.17. Migranci w Warszawie w 2019 roku według deklaracji o zgodności aktualnej pracy z posiadanymi kwalifikacjami zawodowymi – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Zdecydowanie poniżej swoich kwalifikacji	41.4	40.8	38.0
Raczej poniżej swoich kwalifikacji	18.5	19.2	19.0
Raczej zgodna ze swoimi kwalifikacjami	20.0	23.0	24.4
Zdecydowanie zgodna ze swoimi kwalifikacjami	17.6	12.9	15.1
Trudno powiedzieć	1.4	2.6	2.3
Brak odpowiedzi	1.1	1.6	1.2
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1245</i>	<i>186</i>	<i>258</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

2.6 Zarobki, oszczędności i transfery środków finansowych z Polski (*remittances*) migrantów przebywających w Polsce

Względnie korzystna sytuacja na polskim rynku pracy migrantów, którzy wzięli udział w badaniu panelowym nie przekładała się bezpośrednio na wysokość ich miesięcznych zarobków netto. Były one w roku 2019 bowiem niższe o prawie 100 zł od wartości średniej dla całej populacji migrantów ukraińskich (2828.97 zł w porównaniu do 2976.97 zł) (Tabela 2.18). Należy jednak wziąć pod uwagę, że poziom zarobków to tylko jedna z cech pracy zawodowej wpływająca na jej atrakcyjność. Co więcej niższy poziom zarobków w ujęciu miesięcznym nie musi oznaczać niższych dochodów w dłuższej perspektywie. To zależy od stabilności zatrudnienia, a ta było w roku 2019 względnie wysoka wśród migrantów, którzy wzięli udział w badaniu panelowym.

Tabela 2.18. Migranci w Warszawie w 2019 roku według miesięcznych zarobków netto – podstawowe statystyki opisowe - porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Średnia	2976.97	2828.97	2938.04
Mediana	2800.00	2600.00	2700.00
Odchylenie standardowe	1175.85*	973.74	1112.71
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1219</i>	<i>181</i>	<i>251</i>

Uwagi: Wśród migrantów doświadczonych wystąpiła jedna obserwacja atypowa równa 30000.00zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Migranci przebywający w czasie pandemii w Polsce za to nieco częściej oszczędzali niż przeciętny migrant w roku 2019. Różnica wynosi jednak tylko 1.2 punktu procentowego (Tabela 2.19). Co więcej przeciętna wartość oszczędności tej pod-grupy migrantów była niższa o ponad 300 zł od przeciętnej wartości oszczędności w populacji migrantów ukraińskich w Warszawie w roku 2019 wynosząc 5285.60 zł (Tabela 2.20). Wielkość oszczędności zależy od wysokości zarobków, a te były niższe w roku 2019 w grupie migrantów z badania panelowego, a także od stylu życia. Być może nieco większa trwałość i stabilność migracji respondentów badania panelowego przekładała się na nieco odmienne wzorce

konsumpcji w Polsce, w szczególności na mniejszą skłonność do akumulacji środków kosztem jakości życia.

Tabela 2.19. Migranci w Warszawie w 2019 roku według gromadzenia oszczędności w trakcie pobytu w Polsce – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Tak	53.0	54.2	57.8
Nie	47.0	45.8	42.2
Ogółem (N)	1314	200	270

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Tabela 2.20. Migranci w Warszawie w 2019 roku według wielkości zgromadzonych oszczędności – podstawowe statystyki opisowe – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w złotych)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Średnia	5603.44	5285.60	7550.11
Mediana	4000.00	4000.00	5000.00
Odchylenie standardowe	9660.19	7366.94	10875.63
Ogółem (N)	637	102	146

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

W rzeczy samej, badani obecni w Polsce w roku 2020, już w roku 2019 wyróżniali się na tle ogółu migrantów pod względem relatywnie niskiej skłonności do wydatkowania zgromadzonych przez siebie oszczędności w kraju pochodzenia, czyli na Ukrainie (44.4% w porównaniu do 62.0% ogółu migrantów w 2019 roku) (Tabela 2.21). Częściej za to deklarowali plany wydatkowania tych środków w Polsce (różnica na poziomie 7.2 punktów procentowych) i w innym kraju (różnica na poziomie 5.7 punktów procentowych). Częściej też było im trudno powiedzieć, gdzie spożytkują oszczędzone środki (różnica na poziomie 7.4 punktów procentowych). Ta ostatnia różnica sugeruje, że migranci uczestniczący w panelu rzadziej niż pozostali migranci akumulowali środki finansowe w związku z jakimś konkretnym celem.

Tabela 2.21. Migranci w Warszawie w 2019 roku według planowanego miejsca wykorzystania oszczędności – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Polska	31.8	39.0	45.8
Kraj pochodzenia	62.0	44.4	40.0
Inny kraj	7.7	13.4	12.9
Nie wiem	5.8	13.2	13.5
Ogółem (N)	745	107	155

Uwagi. Możliwa była więcej niż jedna odpowiedź, stąd odsetki nie sumują się do 100.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Jeżeli chodzi o inny aspekt sposobu zarządzania przez migrantów dochodami pozyskiwanymi w Polsce, czyli o przekazy pieniężne z Polski w okresie 12 miesięcy przed badaniem w roku 2019, to różnice pomiędzy migrantami z badania panelowego i ogółem migrantów były bardzo niewielkie (Tabela 2.22). Pod-grupa panelowa wprawdzie nieco rzadziej wykonywała takie transfery, ale różnica w porównaniu do ogółu wyniosła tylko 3.5 punktu procentowego, a udział osób przekazujących pieniądze był wysoki, sięgający 58.0% migrantów z tej grupy. To oznacza, że choć unaoczniała się pewna odmiennność migrantów, którzy byli obecni w Polsce w roku 2020 na tle reszty migrantów w kwestii skłonności do transferów, znaczna ich część utrzymywała związki z krajem pochodzenia zasilając środkami z migracji gospodarstwa domowe na Ukrainie.

Tabela 2.22. Migranci w Warszawie w 2019 roku według deklaracji przekazywania zarobionych pieniędzy za granicę w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Tak	61.5	58.0	60.5
Nie	38.5	42.0	39.5
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1313</i>	<i>201</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

Przeciętna łączna wartość transferów migrantów z badania panelowego, przekazana w okresie 12 miesięcy przed badaniem w roku 2019, była jednak niższa o ponad 300 zł od wartości średniej w ogólnej populacji migrantów (Tabela 2.23). Może to być kolejny przejaw nieco odmiennych wzorców konsumpcji wśród migrantów obecnych w Polsce w roku 2020, w przypadku których względnie istotną rolę odgrywa konsumpcja w Polsce. Nie bez znaczenia dla tego wyniku są też zapewne nieco niższe zarobki w Polsce migrantów z tej grupy.

Tabela 2.23. Migranci w Warszawie w 2019 roku według kwoty przetransferowanej w minionych 12 miesiącach – podstawowe statystyki opisowe - porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Średnia	6757.63	6427.17	7739.96
Mediana	4500.00	4407.19	5670.00
Odchylenie standardowe	6186.16	6394.35	7902.23
<i>Ogółem (N)</i>	<i>745</i>	<i>109</i>	<i>155</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

W kwestii transferów zauważalne różnice pomiędzy grupą z panelu i ogółem migrantów w roku 2019 unaocniają się natomiast w odniesieniu do planów dotyczących przekazów pieniężnych z Polski w okresie 12 miesięcy od momentu badania (Tabela 2.24). W tym przypadku analizowana podgrupa migrantów wykazała niższą niż przeciętna w populacji migrantów w roku 2019 skłonność do transferowania pieniędzy w najbliższej przyszłości. Odsetek migrantów planujących takie przekazy wyniósł w niej tylko 53.4% w porównaniu do 63.2% ogółu migrantów w roku 2019. Innymi słowy część

migrantów z próby panelowej, którzy przekazywali pieniądze z Polski przed badaniem w roku 2019 nie planowała tego robić dalej.

Tabela 2.24. Migranci w Warszawie w 2019 roku według planów transferu zarobionych pieniędzy za granicę w ciągu najbliższych 12 miesięcy – porównanie próby panelowej i ogółu badanych migrantów (dane w %)

Kategoria	Cała próba	Panel (Polska)	
	Ogółem	Ważone	Surowe
Tak	63.2	53.4	58.4
Nie	34.3	40.5	37.2
Nie wiem	2.5	6.0	4.5
<i>Ogółem (N)</i>	<i>1310</i>	<i>200</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i COVID 2020

2.7 Podsumowanie

Zdecydowana większość migrantów – około 90% - którzy wzięli udział w badaniu panelowym przebywała w trakcie badania w Polsce. Wynik ten należy traktować z ostrożnością, gdyż udział ten może być niedoszacowany biorąc pod uwagę większe trudności w dotarciu do respondentów przebywających poza granicami Polski niż do osób w Polsce obecnych. Na podstawie zaproponowanych w tym rozdziale szacunków nie jest wykluczone, że udział osób z populacji badanej przebywających w momencie badania poza Polską może sięgać nawet jednej trzeciej. Odnosi się to jednak bez wątpienia nie tylko do osób, które na trwałe opuściły Polskę, ale także do migrantów cyrkulacyjnych, którzy akurat w trakcie badania panelowego przebywali na Ukrainie.

Analizy porównawcze próby migrantów, którzy wzięli udział w badaniu panelowym i tym samym byli obecni w Polsce (kontynuowali migrację do Polski) w roku 2020 z charakterystykami próby z sondażu zrealizowanego w Warszawie w roku 2019 wskazały natomiast na istnienie pewnej selektywności pod względem wybranych cech tej grupy. Jeżeli chodzi o cechy społeczno-demograficzne migrantów to selektywność ta nie była silna. Wśród migrantów w roku 2020 zaznaczyła się nieco silniejsza przewaga kobiet oraz mieszkańców większych miast. Najwyraźniejszy rys selektywności można zaobserwować w odniesieniu do wykształcenia: migranci obecni w Polsce w roku 2020 byli zauważalnie lepiej wykształceni, zwłaszcza jeżeli chodzi o udział osób z wykształceniem wyższym niż ogół migrantów badanych w roku 2019.

Wyraźnie natomiast unaoczniała się selektywność migrantów w grupie respondentów panelu w odniesieniu do trwałości wzorców migracji. Migranci badani w roku 2020 już w roku 2019 odznaczali się dłuższym doświadczeniem migracyjnym oraz dłuższym czasem spędzonym w Polsce, co przy podobnej liczbie pobyków, wiązało się także z dłuższymi pojedynczymi pobytami w Polsce w porównaniu do ogółu migrantów. Bardziej osiadły wzorec migracji tej grupy przejawiał się także we względnie stabilnej sytuacji pobykowej oraz w charakterze planów respondentów, którzy częściej niż przeciętny migrant z roku 2019 planowali zamieszkanie w Polsce. Wyniki te mają bez wątpienia swoje źródło w tym, że w roku 2020, badaniu poddana została grupa, która kontynuowała migrację do Polski przez okres ponad półtora roku od momentu poprzedniego badania. Nie zaskakuje zatem, że

obejmowała ona w większym stopniu osoby, które w roku 2019 „startowały” z bardziej stabilnej pozycji, jeżeli chodzi o sytuację pobytową i doświadczenie migracyjne. Nie jest wykluczone, że gdyby nie pandemia zaobserwowany stopień selektywności byłby jednak mniejszy. Można bowiem przypuszczać, że migranci o bardziej stabilnej sytuacji w Polsce byli jednocześnie bardziej odporni na negatywne konsekwencje obostrzeń pandemicznych. W związku z względnie silnym „zakorzenieniem” w Polsce byli też w mniejszym stopniu podatni na czynniki wypychające ich z Polski oraz przyciągające na Ukrainę.

Migranci przebywający w Polsce w roku 2020, już w roku 2019, odznaczała się także nieco lepszą sytuacją na polskim rynku pracy niż pozostali. Wyrażała się ona w ich względnie stabilnej sytuacji prawnej w zakresie dostępu do polskiego rynku pracy oraz pozycji zawodowej. Rzadziej niż przeciętny ukraiński migrant w Warszawie w 2019 roku wykonywali oni prace proste i robotników wykwalifikowanych, a częściej byli pracownikami usług, sprzedawcami i specjalistami. Nie różnili się natomiast znacznie od reszty migrantów z roku 2019 pod względem sytuacji zawodowej – w przeważającej większości byli zatrudnieni na podstawie pisemnej umowy – oraz pod względem wysokości zarobków. Ich wysokość była w 2019 roku nawet nieco poniżej średniej dla całej grupy ukraińskich migrantów w Warszawie.

Przy nieco niższych zarobkach niż średnia dla ogółu migrantów w roku 2019, migranci z badania panelowego oszczędzali i przekazywali za granicę także niższe sumy. Jednocześnie częściej niż inni migranci przeznaczali swoje oszczędności na wydatki w Polsce, a ich gotowość do transferów zagranicznych w bliskiej przyszłości była względnie niska. Te obserwacje sugerują, że już w roku 2019 wzorzec konsumpcji migrantów, którzy pozostali w Polsce w czasie pandemii różnił się od reszty migrantów. W mniejszym stopniu był on nastawiony na akumulowanie środków na konkretne cele w kraju pochodzenia, a w większym na potrzeby w Polsce.

3 SYTUACJA MIGRANTÓW W OKRESIE 2019-2020: WYNIKI BADANIA PANELOWEGO

3.1 Uwagi wprowadzające

Badanie panelowe miało na celu prześledzenie zmian jakie zaszły w sytuacji migrantów ukraińskich, którzy wzięli udział w sondażu RDS w roku 2019. Służyło ono także zebraniu informacji o wybranych doświadczeniach migrantów w okresie pomiędzy badaniami, czyli rokiem 2019 i 2020, który obejmuje czas pandemii COVID-19. W zależności od dat wywiadów respondenta w obu badaniach okres ten wyniósł od prawie półtora roku (16.5 miesięcy) do niemal dwóch lat (21.7 miesiąca). Badanie z roku 2019 trwało 4.5 miesiąca – od 8 marca do 21 lipca 2019 roku – a badanie w roku 2020 objęło okres od 26 listopada do 18 grudnia 2020 roku. Średni czas odstępu pomiędzy wywiadami wyniósł 18.9 miesiąca. Wszystkie wywiady z roku 2019 miały jednak miejsce przed wybuchem pandemii COVID-19, a te w roku 2020 były realizowane w czasie jej trwania. W związku z tym, że badanie panelowe trwało niecały miesiąc można przyjąć, że to co łączy wszystkich respondentów z roku 2020, to zbliżony czas doświadczenia związanego z pandemią, od której wybuchu w momencie badania upłynęło około 9 miesięcy.

Niniejszy rozdział przedstawia cztery obszary doświadczenia migracyjnego respondentów związanego z Polską, koncentrując się wyłącznie na osobach, które w momencie badania w roku 2020 przebywały w Polsce. Pierwszy z analizowanych obszarów obejmuje szeroko rozumiane wzorce migracyjne, czyli trajektorie migracyjne respondentów w okresie między badaniami, zmiany w zakresie ich dokumentów pobytowych, a także dodatkowo omówienie trudności jakie napotykają migranci ukraińscy w Polsce. Drugi dotyczy planów migracyjnych badanych i ich zmian pomiędzy latami 2019 i 2020. Kolejne dwa obszary są związane z ekonomicznymi aspektami migracji, czyli dynamiką sytuacji migrantów na polskim rynku pracy oraz wzorcami oszczędzania i przekazywania pieniędzy z Polski na Ukrainę. W odróżnieniu od poprzedniego rozdziału, prezentowane wyniki nie zostały przeważone za pomocą wag RDS. Ukazują one rozkłady w badanej próbie.

3.2 Wzorce migracyjne

Migranci ukraińscy, którzy wzięli udział w badaniu panelowym w zdecydowanej większości (98.2%) przebywali w momencie badania w województwie mazowieckim. Pojedyncze osoby były w tym czasie w województwach łódzkim, dolnośląskim i wielkopolskim. Głównym miejscem pobytu migrantów była Warszawa, gdzie mieszkało 90.4% migrantów ukraińskich. Miejscowościami województwa mazowieckiego, gdzie przebywali badani migranci były też Pruszków i Żąbki, a także Błonie, Kołbiel, Marki, Piaseczno i Sulejówek. Można zatem pokusić się o stwierdzenie, że badani migranci tylko w niewielkim zakresie zmienili miejsce swojego pobytu w Polsce w okresie pomiędzy badaniami. Wyniki badania panelowego dotyczą zatem przede wszystkim migrantów warszawskich.

Prawie połowa migrantów (45.8%) rozpoczęła swój obecny pobyt w Polsce w roku 2020 (Tabela 3.1), czyli w momencie badania przebywała w Polsce poniżej jednego roku. Biorąc pod uwagę kontekst pandemii warto wyróżnić trzy grupy migrantów, z których każda ma znaczny udział w badanej próbie. Aż 39.5% migrantów nie wyjeżdżało z Polski od momentu poprzedniego badania. Do drugiej grupy należą osoby, które rozpoczęły obecny pobyt w Polsce przed wybuchem pandemii, czyli nie później niż w lutym 2020 roku oraz stanowią 26.9% ogółu badanych. Ostatnia grupa to migranci, którzy przybyli do Polski na obecny pobyt już po wybuchu pandemii (w marcu 2020 lub później). Ich udział wyniósł 33.6%. Można zatem pokusić się o stwierdzenie, że zdecydowana większość badanych migrantów to osoby, które przebywały w Polsce jeszcze przed pandemią i nie opuszczały jej w czasie pandemii. Otwartą kwestią pozostaje na ile była to realizacja ich ścieżki migracyjnej, a na ile był to wynik ograniczeń pandemicznych. Opisując powyższe grupy należy nadmienić, że wyjazdy trwające krócej niż 2 tygodnie nie były uwzględniane w rekonstrukcji trajektorii migracyjnych respondentów. Nie jest zatem wykluczone, że odsetki osób, które wyjeżdżały z Polski od momentu poprzedniego badania są nieco wyższe. Jednak dotyczy to bardzo krótkich pobytów poza Polską.

Tabela 3.1. Migranci według roku obecnego przyjazdu do Polski w roku 2020 (dane w %)

Kategoria	2020
2007	0.7
2013	0.7
2014	2.2
2015	3.7
2016	5.9
2017	7.4
2018	9.2
2019	24.4
2020	45.8
Ogółem (N)	271

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Większość badanych wyjeżdżała z Polski w czasie pomiędzy badaniami. Aż 60.5% migrantów przebywało w tym okresie przez jakiś czas w innym kraju. Wszyscy oni odwiedzili Ukrainę, a niewielka grupa (3.0% ogółu badanych) wyjeżdżała także do innych krajów. Przeciętnie spędzili oni 15.7% swojego czasu na Ukrainie oraz 0.6% czasu w innych krajach (Tabela 3.2). Wskazuje to na wyraźny wzorec cyrkulacji pomiędzy Polską i Ukrainą w ostatnim okresie, włączając pandemię. Warto jednak podkreślić, że wyniki badania panelowego sugerują, że w tym okresie migranci ukraińscy, wyłączając osoby, które nie przerwały pobytu w Polsce, spędzali w Polsce więcej czasu niż we wcześniejszych

latach. Było to bowiem 83.7% czasu w okresie pomiędzy badaniami w porównaniu do około 70%⁵ jeżeli uwzględnimy całościowe trajektorie migracyjne respondentów z badania z roku 2019.

Tabela 3.2. Migranci, którzy wyjeżdżali z Polski w okresie między badaniami, według udziału czasu spędzonego w Polsce, na Ukrainie i innych krajach (udział czasu wyrażony w %)

Kategoria	W Polsce	Na Ukrainie	W innych krajach
Średni udział czasu spędzonego w danej lokalizacji	83.7	15.7	0.6
Mediana udziału czasu spędzonego w danej lokalizacji	88.9	10.5	0.0
Odchylenie standardowe udziału czasu spędzonego w danej lokalizacji	13.8	13.3	4.5
<i>Ogółem (N)</i>	<i>158</i>	<i>158</i>	<i>162</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Na cyrkulacyjny wzorzec migracji osób wyjeżdżających pomiędzy badaniami z Polski, wskazują także powody, dla których respondenci udawali się na Ukrainę (Tabela 3.3). Dwa z nich, wskazywane zdecydowanie częściej niż pozostałe to: odwiedzin u rodziny i znajomych na Ukrainie (65.0%) i załatwienie spraw związanych z dokumentami (wizy, paszporty itd.) (41.5%). Warto przy tym podkreślić, że w dość często wybieranej kategorii innych powodów, respondenci wskazywali między innymi leczenie na Ukrainie i sprawy rodzinne takie jak śluby i pogrzeby. Innymi słowy badani migranci ukraińscy wyjeżdżali w okresie pomiędzy latami 2019 i 2020 na Ukrainę głównie w związku z załatwianiem spraw bieżących potrzebnych do kontynuowania migracji do Polski oraz w celu odwiedzenia rodziny. Niezadowolenie z sytuacji w Polsce, w obszarze pracy, świadczeń czy usług publicznych, jako powód wyjazdu na Ukrainę dotyczyło marginalnej frakcji respondentów. Sytuacja zdrowotna związana z COVID-19 – czy to z perspektywy Polski (np. niedostateczny dostęp do służby zdrowia) czy to z perspektywy Ukrainy (np. obawa o zdrowie bliskich na Ukrainie) – również miała niewielkie znaczenie jako motyw podróży na Ukrainę. Nieco większa grupa, choć tylko 2.4%, migrantów przyznało, że wyjechało na Ukrainę, gdyż obawiało się zamknięcia granicy polsko-ukraińskiej. Były to zapewne osoby, które wyjechały z Polski na jakiś czas w początkowej fazie pandemii.

⁵ Wynik ten należy traktować orientacyjnie, gdyż dotyczy historii migracji od momentu pierwszego przyjazdu do Polski wśród osób przebywających w Warszawie w 2019 roku, dla których udział pobytu w Polsce był mniejszy od 100%.

Tabela 3.3. Migranci, którzy wyjeżdżali na Ukrainę w okresie między badaniami według powodów wyjazdów na Ukrainę (dane w %)

Kategoria	2020
Brak pracy w Polsce	1.6
Niezadowolający poziom wynagrodzenia w Polsce	0.8
Niezadowolający poziom świadczeń społecznych w Polsce	0.0
Niezadowolający poziom usług publicznych w Polsce: służby zdrowia, szkoły dla dzieci	0.8
Niezadowolenie z pracy (czynniki inne niż wynagrodzenie) w Polsce	0.6
Chęć podjęcia lub kontynuacji nauki/studiów na Ukrainie	0.8
Odwiedziny u rodziny lub znajomych na Ukrainie	65.0
Sytuacja zdrowotna w Polsce (COVID-19)	3.3
Sytuacja zdrowotna na Ukrainie (COVID-19)	0.8
Przekazanie zarobków z Polski na Ukrainę	0.8
Obawa przed zamknięciem granicy polsko-ukraińskiej	2.4
Załatwienie spraw związanych z dokumentami	41.5
Inne	14.6
<i>Ogółem (N)</i>	<i>164</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Ponad połowa osób, które opuszczały Polskę w okresie między badaniami, przyznała, że wjazdy do Polski stały się bardziej uciążliwe w związku z regulacjami związanymi z pandemią COVID-19 (Tabela 3.4). Jedna piąta uznała jednak, że regulacje te nie miały znaczenia dla uciążliwości wyjazdów. Na ten temat wypowiadały się zarówno osoby, które wjeżdżały do Polski w czasie pandemii jak i te, które rozpoczęły swój obecny pobyt w Polsce przed pandemią. Tylko 23.2% respondentów, którzy wyjeżdżali z Polski pomiędzy badaniami (14.0% ogółu populacji) nie wypowiedziało się na ten temat wskazując, że nie wjeżdżała do Polski w czasie pandemii. Odsetek ten jest zatem niższy niż udział osób, które rozpoczęły obecny pobyt w Polsce przed pandemią (oszacowany według daty jego rozpoczęcia). Można to interpretować w ten sposób, że część migrantów, która nie opuszczała Polski w czasie pandemii rozważała wyjazd, ale zrezygnowała z niego w związku z negatywną oceną tego przedsięwzięcia. Wypowiedziało się jednak na temat uciążliwości pandemicznych rozwiązań. Wreszcie nie jest wykluczone, że część z tych osób wyjeżdżała na Ukrainę na bardzo krótko już w czasie trwania pandemii, a ich wyjazdy trwające poniżej dwóch tygodni nie były rejestrowane w trakcie badania.

Za pierwszą interpretacją przemawia fakt, że 34.3% badanych, czyli odsetek zbliżony do udziału osób, które rozpoczęły swój obecny pobyt w Polsce po wybuchu pandemii, przebywało w Polsce na kwarantannie. W zdecydowanej większości przypadków było to związane z przekraczaniem polskiej granicy (29.5% ogółu). Tylko 1.8% badanych przyznało, że było na kwarantannie, gdyż chorowało na COVID-19, a 1.5% było do tego zmuszonych, z powodu kontaktu z osobą zakażoną. Co ciekawe, według deklaracji migrantów kwarantanny na Ukrainie doświadczyło tylko 7.7% badanych. Trudno ocenić na ile jest to związane z mniej restrykcyjnymi rozwiązaniami na Ukrainie, a na ile z tym, że odsetek badanych migrantów wyjeżdżających na Ukrainę w czasie pandemii jest bez wątpienia niższy niż udział osób przyjeżdżających do Polski w tym okresie. Niestety zebrane dane nie pozwalają tego ustalić, gdyż respondentów nie pytano o daty wyjazdów na Ukrainę, a jedynie o czas pobytu w kraju pochodzenia.

Tabela 3.4. Migranci, którzy opuszczali Polskę według deklaracji odnośnie do uciążliwości wjazdów do Polski w związku z regulacjami związanymi z COVID-19 (dane w %)

Kategoria	2020
Dużo bardziej uciążliwe	25.6
Trochę bardziej uciążliwe	25.6
Nie bardziej uciążliwe niż wcześniej	21.3
Nie wjeżdżałem do Polski po wybuchu epidemii Covid-19	23.2
Trudno powiedzieć	4.3
<i>Ogółem (N)</i>	<i>164</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Regulacje związane z COVID-19 miały bez wątpienia wpływ na sytuację prawną pobytu migrantów ukraińskich w Polsce. Po pierwsze obostrzenia pandemiczne uniemożliwiły obywatelom Ukrainy wjazd do Polski w ramach ruchu bezwizowego, czyli jedynie na podstawie paszportu biometrycznego. Po drugie, w czasie pandemii, dokumenty pobytowe cudzoziemców są automatycznie przedłużane do momentu upływu 30 dni od daty zakończenia pandemii⁶. Najważniejsze zmiany odnotowane pomiędzy latami 2019 i 2020 dotyczyły popularności wiz i zezwoleń na pobyt czasowy. Udział migrantów posiadających wizy był w roku 2020 niższy o prawie 11 punktów procentowych w porównaniu do roku 2019 i spadł tym samym do 26.9% (Tabela 3.5). Zmiana przeciwnego rodzaju dotyczyła kart czasowego pobytu, gdyż udział ich posiadaczy wzrósł pomiędzy badaniami z 28.8% do 37.6%, czyli o niecałe 9 punktów procentowych. W roku 2020 wzrósł także o ponad 2 punkty procentowe udział osób z kartami stałego pobytu sięgając 10.0%. W porównaniu z rokiem 2019 spadł natomiast nieznacznie odsetek właścicieli paszportów biometrycznych. W przypadku pozostałych dokumentów nie odnotowano większych zmian pomiędzy rokiem 2019 i 2020. Można zatem pokusić się o stwierdzenie, że sytuacja prawna migrantów ukraińskich ustabilizowała się, jeżeli chodzi o prawo pobytu w Polsce. Można przypuszczać, że po części jest to wynik dążeń migrantów podyktowanych sytuacją pandemii. Długoterminowe dokumenty pobytowe (np. karta czasowego pobytu) uprawniają bowiem do podróży pomiędzy Polską a Ukrainą, w szczególności do wjazdu do Polski bez konieczności pozyskiwania nowych dokumentów. W przypadku wiz sytuacja jest mniej komfortowa. Dopóki migrant jest w Polsce jego (nieaktualna) wiza jest ważna, kiedy jednak wyjedzie z Polski, może ponownie wjechać tylko na podstawie ważnej (nowej) wizy.

⁶ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, Dz.U. 2020, poz. 1847 ze zm., art. 15zd.

Tabela 3.5. Migranci według dokumentów pobytowych w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Kategoria	2020	2019
Wiza	26.9	37.6
Zezwolenie na pobyt czasowy	37.6	28.8
Zezwolenie na pobyt stały/osiedlenie się	10.0	7.7
Paszport biometryczny	16.2	18.8
Inny dokument	2.6	2.6
Oczekujący na decyzję w sprawie zezwolenia na pobyt	19.6	18.1
Obecnie brak dokumentu uprawniającego do pobytu w Polsce	3.3	0.0
Polskie obywatelstwo	1.1	0.8
Odmowa odpowiedzi	0.4	0.0
<i>Ogółem (N)</i>	<i>271</i>	<i>271</i>

Uwagi. Możliwa była więcej niż jedna odpowiedź, stąd odsetki nie sumują się do 100.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Badani ukraińscy migranci stosunkowo rzadko korzystali z możliwości przebywania w Polsce po upływie ważności dokumentu pobytowego w czasie pandemii COVID-19. Wedle deklaracji respondentów, dotyczyło to tylko 16.2% uczestników sondażu. Najczęściej przedłużali oni pobyt o 1-3 miesiące po upływie terminu ważności dokumentu (42.9% osób przedłużających pobyt) (Tabela 3.6). Zaledwie co dziesiąty migrant, który znalazł się w takiej sytuacji przedłużył swój pobyt o 10-15 miesięcy. Należy jednak zaznaczyć, że powyższy szacunek może być zaniżony z dwóch powodów. Po pierwsze migranci mogli być niechętni przyznawaniu się ankieterowi, że przebywają w Polsce po upływie terminu ważności dokumentu. Po drugie badani mogli interpretować pytanie w kategoriach legalności ich pobytu, a ten, w związku z rozwiązaniami pandemicznymi, był legalny nawet jeżeli ich dokumenty utraciły ważność. Choć powyższe hipotetyczne zachowania migrantów są wyrazem dwóch przeciwstawnych postaw – obaw co do legalności pobytu jeżeli dokumenty utraciły ważność oraz przekonania o swoich prawach na podstawie rozwiązań pandemicznych jako nadrzędnych wobec ważności dokumentów – trudno ocenić w jakim stopniu były udziałem badanych migrantów.

Tabela 3.6. Migranci pozostający w Polsce po upływie terminu ważności dokumentu pobytowego (w związku z epidemią Covid-19) według czasu od upłynięcia ważności tego dokumentu w roku 2020 (dane w %)

Kategoria	2020
1-3 miesiące temu	42.9
4-6 miesięcy tutaj	28.5
7-9 miesięcy temu	19.1
10-15 miesięcy temu	9.6
<i>Ogółem (N)</i>	<i>42</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

3.3 Plany migracyjne

Plany migracyjne to ważny wyznacznik trwałości i tymczasowości migracji. Jednak sytuacja pandemii naznaczona niepewnością, co do rozwoju pandemii i związanymi z nią konsekwencjami zdrowotnymi i ekonomicznymi (spowolnienie gospodarcze związane z kolejnymi *lockdown*'ami) utrudniają planowanie w dłuższej perspektywie. W przypadku migrantów na te niepewności nakłada się dodatkowy czynnik ograniczeń w mobilności pomiędzy krajami. Ma to istotne znaczenie zwłaszcza w przypadku migrantów czasowych i cyrkulacyjnych, którzy we wcześniejszych latach mogli dosyć swobodnie projektować swoje trajektorie migracyjne, dzieląc swój czas pomiędzy Polskę i Ukrainę (Górny 2017).

Nie zaskakuje zatem fakt, że aż 67.5% badanych przyznało, że pandemia COVID-19 wpłynęła na ich plany związane z wyjazdami i pobytami w Polsce. W przeważającej większości przypadków oznaczało to pozostanie w Polsce dłużej niż wcześniej planowano. Dotyczyło to 66.5% migrantów, którzy stwierdzili, że pandemia COVID-19 wpłynęła na ich plany czyli aż 44.8% ogółu badanych (Tabela 3.7). Drugą co do ważności konsekwencją pandemii była, według deklaracji badanych, utrata możliwości odbycia urlopu w związku z obostrzeniami pandemicznymi (19.2% osób, na których plany wpłynęła pandemia). Dla porównania według badania CBOS (2020), odsetek Polaków planujących wyjazd w celu wypoczynkowym lub turystycznym na co najmniej 2 dni spadł z 64% w styczniu do 42% w czerwcu 2020 roku. Co ciekawe migranci ukraińscy wskazywali często na konieczność zarzucenia wyjazdu turystycznego do któregoś z krajów stanowiących popularne kierunki wakacji także wśród Polaków (np. Chorwacja, Włochy). Zdecydowanie rzadziej (udziały poniżej 3%) respondenci, którzy musieli zmienić swoje plany w związku z pandemią, wskazywali na konieczność powrotu na Ukrainę na pewien czas, brak możliwości wyjazdu z Ukrainy do Polski w planowanym momencie, czy na ogólnie ujętą dezaktualizację wcześniejszych planów. Można zatem pokusić się o stwierdzenie, że pandemia wpłynęła na dynamikę mobilności pomiędzy Polską i Ukrainą przede wszystkim w ten sposób, że zatrzymała migrantów ukraińskich w Polsce na dłużej. Dotyczyło to prawie połowy badanych migrantów ukraińskich przebywających w okolicach Warszawy. Należy jednak pamiętać, że jest to grupa do pewnego stopnia specyficzna, gdyż obejmuje osoby z doświadczeniem migracyjnym do Polski sięgającym co najmniej 2019 roku.

Tabela 3.7. Migranci, na których plany wpłynęła pandemia COVID-19 według charakteru tego wpływu w roku 2020 (dane w %)

Kategoria	2020
Konieczność powrotu na pewien czas na Ukrainę, choć wcześniej nie było takich planów	0.5
Konieczność pozostania w Polsce na dłużej niż to było wcześniej planowane	66.5
Brak możliwości wyjazdu z Ukrainy do Polski w momencie, w którym to było wcześniej planowane	2.7
Dezaktualizacja wcześniejszych planów i trudności z planowaniem czegokolwiek	1.6
Konieczność rezygnacji z urlopu	19.2
Inna sytuacja	9.3
<i>Ogółem (N)</i>	<i>182</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

W kontekście stosunkowo częstych deklaracji respondentów, że pandemia COVID-19 zatrzymała ich w Polsce, nie zaskakują wyniki dotyczące planów migrantów co do długości obecnego pobytu w roku 2020. Aż 67.4% migrantów planowało pozostać w Polsce powyżej roku, a prawie połowa (45.0%)

deklarowała, że zostanie w Polsce na stałe (Tabela 3.8). Bardzo niski był natomiast odsetek badanych (6.6%) zamierzających pozostać w Polsce poniżej 3 miesięcy. Jednocześnie spora grupa, bo 8.5% respondentów, nie wiedziała jak długo pozostanie jeszcze w Polsce.

Ostatnie deklaracje były zapewne pochodną niepewności związanej z pandemią, gdyż rok wcześniej udział respondentów nie potrafiących określić tego jak długo będzie trwał ich bieżący pobyt w Polsce był o ponad 4 punkty procentowe mniejszy. Jeżeli chodzi o inne zmiany pomiędzy latami 2019 i 2020, to zwraca uwagę przede wszystkim wzrost o prawie 9 punktów procentowych udziału osób planujących zamieszkanie w Polsce na stałe. Spadł natomiast zauważalnie odsetek migrantów planujących pozostać w Polsce nie dłużej niż 3 miesiące z 13.3% do 6.6%, czyli o niemal 7 punktów procentowych. Zmniejszył się także udział respondentów z planami obejmującymi pobyt 3-6 miesięcy. Zmiana ta była jednak nieznaczna bo tylko o 1.1 punktu procentowego.

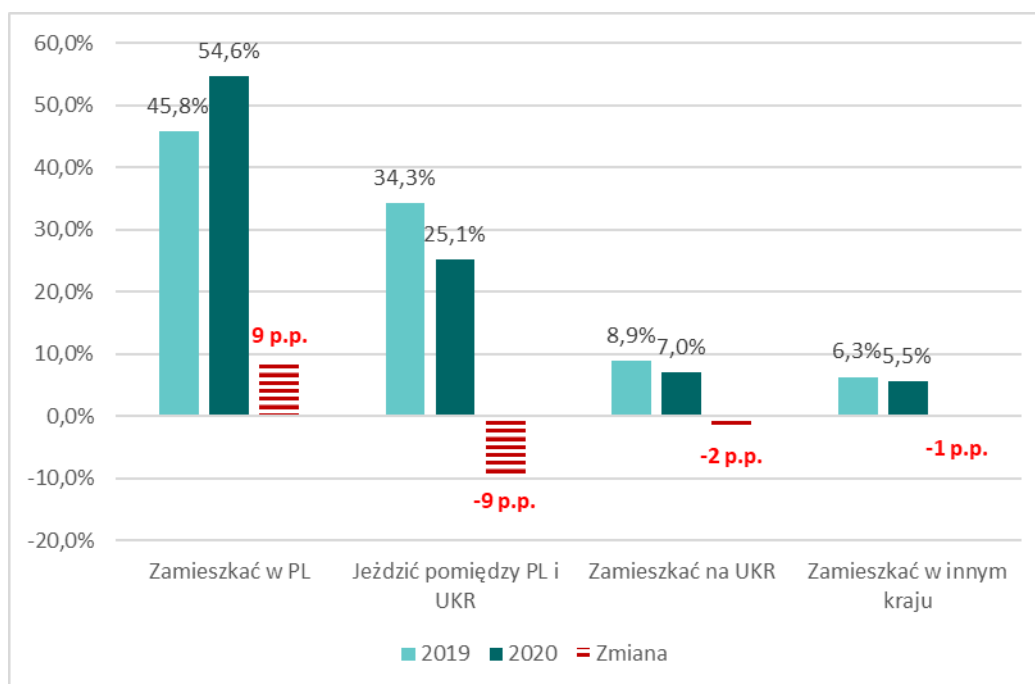
Tabela 3.8. Migranci według planowanej dalszej długości bieżącego pobytu w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Kategoria	2019	2020
Krócej niż 3 miesiące	13.3	6.6
3-6 miesięcy	10.0	8.9
7-12 miesięcy	8.5	8.5
Powyżej roku, ale mniej niż 3 lata	11.4	11.1
Powyżej 3 lat, ale nie na stałe	16.6	11.4
Zostanę na stałe	36.2	45.0
Nie wiem/trudno powiedzieć	4.1	8.5
Ogółem (N)	271	271

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Zmieniły się także plany migrantów obejmujące perspektywę najbliższych 3 lat. Co spójne z dotychczasową analizą, wzrósł przede wszystkim udział osób planujących zamieszkanie w Polsce: z 45.8% w 2019 roku do 54.6% w 2020 roku (Rysunek 3.1). Tym samym w roku 2020 większość badanych migrantów można uznać za migrantów osiadłych, co jest nowością w porównaniu do wyników z wcześniejszych lat (Górny *et al.* 2016; Górny, Madej i Porwit 2020). W przypadku pozostałych wariantów planów migracyjnych, wyróżnionych w badaniu, odnotowano natomiast spadki ich znaczenia wśród migrantów pomiędzy rokiem 2019 i 2020. W szczególności obniżył się odsetek osób planujących cyrkulowanie między Polską i Ukrainą: z 34.3% do 25.1%. W ujęciu punktów procentowych spadek ten był zatem porównywalny ze wzrostem dotyczącym planów zamieszkania w Polsce, gdyż wynosił 9 punktów procentowych. Wynik ten należy zapewne powiązać z ograniczeniami w przekraczaniu granicy polsko-ukraińskiej wynikających z pandemii COVID-19. W ich świetle mobilność cyrkulacyjna stała się bardziej uciążliwa, a także bez wątpienia mniej opłacalna, gdyż sytuacja pandemiczna zmusza migrantów do „poświęcenia” ponad tygodnia pracy w Polsce na kwarantannę bądź naraża ich na koszty testów na obecność COVID-19. Spadła jednak także, choć nieznacznie (1-2 punkty procentowe), popularność dwóch innych opcji: zamieszkania na stałe na Ukrainie i zamieszkania w innym kraju poza Polską. Nasuwa się pytanie, na ile jest to związane z zadomowieniem się migrantów w Polsce w związku z dłuższą historią migracji (dłuższą o ponad jeden rok niż w roku 2019) lub przymusowym wydłużeniem pobytu w Polsce przez pandemię.

Rysunek 3.1. Migranci według planów migracyjnych w okresie 3 lat od momentu badania w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Tabela 3.9 zestawiająca zmiany przewidywań migrantów, co do ich sytuacji w okresie 3 lat od momentu danego badania na poziomie poszczególnych kategorii planów, dostarcza dodatkowych informacji. Najbardziej stabilne są zamierzenia dotyczące zamieszkania w Polsce. Aż 79.0% respondentów, którzy nosili się z takim zamiarem w roku 2019, nie zmieniło go do momentu badania w roku 2020. Do grupy osób przewidujących pozostanie w Polsce dołączyły w roku 2020 przede wszystkim osoby, które w poprzednim roku planowały cyrkulowanie pomiędzy Polską i Ukrainą: 25.0% respondentów noszących się z zamiarem pozostania w Polsce w roku 2020, wcześniej przewidywało raczej cyrkulację. Wskazuje to na odchodzenie od wzorca migracji cyrkulacyjnej przez część migrantów ukraińskich w okresie pandemii. Na ile to jest efekt pandemii jako takiej, a na ile konsekwencja zakorzenienia się migrantów w społeczeństwie polskim, pozostaje jednak kwestią otwartą. Trzeba przy tym zwrócić uwagę, że pewna część migrantów planujących w roku 2019 zamieszkanie w Polsce (10.5% tej grupy), w roku 2020 była skłonna traktować raczej cyrkulację jako wariant dalszej migracji do Polski.

Jednocześnie cyrkulacja i zamieszkanie w ciągu nadchodzących 3 lat na Ukrainie stanowiły strategię, które pozostały niezmiennie dla około 45% migrantów wskazujących je w roku 2019. Największa grupa migrantów, którzy zaniechali planów cyrkulacji zwróciła się ku opcji zamieszkania w Polsce (39.8% grupy planującej cyrkulację w roku 2019). W przypadku respondentów zamierzających zamieszkać na Ukrainie w roku 2019, największa część badanych zmieniających plany w roku 2020 rozważała już cyrkulację (25.0% planujących zamieszkanie na Ukrainie w roku 2019). Można pokusić się o stwierdzenie, że w przypadku obu grup nastąpiła zmiana planów w stronę opcji w większym stopniu związanej z pobytami w Polsce niż wariant wybierany w roku 2019. Trzeba przy tym jednak przypomnieć, że mowa jest o migrantach, którzy w roku 2020 przebywali w Polsce.

Najbardziej niestabilnymi rodzajami planów (a też dotyczącymi najmniejszych grup) były te, w odniesieniu do których respondenci zadeklarowali inną sytuację albo nie byli w stanie określić swoich

planów. Dosyć niestabilne wydają się także wśród migrantów ukraińskich plany dotyczące zamieszkania w innym kraju poza Polską. Przy takiej opcji pozostało tylko 17.6% migrantów, którzy deklarowali ją w roku 2019. Porzucający ją respondenci wskazywali w roku 2020 najczęściej na zamieszkanie w Polsce (35.5% planujących zamieszkać w innym kraju w roku 2019) lub cyrkulację pomiędzy Polską i Ukrainą (23.5%). Warto przy tym nadmienić, że 46.7% respondentów, których plany w roku 2020 obejmowały już zamieszkanie w innym kraju niż Polska, w roku 2019 planowało jeszcze zamieszkać w Polsce. Oznacza to, że w przypadku pewnej grupy migrantów w okresie pomiędzy badaniami zaszyły czynniki zniechęcające ich do mieszkania w Polsce lub zachęcające do poszukiwania bardziej atrakcyjnych opcji niż osiedlenie się w Polsce. Liczebność grupy osób z planami zamieszkania poza Polską i Ukrainą jest jednak bardzo mała, otrzymane wyniki trzeba zatem traktować z pewną ostrożnością.

Tabela 3.9. Migranci według planów migracyjnych w okresie 3 lat od momentu badania w latach 2019 i 2020 – macierz przepływów (dane w %)

		2020					
2019		Zamieszkać w Polsce	Jeździć pomiędzy Polską i Ukrainą	Zamieszkać na Ukrainie	Zamieszkać w innym kraju	Inna sytuacja	Ogółem
	Zamieszkać w Polsce	98 79.0% 66.2%	13 10.5% 19.1%	1 0.8% 5.3%	7 5.6% 46.7%	1 0.8% 12.5%	124 100.0% 45.8%
	Jeździć pomiędzy Polską i Ukrainą	37 39.8% 25.0%	41 44.1% 60.3%	5 5.4% 26.3%	4 4.3% 26.7%	2 2.2% 25.0%	93 100.0% 34.3%
	Zamieszkać na Ukrainie	2 8.3% 1.4%	6 25.0% 8.8%	11 45.8% 57.9%	1 4.2% 6.7%	2 8.3% 15.4%	24 100.0% 8.9%
	Zamieszkać w innym kraju	6 35.5% 4.1%	4 23.5% 5.9%	1 5.9% 5.3%	3 17.6% 20.0%	3 17.6% 37.5%	17 100.0% 6.3%
	Inna sytuacja	1 33.3% 0.7%	0 0.0% 0.0%	0 0.0% 0.0%	0 0.0% 0.0%	0 0.0% 0.0%	3 100.0% 1.1%
	Trudno powiedzieć	4 40.0% 2.7%	4 40.0% 5.9%	1 10.0% 5.3%	0 0.0% 0.0%	0 0.0% 0.0%	10 100.0% 3.7%
	Ogółem	148 54.6% 100.0%	68 25.1% 100.0%	19 7.0% 100.0%	15 5.5% 100.0%	8 3.0% 100.0%	271 100.0% 100.0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Omawiając zmiany w planach migracyjnych obywateli Ukrainy w Polsce w czasie pandemii, warto odwołać się do trudności jakie napotykają planując zamieszkanie w Polsce oraz do tego, jak zmieniły się one pomiędzy latami 2019 i 2020. W roku 2020 na pierwszy plan wysuwały się problemy związane z sytuacją prawną i ekonomiczną w Polsce. Najczęściej, bo dotyczyło to aż 53.5% respondentów,

migranci wskazywali trudności w pozyskaniu dokumentów zezwalających na długoterminowy pobyt w Polsce (Tabela 3.10). Odsetek osób podkreślających ten problem spadł wprawdzie w porównaniu do roku 2019 o 5 punktów procentowych, ale pozostał na bardzo wysokim poziomie. W dalszej kolejności migranci wskazywali na kwestie ekonomiczne. Były to w pierwszym rzędzie niepewność co do sytuacji pracy w związku z pandemią COVID-19 (47.2%), a także wysokie ceny najmu/kupna mieszkań (40.2%), brak dobrze płatnej pracy (36.2%) oraz brak w pełni legalnej pracy (24.7%). Wyłączając niepewność pracy związanej z pandemią, udziały osób wskazujących na te kwestie jako utrudniające zamieszkanie w Polsce wzrosły w roku 2020 w porównaniu do roku 2019. Jednak o ile były to na ogół wzrosty o 1-2 punkty procentowe, o tyle w przypadku problemu braku dobrze płatnej pracy odnotowano skok o prawie 10 punktów procentowych.

Tabela 3.10. Migranci według opinii co do tego jakie trudności napotykają Ukraińcy, którzy chcieliby zamieszkać w Polsce w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Kategoria	2020	2019
Brak dobrze płatnej pracy	36.2	26.3
Brak w pełni legalnej pracy	24.7	24.1
Pozyskanie dokumentów zezwalających na długoterminowy pobyt w Polsce	53.5	58.5
Wysokie ceny najmu/kupna mieszkań	40.2	37.8
Nieprzyjazne nastawienie Polaków	6.3	12.6
Trudności językowe	17.0	39.6
Ograniczenia w kontaktach osobistych z rodziną na Ukrainie w związku z epidemią COVID-19	13.7	N.D.
Niepewność co do sytuacji w pracy w Polsce w związku z epidemią COVID-19	47.2	N.D.
Niedostateczna informacja dotycząca przepisów obowiązujących w Polsce i ich zmian związanych z COVID-19	10.3	N.D.
Brak możliwości pracy w zawodzie	N.D.	36.3
Trudności w dostępie do lekarza	N.D.	13.3
Inne	10.7	3.7
Trudno powiedzieć	6.6	2.2
<i>Ogółem (N)</i>	<i>271</i>	<i>270</i>

Uwagi. Respondenci zostali poproszeni o wskazanie trzech najważniejszych ich zdaniem trudności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Co ciekawe w roku 2020 migranci względnie rzadko wskazywali na trudności z obszaru kulturowo-społecznego wymiaru funkcjonowania w Polsce. Zmalał zwłaszcza odsetek osób wskazujących na trudności językowe jako barierę zamieszkania w Polsce: z 39.6% w 2019 roku do 17.0% w 2020 roku. Zmniejszył się jednak nieco także odsetek osób odwołujących się do nieprzyjaznego nastawienia Polaków: z 12.6% do 6.3%. Są to wyniki o tyle ciekawe, że sugerują postępowanie pewnego procesu integracji wśród migrantów ukraińskich w Warszawie. Można przypuszczać, że w trakcie ponad roku od wcześniejszego badania podnieśli oni swoje kompetencje językowe i przestali postrzegać kwestie biegłości w języku polskim jako barierę dla pozostania w Polsce. Bardzo optymistyczny jest też wynik dotyczący spadku udziału respondentów obawiających się nieprzyjaznego nastawienia Polaków, gdyż sugeruje istnienie przynajmniej w pewnym zakresie pozytywnych relacji społecznych pomiędzy migrantami i Polakami. Na koniec warto zwrócić uwagę, że dla 13.7% badanych ważnym problemem było w roku 2020 ograniczenie kontaktów osobistych z rodziną na Ukrainie w związku z pandemią.

Sugeruje to, że przynajmniej dla części respondentów wirtualne i telefoniczne kontakty z osobami, które pozostały na Ukrainie nie są wystarczające.

3.4 Pozycja na polskim rynku pracy

Niniejszy rozdział omawia posiadane przez migrantów dokumenty uprawniające do pracy w Polsce, rodzaj i warunki prac podejmowanych przez migrantów oraz zmiany jakie nastąpiły sytuacji badanych migrantów na przestrzeni roku. Warto nadmienić, że dla osób, które zadeklarowały, że od czasu poprzedniego badania nie zmieniły pracodawcy, ani stanowiska, użyto danych z 2019 roku, które opisywały ich zatrudnienie. W szczególności dotyczyło to kwestii wykonywanego zawodu, branży, rodzaju umowy i oceny dopasowania posiadanych kwalifikacji do wykonywanej pracy.

Zdecydowana większość (90.8%) badanych była osobami czynnymi zawodowo (Tabela 3.11). Jest to zdecydowanie wyższy odsetek niż wśród ogółu Polaków, spośród których we wrześniu 2020 roku pracowało jedynie 54.0% (Feliksiak 2020). Jest to dowód na to, że znakomita większość badanych migrantów ukraińskich przybyła do Polski w celach zarobkowych. Najwięcej, bo 70.1% respondentów pracowało i posiadało pisemną umowę, prace dorywcze podejmowało 7.4% osób a pracę bez pisemnej umowy 6.6%. Jedna dwudziesta badanych prowadziła własną działalność gospodarczą. Osoby niepracujące stanowiły 9.6%, z czego 5.2% aktywnie poszukiwało pracy.

W porównaniu z sytuacją respondentów w roku 2019 widać wzrost udziału osób bezrobotnych z 5.5% do 9.6%, głównie kosztem osób zatrudnionych na pisemną umowę (spadek z 76.8% do 70.1%). Spadł też odsetek osób pracujących bez pisemnej umowy (z 9.2 do 6.6%) oraz odnotowano nieznaczny wzrost udziału osób prowadzących własną firmę lub samozatrudnionych (z 3.7% do 5.2%). Grupę tę zasilili osoby wcześniej zatrudnione na podstawie pisemnej umowy. Warto zaznaczyć, że mimo sytuacji pandemicznej siedmiu respondentów, którzy w 2019 roku nie pracowali, znalazło zatrudnienie.

Utrata pracy dotyczyła głównie grupy osób pracujących na umowę w roku 2019, wśród których jako bezrobotne określiło się 7.3% osób. W pozostałych kategoriach zanotowano jedynie pojedyncze przypadki osób, które utraciły pracę i pozostały w Polsce. Dwie trzecie osób pozostających w trakcie badania w 2020 roku bez pracy utraciło ją już w czasie trwania pandemii. Dotyczy to głównie osób, które w trakcie badania aktywnie poszukiwały zatrudnienia – średni okres pozostawania bez pracy dla tej grupy to 4 miesiące (mediana). Natomiast osoby bierne zawodowo w większości nie pracowały przez okres dłuższy niż czas trwania pandemii w Polsce (mediana równa 37 tygodni, czyli ponad 9 miesięcy). Warto jednak zaznaczyć, że spośród bezrobotnych w momencie badania migrantów, tylko jeden respondent nigdy wcześniej nie pracował w Polsce. Można by przypuszczać, że po wybuchu pandemii znaczna część obywateli ukraińskich nie posiadających pracy oraz szans na zatrudnienie wyjechała z Polski, jednak analiza nie wykazała selektywności panelu pod tym względem (Tabela 2.15).

Tabela 3.11. Migranci w Warszawie według sytuacji na polskim rynku pracy w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Kategoria	2020	2019
Praca odpłatna na umowę	70.1	76.8
Własna firma	5.2	3.7
Praca bez pisemnej umowy	6.6	9.2
Prace dorywcze	7.4	4.8
Aktywnie poszukuje pracy	5.2	3.3
Nie szuka pracy	4.4	2.2
Trudno powiedzieć/odmowa odpowiedzi	1.1	0.0
<i>Ogółem (N)</i>	<i>271</i>	<i>271</i>

Uwagi: W 2020 roku dla osób, które zadeklarowały, że od czasu poprzedniego badania nie zmieniły pracodawcy i stanowiska, użyto danych z 2019 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI 2020.

Warto zauważyć, że mimo iż 81.6% respondentów pracujących w momencie badania w roku 2020 nie zmieniło formy zatrudnienia od 2019 roku, to tylko nieco ponad połowa migrantów (55.6%) utrzymała pracę u tego samego pracodawcy (Tabela 3.12). Od czasu ostatniego badania większość z tych osób (95.6%, czyli 52.6% ogółu) nie zmieniła również stanowiska pracy, co pozwala sądzić, że pandemia nie wpłynęła znacząco na reorganizację pracy w zatrudniających ich firmach. Czterech na dziesięciu migrantów (38.4%) w ciągu roku zmieniło pracodawcę, co jest wartością dwukrotnie wyższą niż w przypadku polskich pracowników (Wprost 2020). Tylko 2.2% badanych znalazło pracę, mimo iż przed pandemią nie pracowało. Dla porównania udział analogicznej grupy wśród Polaków, tj. osób, które pracowały we wrześniu 2020 roku, mimo iż 1.03.2020 były bezrobotne był dwukrotnie wyższy i wyniósł 5.0% (Feliński 2020). Należy jednak brać pod uwagę, że w przeciwieństwie do Polaków, z dużym prawdopodobieństwem na terytorium Polski przebywa niewielu obywateli Ukrainy długotrwale bezrobotnych.

Tabela 3.12. Migranci w Warszawie w roku 2020 według deklaracji dotyczącej zmian w zatrudnieniu od momentu poprzedniego badania w roku 2019

Kategoria	Udział respondentów
Ten sam pracodawca i to samo stanowisko	52.6
Ten sam pracodawca i inne stanowisko	3.0
Inny pracodawca	38.4
W momencie poprzedniego badania nie pracował	2.2
Inna sytuacja	3.7
<i>Ogółem (N)</i>	<i>268</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CATI 2020

Pracownicy mogą stanowić dobre źródło obserwacji na temat sytuacji pracodawcy (Tabela 3.13). Blisko połowa respondentów zaobserwowała pogorszenie się sytuacji pracodawcy z powodu pandemii COVID-19 (49.0%). Nieco mniej, bo 40.0% uznała sytuację pracodawcy za stabilną mimo obostrzeń pandemicznych nałożonych na gospodarkę. Natomiast jedynie 6.3% zauważyło poprawę sytuacji swojego pracodawcy. Rozkłady ocen nie różniły się istotnie w przypadku pracowników, którzy nie zmienili pracodawcy od czasu wcześniejszego badania w roku 2019 i pozostałych. Najlepiej sytuację pracodawcy oceniali pracownicy usług remontowych i budowlanych. Najczęściej na pogorszenie

sytuacji zakładu wskazywali pracownicy gastronomii i innych usług, co niewątpliwie można połączyć z większymi ograniczeniami jakie nakładano na te gałęzie gospodarki w czasie pandemii.

Tabela 3.13. Migranci w Warszawie według deklaracji dotyczącej oceny zmian sytuacji ich głównego pracodawcy w związku z COVID w roku 2020 (dane w %)

Kategoria	Udział respondentów
Bardzo się pogorszyła	14.5
Trochę się pogorszyła	34.5
Nie zmieniła się	40.0
Trochę się poprawiła	5.1
Bardzo się poprawiła	1.2
Pracuję samodzielnie, nie mam pracodawcy	3.5
Inna sytuacja (jaka?)	1.2
<i>Ogółem (N)</i>	255

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CATI 2020

Zgodnie z wynikami w Tabeli 3.14 migranci ukraińscy pozostający w Polsce w czasie pandemii w większości utrzymywali się z dochodów z pracy (88.6%). Podobne udziały osób korzystały z oszczędności (7.7%) jak i ze wsparcia rodziny czy przyjaciół (7.4%). Nieco mniej respondentów (5.5%) jako źródło dochodu wskazało świadczenia socjalne. Spośród migrantów posiadających dochody z pracy, 11.3% osób dodatkowo zasilalo budżet z innych źródeł. Ze specjalnych świadczeń COVID-owych takich jak postojowe lub zwiększony zasiłek dla bezrobotnych korzystało jedynie 13.7% migrantów.

Porównując dane między latami 2020 i 2019 należy zwrócić uwagę na różnice w sformułowaniu pytań w kwestionariuszu. W 2019 roku pytano o główne źródło dochodu, natomiast w 2020 roku respondenci mogli wskazać kilka źródeł jednocześnie. Stąd widoczna w danych większa dywersyfikacja źródeł dochodu w 2020 roku. Biorąc pod uwagę jedynie osoby, które w 2020 wskazały jedno źródło utrzymania, rozkłady dla lat 2019 i 2020 są bardzo podobne, co wskazywałoby na względnie stabilną sytuację migrantów, którzy pozostali w Polsce.

Tabela 3.14. Migranci w Warszawie według głównego źródła utrzymania w latach 2019 i 2020

Kategoria	2020		2019
	Ogółem	Jedno źródło dochodu	
Dochody z pracy	88.6	90.6	90.4
Oszczędności	7.7	2.6	4.1
Świadczenia socjalne	5.5	0.4	1.5
Wsparcie od rodziny/przyjaciół	7.4	3.8	4.1
Inne	4.1	2.6	0.0
<i>Ogółem (N)</i>	271	235	271

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Jeżeli chodzi o podstawę prawną wykonywania pracy w Polsce (Tabela 3.15), najwięcej badanych w roku 2020 było zatrudnionych w oparciu o zezwolenie na pracę (39.9%). Blisko co trzeci migrant (31.7%) nie potrzebował dodatkowych dokumentów ponieważ miał swobodny dostęp do rynku pracy, np. dzięki karcie pobytu. Kolejną, pod względem częstości wskazań, podstawą prawną były oświadczenia zarejestrowane przez pracodawcę (15.9%). Nieco ponad 8.9% osób zadeklarowało, że pracuje w Polsce nielegalnie. Nieliczni badani wskazali na inny dokument np. legitymację studencką lub dyplom ukończenia studiów w Polsce (2.6%) lub zezwolenie na pracę sezonową (1.8%).

Porównując udziały poszczególnych dokumentów uprawniających do pracy widać znaczące różnice między 2019 a 2020 rokiem. Spadł udział osób posiadających oświadczenie pracodawcy (z 22.5% do 15.9%), a wzrósł posiadaczy zezwolenia na pracę (z 32.8% do 39.9%). Wzrosły także, choć w nieco mniejszym stopniu, udziały osób posiadających dostęp do rynku pracy bez konieczności uzyskania dodatkowych dokumentów (z 28.4% do 31.7%) oraz migrantów nie posiadających dokumentów uprawniających do pracy (z 7.4% do 8.9%). Wyniki te wskazują na dążenie migrantów, którzy w czasie pandemii pozostali w Polsce, do uzyskania dokumentów gwarantujących bardziej stabilny dostęp do polskiego rynku pracy. W szczególności, uzyskanie stałego do niego dostępu pozwala pracownikom na większą elastyczność w zmianie pracy, a zatrudnienie ich nie wymaga od pracodawcy dodatkowych formalności w porównaniu do sytuacji zatrudniania obywateli polskich.

Tabela 3.15. Migranci w Warszawie według podstawy prawnej wykonywanej pracy w latach 2019 i 2020 (dane w %)

2020		2019	
Oświadczenie	15.9	Oświadczenie	22.5
Zezwolenie na pracę sezonową	1.8	Zezwolenie na pracę sezonową	0.0
Zezwolenie na pracę	39.9	Zezwolenie na pracę	32.8
Inny dokument	2.6	Inna sytuacja	2.6
Brak dokumentów	8.9	Brak dokumentów	7.4
Nie potrzebuję takich dokumentów, mogę pracować w Polsce bez ograniczeń	31.7	Mam kartę pobytu z dostępem do rynku pracy	25.1
		Pracę, nie wymaga zezwolenia	0.7
		Karta Polaka	2.6
Brak odpowiedzi	0.4	Brak odpowiedzi	6.3
<i>Ogółem (N)</i>	<i>271</i>	<i>Ogółem (N)</i>	<i>271</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

W związku z tymi zmianami powstaje pytanie, jak wyglądały przepływy między posiadanymi dokumentami (Tabela 3.16). Im bardziej stabilne dokumenty, tym większy procent ich posiadaczy nie zmienił swojego statusu. Było to 56.0% osób posiadających w 2019 roku swobodny dostęp do rynku pracy, 50.6% posiadaczy zezwoleń i 30.0% oświadczeniobiorców. Najbardziej złożony obraz dotyczy osób, które w 2019 roku posiadały oświadczenia pracodawcy. Największa ich część pozyskała do 2020 roku zezwolenia na pracę (45.0%), mniej liczni uzyskali dostęp do rynku pracy bez ograniczeń (13.3%), 8.3% utraciło dokument uprawniający do legalnej pracy a 3.3% respondentów wskazało na inną sytuację. Z kolei do zwiększonej w 2020 roku grupy posiadaczy zezwoleń doszli wcześniejsi oświadczeniobiorcy (25.7%), osoby bez dokumentów (10.5%), ale też osoby, które w 2019 roku posiadały swobodny dostęp do rynku pracy (20.0%). Grupę mogących pracować w Polsce bez ograniczeń w 2020 zasiłowało 25.3% osób, które w 2019 posiadały zezwolenie na pracę oraz 10.7% oświadczeniobiorców. Takie przejście nie było udziałem żadnej osoby pracującej w 2019 roku nielegalnie.

Choć grupa migrantów pracujących bez dokumentów w roku 2019 miała niską liczebność, to warto zauważyć, że jej sytuacja była najmniej stabilna. Tylko około jedna czwarta badanych, którzy w roku 2019 nie posiadali dokumentów uprawniających do pracy, stale pracowała bez dokumentów w roku 2020. Najczęściej wychodzili z niej osoby pozyskujące zezwolenia (11 na 21 osób), rzadziej oświadczeniobiorcy (4 na 21 osób). Warto zatem zaznaczyć, że większość osób zalegalizowała swoją pracę między 2019 a 2020 rokiem. Mimo iż w miejsce osób, które uzyskały nowe dokumenty, do grupy

osób pracujących nielegalnie trafiła porównywalna grupa badanych (17 osób) posiadających w 2019 roku dokument legalizujący pracę, powyższe wyniki pozwalają wysnuć wniosek, że praca bez ważnych dokumentów, jest raczej sytuacją przejściową. Podsumowując można stwierdzić, że wśród migrantów sytuacja z dokumentami uprawniającymi do pracy jest dynamiczna i status ich może zmieniać się dwukierunkowo – w stronę bardziej lub mniej stabilnych statusów prawnych. Należy jednak podkreślić, że trend jest w kierunku stabilizacji sytuacji na rynku pracy – 72.1% badanych utrzymało swój status lub zamieniło posiadany dokument na dający uprawnienia do dłuższej pracy w Polsce.

Tabela 3.16. Migranci według posiadanych dokumentów uprawniających do pracy na terenie Polski w latach 2019 i 2020 – macierz przepływów (dane w %)

2020

2019		Pracaw Polsce bez ograniczeń	Zezwolenie na pracę	Oświadczenie	Brak dokumentów	Inna sytuacja	Ogółem
	Praca w Polsce bez ograniczeń	42 56,0% 56,0%	21 28,0% 20,0%	6 8,0% 14,6%	3 4,0% 13,6%	3 4,0% 37,5%	75 100,0% 29,9%
	Zezwolenie na pracę	19 21,8% 25,3%	44 50,6% 41,9%	13 14,9% 31,7%	9 10,3% 40,9%	2 2,3% 25,0%	87 100,0% 34,7%
	Oświadczenie	8 13,3% 10,7%	27 45,0% 25,7%	18 30,0% 43,9%	5 8,3% 22,7%	2 3,3% 25,0%	60 100,0% 23,9%
	Brak dokumentów	0 0,0% 0,0%	11 52,4% 10,5%	4 19,0% 9,8%	5 23,8% 22,7%	1 4,8% 12,5%	21 100,0% 8,4%
	Inna sytuacja	6 75,0% 8,0%	2 25,0% 1,9%	0 0,0% 0,0%	0 0,0% 0,0%	0 0,0% 0,0%	8 100,0% 3,2%
	Ogółem	75 29,9% 100,0%	105 41,8% 100,0%	41 16,3% 100,0%	22 8,8% 100,0%	8 3,2% 100,0%	251 100,0% 100,0%

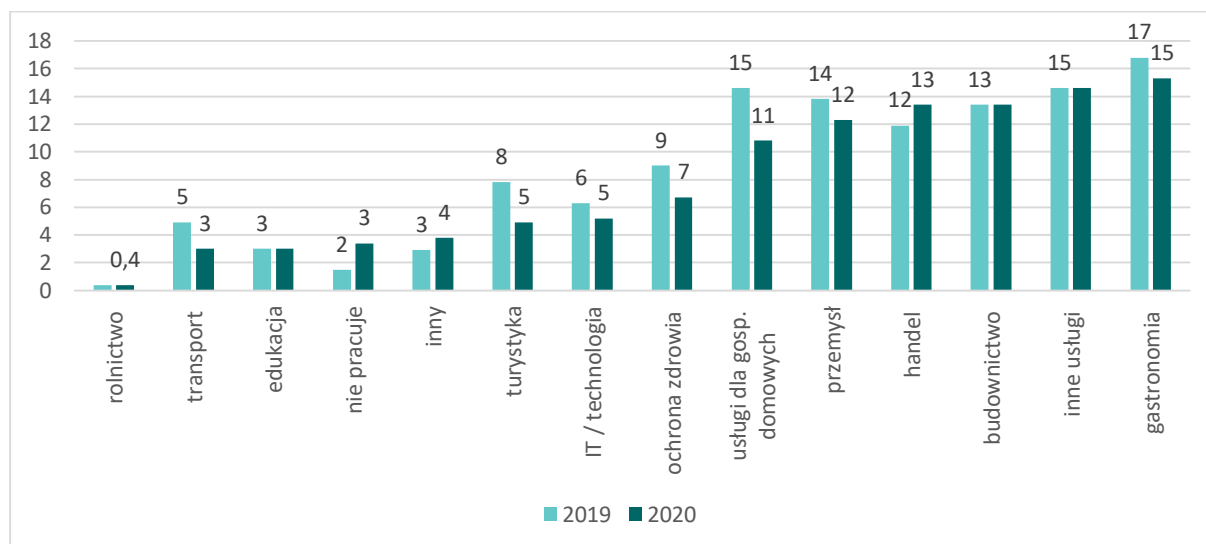
Uwagi: Liczone dla % odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Rysunek 3.2 pokazuje duże zróżnicowanie sektorowe zatrudnienia migrantów ukraińskich w roku 2020. Udziały sześciu najliczniej reprezentowanych kategorii wynoszą po kilkanaście procent. Najczęściej wskazywano gastronomię (15.3%), usługi (14.6%), budownictwo (13.4%), handel (13.4%), produkcję (12.3%) i usługi dla gospodarstw domowych (10.8%). W porównaniu z 2019 rokiem mniej badanych wskazywało na pracę w więcej niż jednym sektorze, co może wskazywać na utratę lub rezygnację z części źródeł dochodu, bądź ograniczenie przez pracodawców działalności do jednego sektora na skutek pandemii. Pomijając ten fakt, badana grupa okazała się bardzo stabilna pod względem sektorowej struktury zatrudnienia – w 2020 roku nie zanotowano znaczących zmian w stosunku do wyników badania z roku 2019. Na poziomie ogólnym widoczny jest jedynie niewielki spadek zatrudnienia w sektorze usług dla gospodarstw domowych (z 15.0% do 11.2%) oraz hotelarstwie i

turystyce (z 7.9% do 5.0%). Pomimo iż wydawałoby się, że w pandemii wzrosło zapotrzebowanie na pracowników sektora opieki zdrowotnej i w tym przypadku odnotowano spadek zatrudnienia migrantów z 9.0% do 6.7%. Jak wynika z raportu Grant Thornton (2020), w pandemii wzrosło zapotrzebowanie na pracowników w zawodzie pielęgniarzek i lekarzy, natomiast spadła liczba ogłoszeń poszukujących osób na stanowiska salowych, na których często znajdowali zatrudnienie migranci.

Rysunek 3.2. Migranci w Warszawie według sektora zatrudnienia w latach 2019 i 2020 (dane w %)

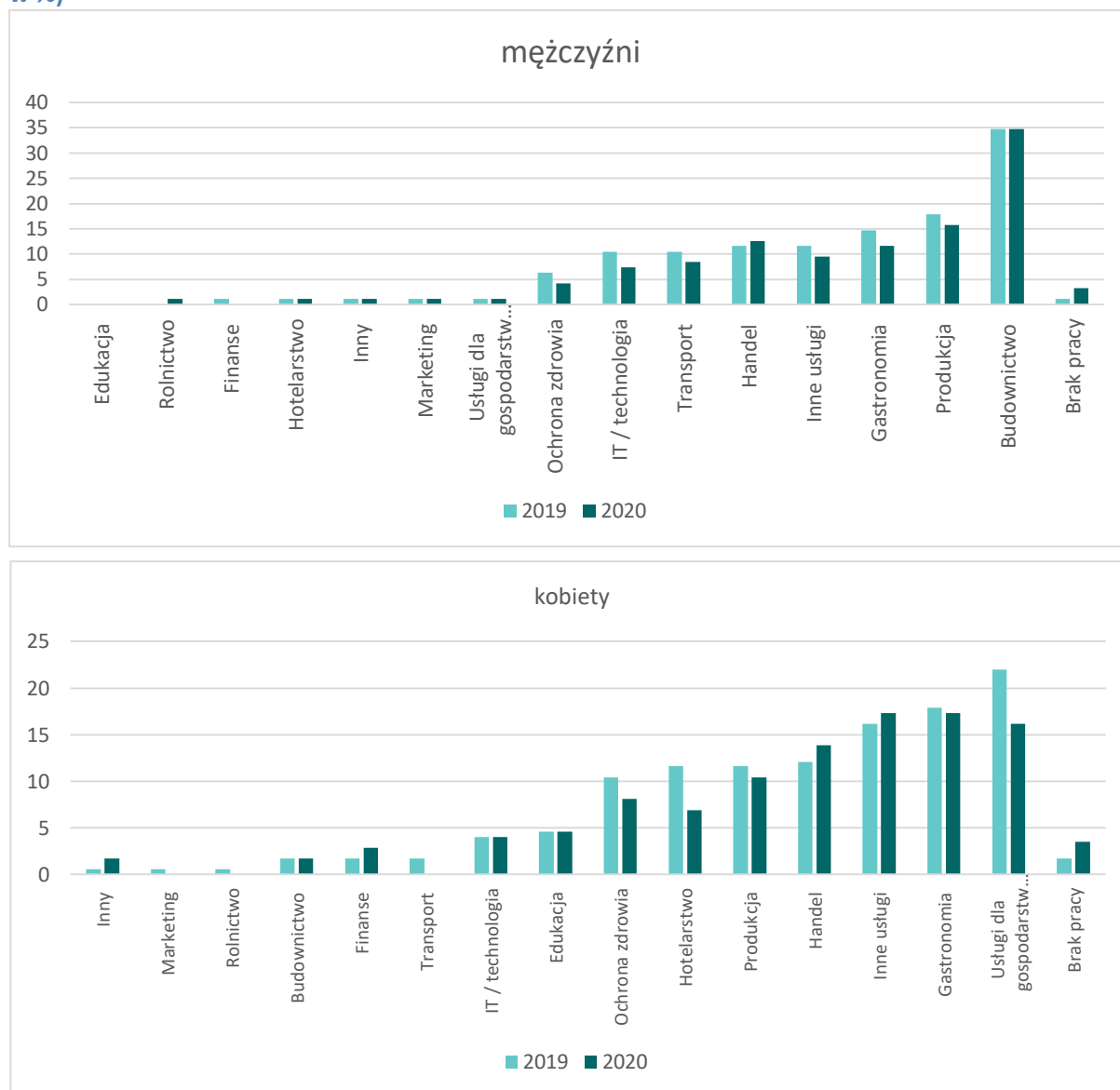
Uwagi: W 2020 roku dla osób, które zadeklarowały, że od czasu poprzedniego badania nie zmieniły pracodawcy i stanowiska, użyto danych z 2019 roku. Możliwa była więcej niż jedna odpowiedź stąd odsetki nie sumują się do 100.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Porównując strukturę sektorową według płci można mówić o istnieniu feminizacji i maskulinizacji poszczególnych sektorów na rynku pracy cudzoziemców (Rysunek 3.3). Mężczyźni zdominowali sektor budowlany (91.7% wszystkich pracowników tego sektora) i transportowy (100%). Byli oni natomiast właściwie nieobecni w sektorze usług dla gospodarstw domowych, hotelarstwie i edukacji. Ponad jedna trzecia mężczyzn pracowała w budownictwie i usługach remontowych (34.7%). Udziały kolejnych trzech sektorów były natomiast dwa lub trzy razy niższe niż udział budownictwa: produkcja (15.8%), handel (12.6%) i gastronomia (11.6%). Wśród kobiet nie zaobserwowano jednego tak dominującego sektora jak budownictwo w przypadku mężczyzn. Największy udział miały sektory innych usług (17.3%), usług dla gospodarstw domowych (16.2%) i produkcja, gdzie pracowała co dziesiąta kobieta. Sektorem o najbardziej wyrównanych udziałach płci była produkcja, gdzie 45.5% zatrudnionych stanowili mężczyźni a 54.5% kobiety.

Największe spadki na poziomie ogólnym (Rysunek 3.2) dotyczyły silnie sfeminizowanych sektorów, w związku z czym obserwowane spadki udziałów wśród kobiet były bardziej znaczące – o 5.9 punktów procentowych w przypadku usług dla gospodarstw domowych i o 4.5 punkty procentowe w hotelarstwie. Z kolei w gastronomii, pomimo iż na poziomie ogólnym spadek nie był tak widoczny (z 16.8% do 15.3%), to w podziale na płeć widać, że dotyczył on głównie mężczyzn (3.1 wobec 0.6 punktów procentowych wśród kobiet). Porównywalny spadek zatrudnienia (o 3.1 punkty procentowe) miał miejsce wśród mężczyzn zatrudnionych w branży IT przy braku zmiany u kobiet.

Rysunek 3.3. Migranci w Warszawie według sektora zatrudnienia i płci w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Uwagi: W 2020 roku dla osób, które zadeklarowały, że od czasu poprzedniego badania nie zmieniły pracodawcy i stanowiska, użyto danych z 2019 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Patrząc na rodzaj wykonywanej pracy w roku 2020, najwięcej migrantów wykonywało prace proste 45.8% (Tabela 3.17). Zawody robotników wykwalifikowanych wykonywało 18.8% migrantów, a pracownicy usług i sprzedawcy stanowili 14.4% badanych. Najmniej osób pracowało na stanowiskach specjalistycznych i kierowniczych, które miały takie same udziały (po 4.8%). W porównaniu z 2019 rokiem w badanej grupie nie zaobserwowano dużych różnic w strukturze pozycji zawodowej. Nieznacznie wzrósł udział robotników wykwalifikowanych (z 15.9 do 18.18%) i średniego personelu (z 5.9 do 8.9%). Spadł też udział osób pracujących na wyższych stanowiskach menadżerskich z 1.1% do 0.7%. Ponieważ równocześnie nieznacznie zwiększyła się grupa osób pracujących jako kierownicy niższego szczebla (z 3.7% do 4.1%), to udział wszystkich osób pracujących jako menadżerowie nie zmienił się w stosunku do roku 2019 i wyniósł 4.8%.

Tabela 3.17. Migranci w Warszawie według aktualnej pozycji zawodowej w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Kategoria	2020	2019
Prace proste	45.8	46.1
Robotnik wykwalifikowany	18.8	15.9
Pracownik usług / sprzedawca	14.4	14.8
Pracownik biurowy / technik	8.9	5.9
Specjalista (np. prawnik, lekarz)	4.8	5.5
Menedżer niskiego/średniego szczebla	4.1	3.7
Menedżer wysokiego szczebla	0.7	1.1
Inny	0	1.1
Brak danych	2.6	5.9
<i>Ogółem (N)</i>	<i>271</i>	<i>271</i>

Uwagi: w 2019 roku respondenci sami wskazywali pasującą kategorię, w 2020 zakodowano na podstawie opisu wykonywanych czynności. W 2020 dla osób, które zadeklarowały, że od czasu poprzedniego badania nie zmieniły pracodawcy i stanowiska, użyto danych z 2019 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Patrząc na subiektywną ocenę zgodności wykonywanej pracy z kwalifikacjami (Tabela 3.18) mniejszość badanych (40.5%) uważała wykonywane czynności za *zgodne* z posiadanymi umiejętnościami. Widać, że w roku 2020 migranci najczęściej oceniali, iż posiadają wyższe kwalifikacje niż wymagane w aktualnie wykonywanej przez nich w Polsce pracy (36.5%). Dodatkowo 16.2% aktualnie wykonywaną pracę oceniło jako *raczej poniżej* posiadanych kwalifikacji. Odpowiedzi udzielone przez grupę panelową były bardzo podobne do uzyskanych w 2019 roku nieznacznie różniąc się w dwóch kategoriach. Zmalał udział osób, które oceniały swoją pracę jako *raczej poniżej* posiadanych kwalifikacji (z 18.1% do 16.2%), a wzrósł udział osób zdecydowanie przekonanych, że wykonują pracę odpowiadającą swoim kwalifikacjom (z 14.4% do 17.3%). Tym samym możemy na pewno stwierdzić, że dopasowanie kwalifikacji migrantów którzy pozostali w Warszawie nie uległo zmniejszeniu.

Tabela 3.18. Migranci w Warszawie według deklaracji o zgodności aktualnej pracy z posiadanymi kwalifikacjami zawodowymi w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Kategoria	2020	2019
Praca zdecydowanie niezgodna	36.5	36.2
Praca raczej niezgodna	16.2	18.1
Praca raczej zgodna	23.2	23.2
Praca zdecydowanie zgodna	17.3	14.4
Trudno powiedzieć	3.0	2.2
Brak danych	3.7	5.9
<i>Ogółem (N)</i>	<i>271</i>	<i>271</i>

Uwagi: W 2020 roku dla osób, które zadeklarowały, że od czasu poprzedniego badania nie zmieniły pracodawcy i stanowiska, użyto danych z 2019 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

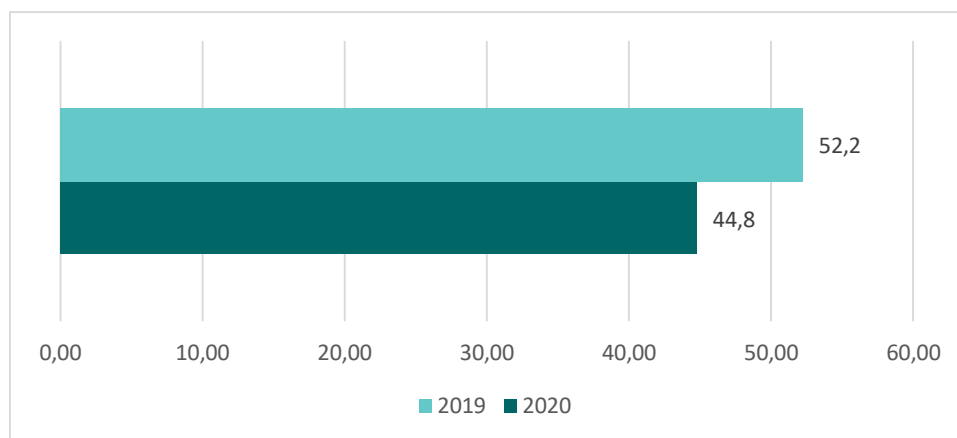
Dane o czasie pracy migrantów prezentuje Rysunek 3.4. W 2020 roku pracowali oni przeciętnie 44.8 godziny w tygodniu. Mediana czasu pracy wyniosła natomiast 40 godzin, co według prawa pracy⁷ jest równe liczbie godzin przy zatrudnieniu na pełen etat. Jest to wynik dużo niższy niż we wcześniejszych

⁷ Art. 129. § 1. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1320)

badaniach w aglomeracji warszawskiej. W porównaniu z 2019 rokiem średni czas pracy spadł o ponad 7 godzin tygodniowo (52.2 w 2019 vs. 44.8 w 2020). Zmniejszenie czasu pracy o więcej niż 3 godziny tygodniowo dotyczyło 20.1% migrantów. Tym samym migranci deklarowali obniżenie czasu pracy częściej niż Polacy. Według CBOS (Feliksiak 2020) w październiku 2020 z powodu epidemii w zmniejszonym wymiarze czasu pracowało 14% Polaków, którzy na początku marca 2020 pracowali zawodowo.

Z jednej strony zaobserwowane zmniejszenie średniego wymiaru czasu pracy migrantów mogło być skutkiem pandemii. Ograniczenia nakładane na różne gałęzie gospodarki mogły spowodować mniejsze zapotrzebowanie na pracowników i problemy migrantów ze znalezieniem pracy na podobnych warunkach jak wcześniej. Z drugiej strony osoby, które wcześniej, w celu maksymalizacji zarobków w czasie krótkich pobytów w Polsce, podejmowały się pracy w ponadnormatywnym wymiarze, mogły zmienić strategię zarządzania swoim czasem. Zatrzymane w Polsce przez pandemię i wobec niepewności, co do długości pobytu mogły skłaniać do bardziej zrównoważonego gospodarowania swoimi siłami, co mogło również zaowocować opisywanym wyżej (Rysunek 3.2) zmniejszeniem udziału osób pracujących w więcej niż jednym sektorze (rezygnacja z dodatkowego zatrudnienia). Bez bardziej pogłębionych badań trudno stwierdzić, czy obniżenie czasu pracy wynika tylko z wpływu pandemii, czy jest wyrazem długoterminowej tendencji do zmniejszania wymiaru czasu pracy przez bardziej osiadłych migrantów ukraińskich, obserwowanej już w poprzednim badaniu w Warszawie (Górny, Madej, Porwit 2020).

Rysunek 3.4. Migranci według przeciętnej deklarowanej liczba godzin pracy w tygodniu w latach 2019 i 2020 (przeciętna liczba godzin)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

3.5 Dochody i transfery środków finansowych z Polski

Obok dochodów, transfery pieniężne poza granice Polski to ważne wskaźniki sytuacji ekonomicznej migrantów i związanych z nią zmian pomiędzy 2019 i 2020 rokiem. Jeżeli chodzi o dochody uzyskiwane przez migrantów opisywane wartości odnoszą się do deklarowanych przez respondentów kwot netto bez uwzględnienia narzutów z tytułu podatków i ubezpieczeń, na które wpływ ma rodzaj podpisanej umowy. Tabela 3.19 prezentuje średnie zarobki netto badanych, które w 2020 roku wyniosły prawie

3030 zł. Wynagrodzenia migrantów były zatem niższe niż średnie zarobki pracowników w Warszawie, które w roku 2020 roku przekraczały 5 tysięcy zł na rękę⁸.

W porównaniu z wynikami z 2019 roku wynagrodzenie migrantów wzrosło o 89.80zł. Jest to trzy procentowy wzrost porównywalny ze wskaźnikiem inflacji między listopadem 2019 a listopadem 2020 roku, co świadczy o tym, że sytuacja ekonomiczna migrantów, którzy pozostali w Warszawie nie uległa pogorszeniu. Wraz ze wzrostem płac i zmniejszeniem średniego czasu pracy migrantów ukraińskich w Warszawie (Rysunek 3.4) zaobserwowano wzrost o 19.7% średniej stawki godzinowej z 14.63zł do 17.51zł.

Tabela 3.19. Migranci w Warszawie według miesięcznych zarobków netto w latach 2019 i 2020 – podstawowe statystyki opisowe

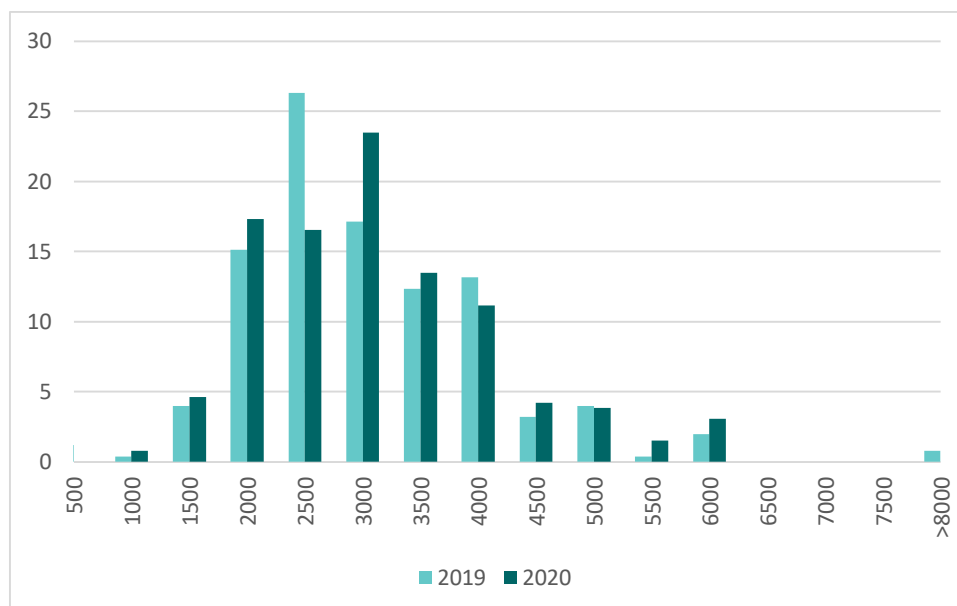
Kategoria	Warszawa 2020		Warszawa 2019	
	Zarobki netto	Stawka godzinowa	Zarobki netto	Stawka godzinowa
Średnia	3027.84	17.51	2938.04	14.63
Mediana	3000.00	16.25	2700.00	13.34
Odchylenie standardowe	1072.83	6.84	1112.71	5.43
Ogółem (N)	260	257	251	243

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Rozkład zarobków migrantów pokazuje Rysunek 3.5. Widać, że w 2020 roku rozkład zarobków był bardziej symetryczny i mniej skoncentrowany wokół wartości średniej niż w 2019 roku. Dodatkowo maksimum rozkładu przesunęło się w kierunku wyższych wartości z 2000-2500zł do 2500-3000zł. O ile w 2019 roku można było mówić o mniejszym lokalnym maksimum dla wynagrodzeń 3500-4000zł, to w 2020 roku wystąpiło ono dla odmiany dla wartości niższych: 1500-2000zł. W 2020 roku nie wystąpiły też ekstremalnie wysokie zarobki powyżej 8000zł. Analiza różnic wynagrodzeń poszczególnych migrantów wykazała, że połowa z nich (50.8%) zanotowała spadek wynagrodzeń, ponad jedna trzecia wzrost (36.8%), a tylko u 12.4% wysokość zarobków pozostała na tym samym poziomie pomiędzy latami 2019 i 2020.

⁸ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Rysunek 3.5. Rozkład miesięcznych zarobków netto migrantów w latach 2019 i 2020 (dane w %)

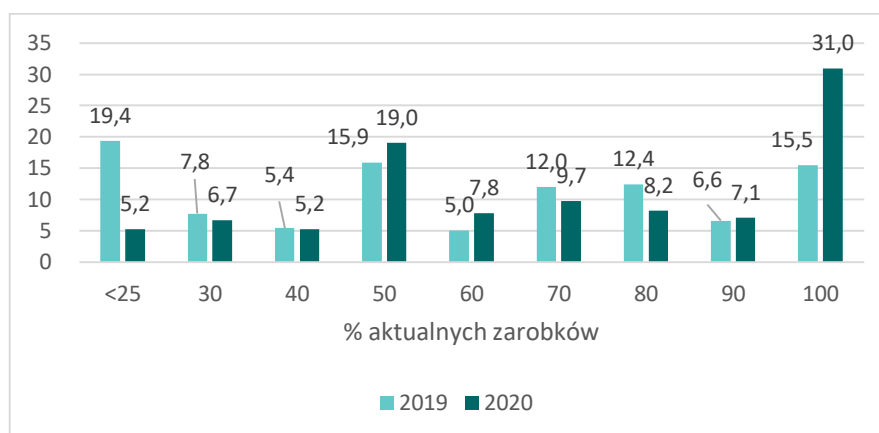
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Większość zarobków, bo średnio 70.6%, migranci przeznaczali w roku 2020 na bieżące wydatki w Polsce.

Rysunek 3.6 bardziej szczegółowo prezentuje jaką część zarobków (oś X) migranci wykorzystują na bieżące wydatki w Polsce. W 2020 roku badani dzielili się na trzy w miarę równe grupy - 36.2% migrantów wydawała na bieżące wydatki do połowy swoich zarobków, w przypadku 32.8% badanych było to między 60.0% a 99.0% wydatków, a 31.0% migrantów wydawała na bieżące wydatki w Polsce wszystko, co zarobiła.

Ze względu na nieco inne sformułowanie pytania w sondażu z 2019 roku, trudno przeprowadzić bezpośrednie porównania w czasie. We wcześniejszym badaniu poproszono badanych o wskazanie jaką część zarobków wydają w Polsce a jaką w innych krajach bądź na inne cele jak oszczędności i inwestycje. Mając to w pamięci można stwierdzić, że w grupie panelowej między 2019 a 2020 rokiem przeciętny udział wydatków bieżących w Polsce wzrósł z 59.0% do 70.6%. Wśród badanych dwukrotnie wzrósł udział osób, które na wydatki w Polsce wydawały całe zwoje zarobki (z 15.5% do 31.0%), a prawie czterokrotnie zmalał udział osób, które na wydatki w Polsce wydawały mniej niż 25% swoich zarobków (z 19.4% do 5.2%). Tym samym zmalał też udział osób wydających w Polsce mniej niż połowę dochodów (z 48.4% do 36.2%). Dane z badania nie dają informacji o przyczynach tego stanu rzeczy. Czy większe wykorzystanie zarobków w Polsce wynika z trudnej sytuacji ekonomicznej i wysokich kosztów życia w Polsce? Czy też część migrantów nie posiada na Ukrainie gospodarstwa domowego, które mogliby wspierać? Czy też ulokowali większości swoich interesów życiowych w Polsce (do wydatków bieżących zaliczono też wypoczynek)?

Rysunek 3.6. Migranci w Warszawie według stopnia wykorzystania aktualnych zarobków na bieżące wydatki na życie w Polsce w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CATI Warszawa 2020.

Z powyższego omówienia wynika, że 69.0% migrantów miało wolne środki na oszczędności lub transfery w roku 2020. W przeciwieństwie do oszczędności zagadnienia związane transferami środków pieniężnych poza granice Polski stanowiły istotną częścią badania panelowego. Deklaracje migrantów co do przekazywania pieniędzy za granicę w ciągu roku przed badaniem pokazuje Tabela 3.20. Niewiele ponad połowa (53.1%) badanych zadeklarowała w roku 2020, że w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie przekazywała pieniądze. Tym samym badana grupa wykazywała mniejszą skłonność do transferów niż w czasie poprzedniego badania, kiedy działanie takie deklarowało 60.5% osób. W czasach niepewności w gospodarce i wiążącym się z nią niewielkim wzrostem średnich zarobków (Tabela 3.19), skróceniu czasu pracy (Rysunek 3.4) spadek możliwości transferowania pieniędzy jest zgodny z oczekiwaniami.

Siedmiu na dziesięciu badanych (72.0% ogółu) nie zmieniło swoich zachowań pomiędzy latami 2019 i 2020 (Tabela 3.21). Wśród pozostałych ponad połowa (63.2% - 17,7% ogółu) zaprzestała transferów, a niewielka część migrantów (10.3% ogółu) zaczęła przekazywać pieniądze, mimo iż nie robiła tego wcześniej. Spośród migrantów, którzy transferowali pieniądze w 2019 roku 70.7% robiło to nadal w roku 2020. W grupie osób, które nie przekazywały wcześniej pieniędzy 73.8% nie zrobiło tego także w kolejnym roku.

Tabela 3.20. Migranci w Warszawie według deklaracji przekazywania zarobionych pieniędzy za granicę w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Kategoria	2020	2019
Tak	53.1	60.5
Nie	46.9	39.5
Ogółem (N)	271	271

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Tabela 3.21. Migranci według deklaracji nt. przekazywania zarobionych pieniędzy za granicę w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w 2019 i 2020 roku – macierz przepływów

		2020		
2019	tak	tak	nie	ogółem
		116	48	164
		70,7%	29,3%	100,0%
	nie	80,6%	37,8%	60,5%
		28	79	107
		26,2%	73,8%	100,0%
		19,4%	62,2%	39,5%
	ogółem	144	127	271
		53,1%	46,9%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

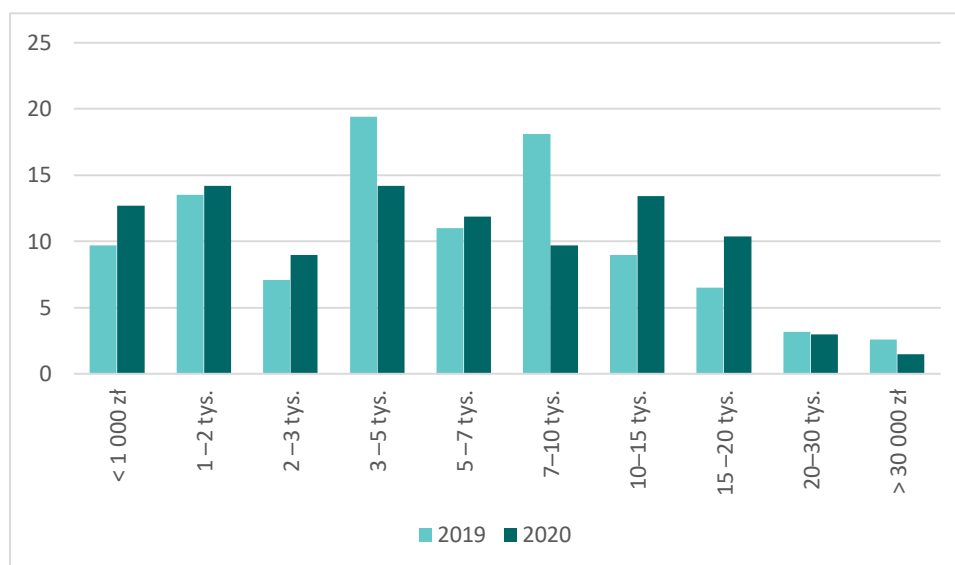
Wraz ze spadkiem udziału osób transferujących pieniądze w czasie roku przed badaniem, spadła również średnia suma przekazów (Tabela 3.22). W 2020 roku migranci mieszkający w aglomeracji warszawskiej przetransferowali średnio 7608.21zł, czyli o 131.75zł mniej niż rok wcześniej. Mimo niewielkiego wzrostu zarobków (Tabela 3.19, Tabela 3.22) wydaje się, że migranci zachowują nadwyżki środków na niepewne czasy, lub korzystają z nich na bieżąco (Tabela 3.14). Rozkład łącznej wartości przekazów w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie przedstawia Rysunek 3.7. W 2020 rozkład był bardzo spłaszczony, wartości przekazów rozkładały się równomiernie. Natomiast w 2019 roku widoczne były dwa maksima – dla wartości bliskich średniej (7-10 tys.) i drugie dla przedziału 3-5 tys. złotych. W 2020 roku o 8.3 punktów procentowych częściej pojawiały się wartości wysokie (od 10 tys. do 20 tys. zł), jak i bardzo niskie - o 3.0 punkty procentowe było więcej przekazów o wartości niższej niż 1000.00 zł. Przekazy ekstremalnie wysokie – powyżej 30 tys. złotych pojawiały się nielicznie w obu badaniach, nieco rzadziej w 2020 roku (1.5% wobec 2.2% w 2019), jednak ze względu na niską liczebność nie należy wyciągać z tego faktu daleko idących wniosków.

Tabela 3.22. Migranci w Warszawie według kwoty przetransferowanej w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w latach 2019 i 2020 – podstawowe statystyki opisowe

Kategoria	2020	2019
Średnia	7608.21	7739.96
Mediana	5000.00	5670.00
Odchylenie standardowe	8127.13	7902.23
Ogółem (N)	134	155

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Rysunek 3.7. Migranci w Warszawie według sumy transferów w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Liczbę wykonanych przekazów w 2020 roku pokazuje Rysunek 3.8. Najliczniejszą grupę stanowili migranci przekazujący pieniądze średnio raz w miesiącu lub częściej, łącznie 20.6%. Jednak kolejnymi co do liczebności grupami byli migranci, którzy przekazali pieniądze tylko raz w ciągu roku poprzedzającego badanie (14.2%) i migranci, którzy przekazali pieniądze trzy razy w ciągu roku przed badaniem – również 14.2%. Połowa badanych (50.3%) przekazywała pieniądze za granice Polski nie częściej niż raz na kwartał.

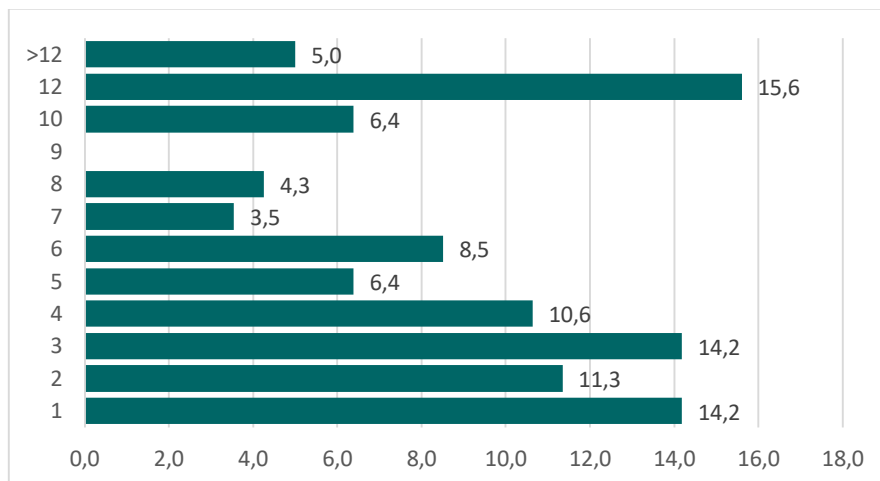
Porównanie częstotliwości przekazów wykonywanych przez badaną grupę w 2019 i 2020 roku utrudnia odmienne sformułowanie pytania. W 2019 roku respondenci mogli wybrać jedną z wyszczególnionych kategorii odnoszących się do częstotliwości przekazów (por. Tabela 3.23), natomiast w 2020 roku wskazywali liczbę przekazów w ciągu 12 miesięcy przed badaniem (Rysunek 3.8). W tej sytuacji w celu analizy przekodowano wskazania z 2020 roku na kategorie z 2019 roku⁹. W roku 2020 najliczniej reprezentowana była grupa przekazujących pieniądze co 4-6 miesięcy (36.2%). Porównywalne grupy stanowiły osoby przesyłające pieniądze przynajmniej raz na kwartał (22.7%) i raz w miesiącu (22.0%). Najmniej liczne były grupy przesyłające pieniądze bardzo rzadko (14.2%) i bardzo często – częściej niż raz w miesiącu (5.0%).

W porównaniu z 2019 rokiem o 11.5 punktów procentowych spadł udział osób przesyłających pieniądze raz w miesiącu. Natomiast o 14.5 punkty procentowe zwiększyła się grupa osób przesyłających pieniądze co 4-6 miesięcy oraz o 4.6 punktów procentowych wzrósł udział osób dokonujących transfery co 7-12 miesięcy. Nieznaczny wzrost udziału (z 3.8% do 5.0%) grupy osób, przekazujących pieniądze częściej niż raz w miesiącu, mógł mieć związek z upowszechnieniem nowoczesnych form przekazów. Z powyższego porównania wyników wynika, że w badanej grupie

⁹ Przy czym 1 transfer w ciągu 12 miesięcy odpowiadał kategorii „co 7-12 miesięcy”, od 2 do 4 transferów – „co 4-6 miesięcy”, od 5 do 8 transferów – „co 2-3 miesiące”, 10-12 transferów – „raz w miesiącu”, powyżej 12 transferów „częściej niż raz w miesiącu”

osoby, które dokonały przekazu w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie, robiły to rzadziej niż w 2019 roku.

Rysunek 3.8. Migranci w Warszawie według liczby transferów w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w roku 2020 (dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CATI Warszawa 2020.

Tabela 3.23. Migranci w Warszawie według częstotliwości transferów w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Kategoria	Warszawa 2020	Warszawa 2019
Częściej niż raz w miesiącu	5.0	3.8
Raz w miesiącu	22.0	32.5
Co 2-3 miesiące	22.7	25.5
Co 4-6 miesięcy	36.2	21.7
Co 7-12 miesięcy	14.2	9.6
Rzadziej niż raz w roku	N.D.	7.0
<i>Ogółem (N)</i>	<i>141</i>	<i>157</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

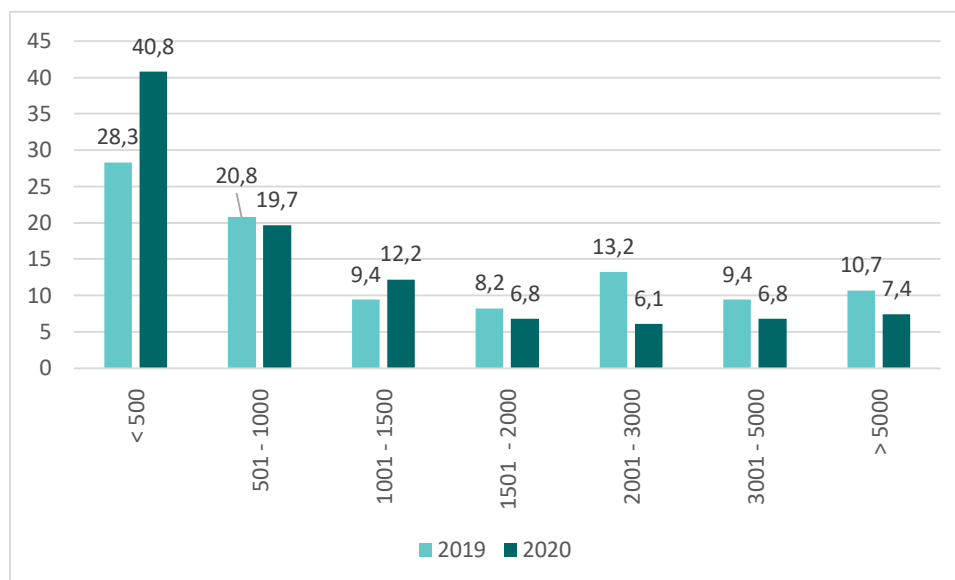
Wraz ze spadkiem częstotliwości i rocznej sumy przekazów spadła kwota pojedynczego (ostatniego) przekazu. Rysunek 3.9 ukazuje, że w 2020 roku najpopularniejsze było przekazanie jednorazowo kwoty poniżej 500.00 zł. Wraz ze wzrostem kwoty przekazu, spada natomiast udział grupy, która takiego przekazu dokonała. Transfer w przedziale 500.00-1000.00 złotych wykonało 19.7% badanych, a 1000.00-1500.00 złotych o 7.7 punktów procentowych mniej (12.2%). Na kolejne przedziały wskazały porównywalne grupy między 6.1% a 7.4% badanych.

W porównaniu z 2019 rokiem widać wzrost udziału przekazów o najniższej wartości – do 500.00zł¹⁰. Ich udział wzrósł z 28.3% w 2019 roku do 40.8% w 2020 roku. Udział kwot przekazów z przedziału 500.00-1000.00zł utrzymał się na podobnym poziomie (20.8% w 2020 r. vs. 19.7% w 2019r.) Nieznacznie wzrósł również udział jednorazowych przekazów w wysokości 1000.00-1500.00zł (z 9.4%

¹⁰ W 2020 roku badani mogli wybrać tylko jeden z podanych przedziałów opisujących kwotę przekazu. Natomiast w 2019 roku odpowiedzi o wysokość ostatniego transferu zbierane były w dwojaki sposób, tak by maksymalizować skalę uzyskanych informacji. W pierwszym kroku pytano o dokładną kwotę, a dopiero gdy zdobycie takiej informacji nie było możliwe, proszono respondenta, by próbował określić przedział wartości. Prezentowane dane stanowią kalkulację uwzględniającą te dwa źródła informacji (przy czym podane dokładne kwoty przyporządkowano do odpowiednich przedziałów).

do 12.2%). Natomiast w każdym wyższym przedziale kwot zanotowano spadki od 1.4 do 7.1 punktów procentowych.

Rysunek 3.9. Migranci w Warszawie według kwoty ostatniego przekazu w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Ostatni przed momentem badania przekaz wyniósł średnio 1579.93 zł i był o 591.33zł niższy niż w 2019 roku (Tabela 3.24). Był to wynik podobny do uzyskanego w 2020 roku we Wrocławiu (Górny, Madej i Porwit 2021), gdzie ostatni przekaz przed badaniem był również niższy niż we wcześniejszym badaniu migrantów ukraińskich w roku 2018 oraz wyniósł średnio 1534.57zł. Jednak w przeciwieństwie do sytuacji zaobserwowanej w aglomeracji wrocławskiej, w 2020 roku w Warszawie spadkowi kwoty pojedynczych przekazów towarzyszył również spadek ich częstotliwości i spadek sumy rocznej transferów.

Tabela 3.24. Migranci w Warszawie według kwoty ostatniego przekazu w latach 2019 i 2020 – podstawowe statystyki opisowe

Kategoria	2020	2019
Średnia	1579.93	2171.26
Mediana	750.00	1134.00
Odchylenie standardowe	2253.04	2837.33
Ogółem (N)	147	159

Uwagi: dla danych przedziałowych z 2019 i 2020 ro. do obliczeń użyto wartości równej środkowi przedziału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

W 2020 roku połowa migrantów (49.4%) ostatni przekaz wykonała za pomocą przelewu lokalnego przez internet (np. TransferGo). Inne formy transferów były zdecydowanie mniej popularne (Tabela 3.25). Mimo trudności z podróżami w czasie pandemii 17.3% migrantów przewiozło pieniądze osobiście, 12.8% migrantów wykonało przelew bankowy, a 9.6% skorzystało z usług specjalistycznych firm typu Western Union. Podobnej wielkości grupa poprosiła o pomoc rodzinę lub znajomych (9.0%). Najrzadziej korzystano z usług nieformalnych pośredników.

Porównania wyników z roku 2020 z wcześniejszym badaniem są o tyle utrudnione, że o ile w 2019 roku pytano o najczęściej wykorzystywane sposoby, to w 2020 roku zapytano o formę ostatniego przekazu. Na przestrzeni szesnastu miesięcy dzielących badania zanotowano znaczące zmiany w preferowanych sposobach przesyłania pieniędzy. Transfery przez internet, które w 2020 roku przejęły blisko połowę udziałów (49.4%), były w ogóle nieobecne w 2019 roku. Wszystkie inne kategorie zanotowały spadki. Największy spadek (o 25.4 punkty procentowe) zanotowały przekazy osobiste, które jeszcze w 2019 były najpopularniejszą formą wśród migrantów ukraińskich przyjeżdżających do Warszawy (z 42.7% do 17.3%). Przekazy przez specjalistyczną firmę były wybierane o 13.6 punkty procentowe rzadziej, a transfery z rachunku bankowego o 5.5. punkty procentowe. Najmniej, bo 2.0 punkty procentowe straciły przekazy przez znajomych. Wszystkie wymienione formy przekazów straciły w roku 2020 na znaczeniu kosztem przelewów lokalnych przez Internet. Jest to trend zaobserwowany również w innych lokalizacjach. We Wrocławiu w 2020 roku udział, nieobecnych w roku 2018 transferów lokalnych był nawet wyższy - 60.9% (Górny, Madej i Porwit 2021).

Tabela 3.25. Migranci w Warszawie według wykorzystywanego sposobu transferu w latach 2019 i 2020 (dane w %)

Kategoria	Warszawa 2020	Warszawa 2019
Osobiście	17.3	42.7
Przyjaciele / krewni	9.0	11.0
Transfer z rachunku bankowego	12.8	18.3
Specjalistyczna firma	9.6	23.2
Przelew lokalny przez internet	49.4	-
Nieformalni pośrednicy	1.3	3.0
Inaczej	0.6	1.8
<i>Ogółem (N)</i>	<i>156</i>	<i>164</i>

Uwagi: W 2020r pytano o sposób przy ostatnim przekazie, w 2019r o najczęściej wykorzystywany sposób.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RDS Warszawa 2019 i CATI Warszawa 2020.

Mając na uwadze znaczną popularność transferów osobistych w 2019 można by przypuszczać, że zmiany sposobów przekazów zostały wymuszone pandemicznymi ograniczeniami w przekraczaniu granic. Jak ukazuje Tabela 3.26 większość (86.8%) respondentów wskazała, że podczas pandemii używała tych samych sposobów przekazywania pieniędzy co wcześniej. Dziesięć razy mniej respondentów, bo 9.0% zmieniło transfery osobiste na transfery za pośrednictwem instytucji finansowych lub internetu. Jedynie 2.8% badanych wskazało, że wykorzystywane przez nich dotychczas sposoby przestały działać po wybuchu pandemii w Polsce. Z powyższego wynika, że mimo iż transfery lokalne są nowym sposobem przesyłania pieniędzy na polskim rynku finansowym i obsługują znaczną część transferów, to swej popularności nie zawdzięczają pandemii.

Tabela 3.26. Wpływ pandemii COVID-19 na sposób przesyłania pieniędzy w roku 2020 (dane w %)

Sposób transferu	2020
Ten sam co zwykle - bez problemów	85.4
Ten sam co zwykle - większe ryzyko lub koszty	1.4
Zamiana transferów osobistych na inne	9.0
Inna sytuacja	0.7
Dotychczasowe sposoby nie działały po 12.03	2.8
Brak potrzeby transferów po 12.03.2020	0.7
<i>Ogółem (N)</i>	<i>144</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CATI Warszawa 2020.

3.6 Podsumowanie

Okres pomiędzy opisywanymi badaniami w latach 2019 i 2020 obejmuje nie tylko czas pandemii. Pandemia odcisnęła jednak bez wątpienia piętno na wzorcach migracji badanych zmuszając ich do dłuższego pozostawania w Polsce, co zapewne wynika ze wzrostu kosztów cyrkulacji pomiędzy Polską i Ukrainą. Pandemia nie zatrzymała jednak zupełnie cyrkulacji, co widać w głównych powodach wyjazdów na Ukrainę związanych z bieżącymi sprawami, w tym załatwianiem odpowiednich dokumentów. Niemniej udział osób planujących cyrkulację w okresie 3 lat od momentu badania w roku 2020 był niższy niż rok wcześniej, zwiększyła się natomiast grupa zamierzająca zamieszkać w Polsce.

W ślad za zmieniającymi się planami migrantów, zaobserwowano wzrost stabilności sytuacji pobytowej i w zakresie dostępu do rynku pracy migrantów. Oczywiście otwartą pozostaje kwestia na ile była to przyczyna a na ile skutek decyzji o pozostaniu w Polsce w czasie pandemii w pewnej grupie migrantów. Sytuacja migrantów na rynku pracy nie uległa natomiast drastycznym zmianom pomiędzy latami 2019 i 2020 – około połowy badanych nie zmieniło pracodawcy i nawet stanowiska. Zmniejszył się natomiast tygodniowy wymiar czasu pracy. Miesięczne wynagrodzenie nie uległo natomiast zmianie, gdyż wzrosła godzinowa stawka pracy migrantów. Spadła przy tym nieco skłonność migrantów do przekazywania zarobionych pieniędzy za granicę. Wynika to bez wątpienia po części z tego, że badani spędzali więcej czasu w Polsce przeznaczając większą część swoich zarobków na bieżące wydatki właśnie w Polsce.

4 KOMENTARZ METODOLOGICZNY – WYZWANIA BADAŃ PANELOWYCH MIGRANTÓW CZASOWYCH

Otrzymane wyniki stanowią bez wątpienia wartościowy materiał pozwalający na określenie cech migrantów ukraińskich, którzy w czasie pandemii pozostawali w Polsce i posiadali doświadczenie migracyjne sięgające pobytu w Warszawie w roku 2019. Gdyby natomiast pominąć kontakty, w przypadku których ankierzy dotarli tylko do poczty głosowej lub numer telefonu nie odpowiadał (czyli w założeniu z dużym prawdopodobieństwem sytuacje, w których respondent przebywał poza Polską) to odsetek ten sięgnąłby prawie 55%. Opracowanie próby osób obecnych w Polsce z wykorzystaniem wag RDS z roku 2019 pozwala jednocześnie na rzetelne określenie selektywności migrantów przebywających w momencie badania w Polsce, co stanowi istotną wartość dodaną z perspektywy polityk publicznych i monitorowania sytuacji migracyjnej Polski.

Uzyskana próba nie powinna być natomiast traktowana jako reprezentująca populację migrantów w Warszawie w roku 2020. Choć pandemia bez wątpienia spowolniła, jeżeli prawie nie zatrzymała napływ nowych migrantów z Ukrainy do Polski, to pomiędzy momentem badania w roku 2019 do czasu wybuchu pandemii migracja bez wątpienia trwała. Dla przykładu według wyników badania z Wrocławia zrealizowanego w trzecim kwartale 2020 roku, udział migrantów ukraińskich, którzy przyjechali po raz pierwszy do Polski w roku 2020 wyniósł 9.0%, a w roku 2019 15.9% (Górny, Madej i Porwit 2021). Gdyby przyjąć, że połowa migrantów wrocławskich, którzy przyjechali po raz pierwszy w roku 2019 przybyła do Polski w drugiej połowie roku, to otrzymalibyśmy odsetek na poziomie około 8%. W takim ujęciu w przypadku Wrocławia udział migrantów, którzy przybyli w czasie odpowiadającym okresowi następującemu po badaniu w Warszawie w roku 2019, wyniósłby około 17%. Czyli frakcja migrantów z doświadczeniem migracyjnym sięgającym pierwszej połowy 2019 roku obejmowałaby około 80% migrantów. Można to potraktować ostrożnie jako pewien punkt odniesienia w analizach migracji do Warszawy, choć trzeba pamiętać o różnicach w specyfice migracji wrocławskiej i warszawskiej (Górny *et al.* 2019).

Warto jednak zastanowić się także nad możliwościami generalizacji wyników otrzymanych w opisywanym badaniu panelowym na populację migrantów, której to badanie dotyczyło: obywateli Ukrainy, którzy w roku 2019 przebywali w Warszawie. W tym względzie wyzwanie stanowią dwa wymiary selektywności migrantów opisywane w różnych miejscach tego raportu związane ze schematem opisywanego badania. Pierwszy z nich dotyczy tego, że zespół Fundacji posiadał kontakty tylko do tej części respondentów, którzy zgodzili się na udział w dalszych badaniach. Można przypuszczać, że była to grupa o względnie wysokim zaufaniu do zespołu badawczego, co często idzie w parze z bardziej stabilną sytuacją w kraju docelowym (choć nie powinniśmy pomijać chęci zarobku

w ramach udziału w badaniu wśród migrantów, którzy dopiero rozpoczęli migrację). Drugi wymiar dotyczy realizacji badania, czyli łatwiejszego dotarcia do respondentów obecnych w Polsce niż do tych przebywających za granicą. Na to nakłada się problem „wycierania się” panelu w czasie.

W związku z pewnymi ograniczeniami próby można rozważyć pewne korekty uzyskanej próby za pomocą wag korygujących rozkład wybranych zmiennych. Jeżeli przyjmiemy, że przeważone wagami RDS wyniki badania z roku 2019 stanowią dobre przybliżenie struktury populacji badanej – czyli migrantów ukraińskich obecnych w tamtym okresie w aglomeracji warszawskiej – to można wykorzystać otrzymane w ten sposób rozkłady wybranych cech jako punkt wyjścia do procedury ważenia. W takim podejściu rezygnujemy z wag RDS analizując dane z panelu z roku 2020, a korzystamy jedynie z wag korygujących rozkłady poszczególnych cech.

Zaproponowane podejście do korekty charakterystyk próby z roku 2020 nie stanowi typowego podejścia do ważenia w badaniach panelowych, gdzie kluczową składową procedury ważenia jest analiza cech osób, które opuściły panel. Jednak w przypadku omawianego badania taka analiza napotyka na szereg wyzwań. Pierwszą trudność stanowiłoby określenie populacji wyjściowej, gdyż badanie było realizowane tylko wśród osób, które zgodziły się na udział w badaniu, a nie na całej próbie z roku 2019. Drugą trudność stanowi fakt ograniczeń w dotarciu do respondentów przebywających poza Polską. Brak ich udziału w badaniu panelowym z roku 2020 nie musi oznaczać definitywnego „wypadnięcia” z panelu. Nie jest wykluczone, że przy kolejnych falach badań, zwłaszcza jeżeli osoby te będą w tym czasie obecne w Polsce, włączą się one znowu w badania. Ta specyfika badań panelowych migracji, zwłaszcza mobilności czasowej, wymaga specyficznego podejścia do korekty wyników panelowych. Temat ten bez wątpienia zasługuje na dalsze analizy metodologiczne uwzględniające szerzej problematykę dotarcia do migrantów przemieszczających się pomiędzy krajami.

BIBLIOGRAFIA

- Dustmann, Christian, i Yoram Weiss. 2007. „Return Migration: Theory and Empirical Evidence from the UK”. doi: 10.1111/j.1467-8543.2007.00613.x.
- Feliksiak, Michał. 2020. *Sytuacja zawodowa Polaków w trakcie epidemii koronawirusa. Komunikat z badań*. nr 126/2020. CBOS.
- Górny, Agata. 2017. „All Circular but Different: Variation in Patterns of Ukraine-to-Poland Migration”. *Population, Space and Place* 23(8):e2074. doi: 10.1002/psp.2074.
- Górny, Agata, Paweł Kaczmarczyk, Kamila Fiałkowska, Maria Piechowska, i Monika Szulecka. 2016 (materiał niepublikowany). *Imigranci z Ukrainy. Raport z badań*. Warszawa: Fundacja Ośrodek Badań nad Migracjami.
- Górny Agata, Paweł Kaczmarczyk, Monika Szulecka, Maciej Bitner, Marek Okólski, Urszula Siedlecka, i Aneta Stefańczyk. 2018. *Imigranci w Polsce w kontekście uproszczonej procedury zatrudniania cudzoziemców*. Warszawa: WiseEuropa.
- Górny, Agata, Paweł Kaczmarczyk, i Monika Szulecka. 2017 (materiał niepublikowany). *Imigranci z Ukrainy w Polsce poza aglomeracją warszawską. Przypadek sektora rolnego i aglomeracji lubelskiej. Raport z badania*. Warszawa: Fundacja Ośrodek Badań nad Migracjami.
- Górny, Agata, Katarzyna Kołodziejczyk, Karolina Madej, i Paweł Kaczmarczyk. 2019. *Nowe obszary docelowe w migracji z Ukrainy do Polski. Przypadek Bydgoszczy i Wrocławia na tle innych miast. CMR Working papers*. 118(176). Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego.
- Górny, Agata, Karolina Madej, i Katarzyna Porwit. 2020. *Ewolucja czy rewolucja? Imigracja z Ukrainy do aglomeracji warszawskiej z perspektywy lat 2015-2019. CMR Working papers*. 123(181). Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego.
- Górny, Agata, Karolina Madej, i Katarzyna Porwit. 2021. *Imigranci z Ukrainy w Polsce w aglomeracji wrocławskiej w czasie pandemii COVID-19*. Warszawa: Fundacja Ośrodek Badań nad Migracjami.
- Górny, Agata, i Joanna Napierała. 2016. „Comparing the effectiveness of respondent-driven sampling and quota sampling in migration research”. *International Journal of Social Research Methodology* 19(6):645–61.
- Górny, Agata, i Przemysław Śleszyński. 2019. „Exploring the Spatial Concentration of Foreign Employment in Poland under the Simplified Procedure”. *Geographia Polonica* 92(3): 331-345.
- Grant Thornton. 2020. *Rynek pracy w czasie COVID-19. Edycja IX*.

- GUS. 2021a. „Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach 2000-2021 (styczeń 2021)”. *stat.gov.pl*. Pobrano 1 czerwiec 2021 (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/koniunktura/koniunktura/koniunktura-w-przetworstwie-przemyslowym-budownictwie-handlu-i-uslugach-2000-2021-styczen-2021,4,45.html>).
- GUS. 2021b. „Popyt na pracę w czwartym kwartale 2020 roku”. *stat.gov.pl*. Pobrano 1 czerwiec 2021 (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/popyt-na-prace/popyt-na-prace-w-czwartym-kwartale-2020-roku,2,40.html>).
- GUS. 2021c. „Wpływ epidemii COVID-19 na wybrane elementy rynku pracy w Polsce w czwartym kwartale 2020 r.” *stat.gov.pl*. Pobrano 1 czerwiec 2021 (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/popyt-na-prace/wplyw-epidemii-covid-19-na-wybrane-elementy-ryнку-pracy-w-polsce-w-czwartym-kwartale-2020-r-,4,4.html>).
- Heckathorn, Douglas D. 1997. „Respondent-Driven Sampling: A New Approach to the Study of Hidden Populations”. *Social Problems* 44(2):174–99. doi: 10.2307/3096941.
- Kośka, M. 2020. „Blisko 12 proc. pracowników z Ukrainy wyjechało z Polski. Firmy już odczuwają ich brak”. *www.money.pl*. Pobrano 1 czerwiec 2021 (<https://www.money.pl/gospodarka/blisko-12-proc-pracownikow-z-ukrainy-wyjechalo-z-polski-firmy-juz-odczuwaja-ich-brak-6494874377279617a.html>).
- Portal Onet.pl. 2020. „Ilu Ukraińców wyjechało z Polski? Jadwiga Emilewicz mówi o milionie. Dane Straży Granicznej pokazują co innego”. *Onet Wiadomości*. Pobrano 1 czerwiec 2021 (<https://wiadomosci.onet.pl/kraj/ilu-ukraincow-opuscilo-polske-z-powodu-pandemii-koronawirusa/5p3x482>).
- Wprost. 2020. „Co piąty Polak zmienił pracę w ostatnim półroczu. Eksperci twierdzą, że pandemia może być szansą na rozwój”. *Biznes Wprost*. Pobrano 25 maj 2021 (<https://biznes.wprost.pl/koronawirus/praca/10400427/20-proc-polakow-zmienilo-prace-w-czasie-pandemii.html>).